

Luk ká Ánutu yan me pingnga uyiuk

Luk ká me pingnga ná uyingga Tiofilas yan san kung muk

¹ Ámna táup pá yon tárák ka Ánutu yá yáup rina táuk watán me pingnga uyiuráng watá áwáng rám nahára páliná yá hiták tunggafen kanggoemán.

² Hulátingga hánám niyá rahán yáni yá kangga Ánutu yan me watán yáup nangge hálengga áturáng watá yon meng isurát áwángga nándán káin áwuk wanyon uyiuráng.

³ Wáina kangga ku na hulátingga kándáng hánám yánáng sulingga narut ná wa, álo kámá ku no hányon uyin ingga naránga ku wa táng tombong hára tingga, ámna hulá Tiofilas, kákkán da uying kamet.

⁴ Wa kangga ku me rina narulák wawu pálipuk ingga narinelák.

Jon Umi Kuháng Yámamá yá tunggafeinek ingga angelo yá Sekaraia inuk

⁵ Judia yan king kutná Herot watán rám hára pris káman kutná Sekaraia wawu pris Abiya watán tombong háranan, iná áwáná Elisabet wawu Aron dán tombong háranan.

⁶ Yándi wu Ánutu rahálá hára kándáng hánám wa átnándamálák, me Táwi yan meng rákit mená rina átaráng wa kándáng hánám isutnándamálák.

7 Enendu nangge yánda wu muná. Elisabet wawu náráwa kátoná hárendu nangge ma iháng tingngátak, wata ku yayará hánámá átang kungga ku há tátáwi háliumálák.

8 Rám káman Sekaraia yan tombong gá pris yáup tátáya kuráng ngáyá ku Sekaraia málám Ánutu rahálá hára átang yáup táuk.

9 Kulá pris yá kakarák káman satu* wa tát Ánutu yá wahára kungga Sekaraia táng tunggap tán du Táwi yan it káungá hánám kinan hangga towet mungnganá kikiná sinek ka.

10 Towet sisi rám wahára wu ámna náráwa táup hánám watá Táwi yan it káungá hánám kep káin urum átang sáponga tángga áturáng.

11 Rám wahára ku Táwi yan angelo yá tunggafeng mángga towet sisiyan tingnagnak tákto ket álák kálu hetang átuk.

12 Wáina kangga Sekaraia málám ikik ingmen hárámutang pikpito hánám naruk,

13 enendu angelo yá ing inuk, “Sekaraia, ma pitáindalák. Ánutu yá kákkán sáponga wawu há naruk. Áwáka Elisabet wawu nanggeka ámnaná táinek, wata kutná ku Jon mantáinelák.

14 Watá ku pahála táng láláp tán álo kámá hánám naránga heronge háleinelák, iná ámna náráwa táup hánám watá Jon dá tunggafeinek wata heronge táineráng,

15 náuta Táwi rahálá hára wu Jon kutná yá táwi hánám háleinek. Watá wáin me umi káto nukngá

* **1:9:** Pris yá kakarák satu ina wa tángngátaráng watá ku ámna táng tunggap tátáya. Wáina tátne ku Ánutu málámbáyon ámna táng tunggap táik ingga naránga tángngátaráng.

átaráng wa ma nang kuindák, iná nangge wawu manyon tunggafená mam kinan átnek waháranyon Iruk Káungá watá watyot átnek.

¹⁶ Watá tán Israel nan ámna náráwa táup hánám watá pahán yáni hurik tángga Táwi yáni Ánutu yan káin kuineráng.

¹⁷ Watá Elaija yan tárák me háláng wa tángga watá kálak áwán du Táwi yá áwinek. Wáina tán du nanan yáni yan pahán wa táng hurik tán nángánangge yáni ya pahán yámineráng, me milun yayali ámna náráwa watá nanará álosim tángga ámna náráwa kándáng hálineráng, hang ámna náráwa tiyawing yámán Táwi ya háleng mineráng.”

¹⁸ Wáina inán Sekaraia yá angelo wa inuk, “No rina tángga ku kákkán me ná pálipuk ingga narinet? Nawu tátáwi hánám me áwána wu wáinanyon tátáwi yon.”

¹⁹ Kulá angelo yá inuk, “Nák ku Gabriel. Ánutu kondolá hára hetang átnándat wa suring namán me pingnga álosim ná kák kakanáya áwet.

²⁰ Wata kula wu me ma me táená árátá kungga rám rina hára me kanet náta páliná yá tunggafeinek, náuta ko nákkán me ná pálipuk ingga ma narálák wata, me náwu pálipuk hánám há tunggafeinek rámá wu Ánutu yá narek hára wa,” ingga inuk.

²¹ Iná ámna náráwa yá ku Sekaraia ya hálengga átang gu naránpak tángga átkiuráng rina tángga ku Táwi yan it káungá hánám kinan rám hásák átkoek ingga.

²² Wáina átang áwáng kep káin háuk wahára káuráng gu ma kápáng mená ket tárák re tángga

átuk, wáina hárendu it káungá kinan káin tárák kámá káek ingga naruráng.

²³ Wáina re átang kungga watá yáup tátá watá sálikngin du hangga itná ya kuk.

²⁴ Wata sárummá káin átang árongga áwáná Elisabet tu kawilá átuk hárendu yap 5 wata kinan wawu kilakngá re átkiuk.

²⁵ Iná Elisabet tá ku miuk, “Táwi yá yon men du nátá tunggafeng namek. Málámbá pahán láláp namán ámna náráwa rahán yáni hára reprepmá watá sáliknging namek.”

Angelo yá Jesu nangge yá tunggafeinek ingga Maria inuk

²⁶ Elisabet tá kawin yap 6 há árán du Ánutu yá angelo Gabriel wa suring mán ále Galili kinan it Nasaret wakáin kuk,

²⁷ wawu kungga náráwa máto hurup hánám káman kutná Maria watán káin kuk. Iná náráwa máto wawu ámna kutná Josep wa tátáya pingnganá meng sat árán, ámna wawu Dewit tán tombong háranan.

²⁸ Angelo Gabriel watá Maria yan káin kungga ku inuk, “Káe álo, náráwa kák, kák ku Táwi yá kákkot átang pahán kamek.”

²⁹ Wáina inán narángga Maria yá hárámutang naránpak tángga ing naruk, “Me náwu rina hánám?”

³⁰ Wáina tán kangga angelo yá inuk, “Maria, ma pitáindalák. Ánutu yá pahán álosim kák ka naráng kamek.

³¹ Narelák, kák ku kawila átang nangge ámnaná táng tinelák, wata kutná wu Jesu ing mantáinelák.

³² Watá kutná yá táwi hánám hálangga kungga árán du Ánutu yá kut ing iminek, Ánutu Árená Hánám wata Nanggená. Táwi Ánutu málambá táng táwiná Dewit tá kut táuk kut wáinanyon wa imán

³³ watá wu Jekop pán tombong gán king hálangga rámá rámá átang kungga ámna náráwa pin yáni tátáyan hálang wa tángga átang kung kuinek.”

³⁴ Wáina inán Maria yá inuk, “Rina tángga ku wáina tunggafeinek? Nák ku máto hurup hánám átat.”

³⁵ Wáina inán angelo yá inuk, “Iruk Káungá watá kákkán káin áwán du Ánutu Árená Hánám watán hálang watá kák keháng támorán du rongrongngá káungá hánám máriya tunggafeinek wawu Ánutu Nanggená ing mantáng mineráng.

³⁶ Wáinanyon Elisabet sipya kátu wawu náráwa kátoná nangge ma tátáyan tátáwi watá kawilá árán yap 6 hálangga átak wawu nangge ámnaná táng tinek.

³⁷ Ánutu yá náut kámá káman ma tátáyan kámá ma árak.”

³⁸ Wáina inán Maria yá inuk, “Nák ku Táwi yan yáup náráwa. Nák hára rina tunggafefeya melák wawu wáina álo tunggafeinek,” ingga inán du angelo yá sangga kuk.

Maria yá Elisabet kakaya kuk

³⁹ Rám wahára Maria yá sopmuná ingmen tiyawingga it káman Judia ále káin ále yáilá isikikimo átaráng wakáin kuk

⁴⁰ ngáyá kung Sekaraia yan it kinan hangga heronge me Elisabet inuk.

41 Wáina inán Elisabet tá Maria yan me wa naruk waháranyon nangge kawin kinan átuk watá háták áránnga han du Elisabet wawu Iruk Káungá watá áwáng ep táuk.

42 Wáina tán du hahatingga hánám mantáuk, “Táwi yá álo kámá hánám keháng tolingga kuram kák kamuk watá kuram náráwa kámá yámuk wa iháng hátek, me nangge táinelák wawu kuram hányon imuk!

43 Enendu nák ku rinaná hálendu Táwina wata maming gá nákkán káin áwek?

44 Rám ko heronge me nanelák watá kung kárámanna káin háek waháranyon nangge kawinna kinan watá heronge tángga háták áránnga háek.

45 Táwi yá wáina tunggafeinek ingga kanán pálipuk ingga narulák, wata ku kákkán káin kuram bá kuinek!”

Maria yan kap

46 Maria yá ing miuk,
“Pahánna yá Táwi kutná meng tárut táet,

47 iná irukna yá ku Ánutu háláng nanamá wata heronge táng mek,

48 náuta nák ku ále hánám ina enendu yáup náráwaná nák, málámbá neháng toktolik tángngatak.

Rám inggálu me máriya átang kuinek kálu ámna náráwa kámuk ká,

‘Ánutu yá kuram álosim wáina táng muk,’ ingga mengguineráng,

49 náuta Ánutu Ulihálángngá Pálak watá kutná táwi hánám náka táng namek.

Kutná watá káungá hánám átang kuinek.

- 50 Watán ukuro watá kung nini wata naráng háting
 mángga átaráng watyot átnek,
 ámna náráwa rám nahára átaráng me ámna
 náráwa máriya tunggafengga áruineráng.
- 51 Ketná yá yáup tátáwi hánám wa tángga,
 ámna niyá nák ku árená ingga átnándaráng wa
 iháng háng hánáng tán káman káman táuráng.
- 52 Watá king tátáwi wa iháng hang tingga
 ámna kut yáni muná wa ihángngárang tiuk.
- 53 Ámna niyá háing yámán áturáng wa kutná
 kutná álosim sing yámán nangga kawin yáni
 háhátiuk,
 iná niyá kutná kutná yáni pálak áturáng wawu
 yásurán hangga hánámá há yáni kuráng.
- 54-55 Ánutu yá táwi ilom náni me rina yánuk wa
 isutang
 yáup nángánanggená Israel nán háláng námuk,
 me pahán káman mená rina miuk wa naráng
 hátingga

Abraham bot ráulaná nán urák náni naruk.”
 Maria yá me wáina meng háliuk.

56 Maria málám Elisabet yot yap kaláhu náut
 wáina átang sangga ku son itná hulá ya kuk.

Jon Umi Kuháng Yámámá watá tunggafiuk

57 Kulá Elisabet tá nangga tátáyan ramá yá há
 áwán du nanggená ámnaná táng tiuk.

58 Elisabet tán it hulá me sipmá kátu watá Táwi
 yá pahán ukuro táwi hánám wáina naráng mek
 ingga pingnga naruráng hára ku kámuk áwáng
 háláng imángga wata herongená táuráng.

59 Yáni wu árát kungga rám 8 hálendu kepmá
 mamaráya áwuráng ngáyá ku áwáng nangga wata

kutná wu Sekaraia naning kutná wanyon imánin ingga táuráng,

⁶⁰ enendu maming gá ing yánuk, “Muná! Kutná ku Jon mantáinemán.”

⁶¹ Wáina men nuknukngá watá inuráng, “Náula yot sándán hun me tombong háranan káman da kut ná kámá wáina muná.”

⁶² Wáina hárendu son naning ga ket tárak táng muráng, nangge wata kutná wa ni ing meinek ingga.

⁶³ Kulá naning málám árong náut kámá káman kolem uyiuyan da yánán táng imát uyiuk ku, “Kutná wu Jon,” ingga uyin kangga hárámutang nangnga yáni háuk.

⁶⁴ Waháranyon du son mená me tángga Ánutu kutná meng tárut táuk.

⁶⁵ Wáina tán kangga ku itná hulá watá nangnga yáni han pahán yáni kinan pikpiták táuráng, hang waháranyon pingnga watá ále yáilá isikikimo Judia kinan erek kung hálin naránga wáina wáina ingga mengga naránga kuráng.

⁶⁶ Kulá ámna náráwa niyá pingnga wa naruráng watá ku hárámutang nanará yáup táwi tángga ku yáni meme táuráng, “Nangge wawu máriya ámna rinaná hánám háleinek?” Táwi yan háláng watá watyot átuk, wata ku wáina miuráng.

Sekaraia yan kap

⁶⁷ Kulá Iruk Káungá watá nangge wata naning Sekaraia hára ep táwi tán du watá profet me ing miuk,

⁶⁸ “Táwi Israel yan Ánutu wata kutná meng tárut tánin,

- náuta watá áwáng ámna náráwaná son há ihinek.
- 69 Yáup nanggená Dewit tán tombong hára kungga ku
ámna hángnálángngá táwi káman háláng nánámáyan da námuk,
- 70 wawu uláp profet káungá milun yáni hára me miuk wanyon isutang háláng námáungga kuinek.
- 71 Káyam ket yáni hára me rendá pahán ma námáráng
wata ket yáni hára son há náhinek,
- 72 wawu uláp tátáwi náni urák yáni naráungga pahán káman mená káungá hánám tiuk wa naráng hátingga isutang átkoek.
- 73 Me káto hánám málámba kutná háranyon mengga táwi náni Abraham inuk,
- 74-75 wawu káyam ket yáni háranan son nánáháya, wáina tán du nándá rámá rámá málámba rahálá hára rongrongngá kándáng re átang watán yáup tátáya, naráungpak me pikpiták tángga átnát ta muná.
- 76 “Iná nanggena kák ku máriya Ánutu Árená Hánám watán profet ing mantáng kamin-eráng,
náuta ko kálak kungga ku Táwi yan kálu sareng mángga kuinelák.
- 77 Ko kátu náni sasa wahára kungga son náhinek ingga nanará wa metá nar-inemán,
- 78 náuta Ánutu yá pahán yot ukuro naráng námáungngátak,

wáina wata ku alek káin káe yá áráng hengga yamá wa man káwak káin nándán da háinek.
 79 Yamá wa háinek wawu hang niyá páyung hára me kátkámut tán yongnga hára átaráng wa átkuku yan kálu yálen wa isutang kuin-eráng.”

Sekaraia yá profet me wáina meng háliuk.

80 Kulá máriya ku nangge watá tihangga iruk hára káto hálengga kuk ngáyá ále komkomá ámá lum re káin wa átkiuk. Átang kungga ráma há lendu áwángga Israel rahán yáni hára hiták háliuk.

2

Jesu nangge yá tunggafuk

1-3 Rám wahára it yáilá Rom watá ále káwak pin yáni tángga áturáng, me Kuirinius yá provins Siria yan kawana átuk. Wata kinan Sisa* Ogastas yá meng rákit me káman tiuk wawu ing, ámna náráwa kut yáni erek hánám wa uying hálineráng, wáina há lendu ámna náráwa yá it yáni hulá hánám káin kung árat tu kut yáni iháháya miuk. Wawu Rom bá hulátingga hánám ámna náráwa kut yáni uyiuráng.

4 Kulá Josep wawu hunná wu Dewit háranan itná hulá Betlehem, wáina wata ku it Nasaret ále Galili káin átuk wa sangga it Betlehem ále Judia ya kuk.

5 Josep málám kukuya ku árong Maria áwáná ya tátáya pingnganá há ináng sat átuk watyot kumálák. Iná Maria wawu kawilá pálak.

6 Kulá rám kung Betlehem káin átumálák wahára wu Maria yá nangge tátá ráma yá áwán,

* **2:1-3:** Kut Sisa wawu ámna nangge kutná muná, ináku me King wáinanyon du Rom me kálu.

⁷ nangge yáilá táng tiuk wawu nangge ámnaná. Málám nangge tángga táng lap kuliná yá támotang táng bulmakau yá sungi náená rápmám wata kinan ting san átuk, náuta lombu it wawu há tuwaturáng.

Angelo yá sipsip pin yáni tátáyan káin tunggafi-uráng

⁸ Kulá ore waháranyon du sipsip pin yáni tátá wawu it Betlehem tangtang káin yáungán sipsip yáni pin yáni tángga átkiuráng.

⁹ Kimo átang káuráng gu Táwi yan angelo yá tunggafiuk wahára wu Táwi yamá yá yáni yot iháng támotang árán kangga pikpito táwi hánám narángerát tu

¹⁰ angelo yá yánuk, “Ma pitáindaráng. No me pingnga álosim tángga áwet. Ámna náráwa kámuk hánám bá pingnga ná naránga ku heronge táwi hánám táineráng.

¹¹ Kula Dewit tán it káin náráwa káman dá nangge táng tek. Nangge watá wu máriya sán kámuk háláng sáminek, wawu Táwi, ámna náráwaná son iháhaya háek.

¹² Iná tárák ku ing káineráng, nangge káman lap kuliná yá támotang táng bulmakau yá sungi náená rápmám wata kinan ting sat átnék.”

¹³ Wáina meng hálín waháranyon angelo alek káinnan tombong hásák ká yon hang sengsáráp tit kámuk Ánutu kutná ing meng tárut táuráng,

¹⁴ “Ánutu Árená Hánám, kutná meng tárut tánin, iná káwak káin ámna náráwa nini Ánutu yá pahán yámán átaráng watá pahán láláp átnéráng.”

¹⁵ Kulá angelo watá yápmangga alek káin kut tu sipsip pin yáni tátá watá yáni meme tángga ing miuráng, “Betlehem káin kungga náutá tunggafek ngáya Táwi yá nánek wata kanin.”

¹⁶ Ing mengga sopmuná ingmen hangga kungga suling kung káuráng gu Maria káling Josep pot nangge wawu bulmakau yá sungi náená rápmám wata kinan pándák ting san árán.

¹⁷ Yáni wu kung há kangga sangga ku nangge wata angelo yá rina yánuk wa meng isurát kuk,

¹⁸ iná ámna náráwa niyá sipsip pin yáni tátá yá me wa met naruráng watá ku háramutang nangnga yáni háuk.

¹⁹ Iná Maria yá ku me, me tárak rina rina nangge watán kálu tunggafiuk wa erek iháng pahálá káin tingga ku naráng hátingga átkiuk.

²⁰ Kulá sipsip pin yáni tátá yáni wu angelo yá me rina yánán naruráng wa isutang kung rahán yáni yá wáina hánám há kangga ku Ánutu ya heronge táng máng táng máng son kuráng.

Jesu nangge tángga Táwi yan it káungá hánám káin kuráng

²¹ Jesu yá tunggafengga rám 8 árán du kepamá marángga ku kut Jesu wa imuráng. Kut wawu huphuráp ma tunggafená árán yon angelo yá Maria há inuk.

²² Kulá Moses yan meng rákit me wa isutang rám rina átang Táwi rahálá hára rongrongngá háháleya tená watá sálikngin du Josep káling Maria yá Jesu nangge wa tángga Jerusalem káin Táwi imóamáya kumálák.

23 Wa kumálák wawu Táwi yan meng rákit me ing uyená wa isutang, “Nangge ámnaná hulátingga hánám náráwa káman dá táng tinek wawu táng Táwi yan pingnga tineráng.”†

24 Hang Táwi yan meng rákit me ing uyená, “iráp balu yará me kámut máto yará waháranan yará,”‡ iháháya mená wa isutang iráp yará yot ihángga Táwi ya taha ting mámáya kumálák.

25 Iná Jerusalem káin ámna káman wakáin átnándak wawu kutná ku Simion. Ámna wawu kándáng hánám átang rámá rámá Táwi yot ronrosin hánám árán Iruk Káungá watá watyot átnándak. Simion wawu Ánutu yá Israel pahán láláp yáyámáya miuk wata há lengga átnándak.

26 Iruk Káungá watá há inuk, “Kák ku ma kámurená átang Táwi yá ámna náráwaná son iháháya ámna san áwáwáya miuk wa há káinelák.”

27 Kulá Iruk Káungá watá engorán málám kungga Táwi yan it káungá hánám kumbiná wata kinan kung háuk. Rám Jesu naning maming gá meng rákit me yá rina mek wa tátáya tángga áwán,

28 Simion málám árong nangge wa táng poláng mángga átang Ánutu kutná ing meng tárut táuk,

29 “Táwi, náku ku yáup nanggeka.

Uláp miulák wáina nepmatá no kung pahán láláp hára átang kámutnet.

30 Ko kálu rina tángga son nánáháya táulák wawu na rahánna yá há káet.

31 Ko ámna náráwa rahán yáni táwi hára wa tiyawing námulák

† 2:23: Son Iháhá 13.2,12 ‡ 2:24: Pris Yáup 12.8

³² wawu kup, kup watá yamá mangga Ánutu yan átkuku wa ámna náráwa káwak kámá káinnan wa yáleinek,
me kákkán ámna náráwa hánám Israel wata kut yáni meng tárut táinek.”

³³ Wáina men naránga nangge wata naning maming gá hárámutang nangnga yándi háuk,

³⁴ enendu Simion dá kuram táng yámánga sangga nangge wata maming Maria inuk, “Ánutu yá nangge ná táng tunggap táuk watá tán Israel nan táup hánám naráng hákhátik yáni muná átaráng watá háineráng, hang táup hánám naráng hákhátik yáni pálak watá áránga kung átneráng. Iná nangge wahára ku Ánutu yan tárak watá wahára árán kangga ámna náráwa táup hánám watá meng mineráng.

³⁵ Wáina wata ku ámna táup hánám watán pahán káin kilak árená wa táng hiták tit, kawu kápik ká pahála káin keháng topmet ina narinelák,” ingga inuk.

³⁶⁻³⁷ Kulá profet náráwa káman átkiuk kutná wu Ana wawu Fanuel uriwa Aser yan tombong háranan. Iná málám bu náulá yot ket tántán tánga yara 7 rewe átang náulá yá kámurán du náráwa kawát átang kungga tátáwi hánám háliuk wawu yaraná 84. Málám bu Táwi yan it káungá hánám ma sangngátak, káen yáungán Táwi ináng sáknngga átnándak. Iná rám kámá ku sungi sangga sáponga tángtáng tángngátak.

³⁸ Rám waháranyon hánám hiták áwáng hengga Ánutu ya heronge táng mánga ku ámna náráwa Jerusalem hára Ánutu yá háláng námik ingga

hálangga áturáng wa nangge wata yánángga kuk.

³⁹ Kulá Josep káling Maria yá Táwi yan meng rákit me yá rina tátáya mená wa erek táng hálingga ku son hurik tángga ále Galili káin it yáni Nasaret ta kuráng.

⁴⁰ Iná nangge watá ku hángghálángngá tingtihan nanaráná yá álosim hánám hálangga árán, Ánutu yá kuram táng mángga kungga átuk.

Nangge máto Jesu watá Táwi yan it káungá hánám káin kuk

⁴¹ Yaraná yaraná wu Jesu naning maming gu Jerusalem káin rám táwi Angelo yá Iháng Hátiuk§ wa kakaya kungngátamálák.

⁴² Hang Jesu wawu yaraná 12 hálangga átuk wahára wu kálu rina isutnándaráng wanyon isutang Jerusalem káin rám yáni táwi wa kakaya kuráng.

⁴³ Rám táwi watá sálikngiuk wahára wu nangge máto Jesu wawu Jerusalem káin há árán naning maming gu wáina ingga ma narená sangga kumálák.

⁴⁴ Yándi wu nuknuk yáni watyot há koeráng ingga narángga ku káe káman wa há kuráng ngáyá ku sip yáni kátu me nuknuk yáni watyot áweráng ingga wata orek yáni káin wa táng sulingga kumálák.

⁴⁵ Yándi wu táng sulin men du son kungga Jerusalem káin sulindin ingga wakáin kumálák.

§ 2:41: Rám wawu Ánutu yá Isip káin Israel ámna náráwa son iháháya angelo yá áwáng Israel nángánangge yáni iháng hátingga Isip nángánange yáni ráháng kátkámut táuk wata naráng hátingngátaráng.

⁴⁶ Kulá yánda wu sulingga átkun rám kaláhu hárendu kungga káumálák ku nangge yánda Jesu wu Táwi yan it káungá hánám kumbiná kinan káin wa tiksa orek yáni káin putung átang me met naránga son yánáng sulingga árán,

⁴⁷ ámna wahára áturáng watá watán me wa naránga háramuturáng, náuta nanaráná me, me táng hurik táng yámánnga átuk wa kangga.

⁴⁸ Kulá naning maming gá káumálák hára wu nangnga yánda han maming gá inuk, “Nanggena, náuta ket wáina nálelák? Nanya yot nátá kák ka naránpak tánga suling kamánnga átninggoemát.”

⁴⁹ Ing inán Jesu yá ing yánuk, “Sánda náuta wu nák ka suling namánnga átninggoemálák? Álo kámá ku no Nanna yan it káin átnet wa naremálák me muná?”

⁵⁰ Wáina yánuk enendu naning maming gá wáina ta nánek ingga wu ma naráng rákit táumálák.

⁵¹ Kulá wahára átang gu naning maming got Nasaret káin kuráng ngáyá ku milun susuwá re táng yámánnga átninggiuk, iná maming gu me, me tárak rina rina tunggafiuk wa iháng pahálá káin tingga ku naráng hátingga átkiuk.

⁵² Iná Jesu málám bu táwi hángháleng nanaráná yá álo kámá hánám háliuk. Ánutu yá wa kan álo kámá hánám háliuk, wáinanyon ámna náráwa yá kat álo kámá yon háliuk.

3

*Jon Umi Kuháng Yámámá yá Jesu yan kálu sariuk
(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28)*

¹ Sisa Taiberius yá Rom bán king hálangga yara 15 átuk wahára wu Pontius Pailat tá provins Judia yan kawana áran, Herot tá distrik Galili pinná tán kulaná Filip pá distrik Ituria yot Trakonitis pin yánda tán du Lisaniyas yá distrik Abilene pinná táuk.

² Kulá Anas káling Kaiafas yá ku pris yáin yáni ya átumálák, wahára ku Sekaraia nanggená Jon wawu ále komkomá ámálum re káin wa áran Ánutu yá áwáng málámbán me wa wakáin Jon inuk.

³ Inán hangga kuk watá kungga Jodan umi tangtang káin áturáng wa yánuk, “Sándá pahán hurik tángga áwáng umi kuhát tu Ánutu yá mukmuro sáni wa yawonek.”

⁴ Kálu wa tunggafiuk wawu profet Aisaia yá Ánutu yan me ing uyiuk wa isutang:

“Man dá ále komkomá páliná muná káin ing mantáinek,

‘Táwi yan kálu tiyawineráng,

kálu kándáng hánám táng toling mineráng.

⁵ Ále pahálá átaráng wa erek ingmen molát tuwarát,

ále yáilá me ále kangkándángngá átaráng wa erek ingmen ping yanyawon táineráng.

Kálu tulátulá árená wa tát kándáng re hálet,

kálu wáik wa táng toktolik tát kándáng re hálineráng.

⁶ Wáina hálendu ámna náráwa kámuk hánám watá Ánutu yá son ihinek wa hiták káineráng,’ ”*
ingga wáina uyiuk.

* **3:6:** Aisaia 40.3-5

7 Kulá Jon dá ámna náráwa káwan táwi umi kuháng námik ingga áwuráng wa yánuk, “Sán ku- nap wáik nángánangge, Ánutu yá pahán káráp táng sámangga sáháng lem táinek. Niyá sánán pitánga kungga rám wáik sándán káin tunggafein ingga táek wa táng háhátiya táeráng?”

8 Sándá pálipuk pahán hurik hánám táeráng hálendu tirik tárak sáni watá meinek. Hang sáni ya mengga, ‘Nándu Abraham e ilommá,’ ingga ma meindaráng. No ing sánin, Ánutu yá sup ná átaráng háranan men álo Abraham e ilommá háleineráng.

9 Káráwasi wu káráp hulá káin há átak. Káráp retá páliná kándang ma sáindák wawu maránga táng káráp lánggop kinan san kuinek.”

10 Wáina yánán ámna náráwa watá inuráng, “Iná nándu rina táinemán?”

11 Wáina inát tu Jon dá yánuk, “Ámna káman dá siot ná yará pálak árán du káman táng ni siot ná muná wa iminek, hang niyá sunginá pálak hálendu wáinanyon táinek,” ingga yánuk.

12 Hang takis iháhá ámna kámá hányon umi kuháng námik ingga áwuráng watá inuráng, “Tiksa, nándu rina táinemán?”

13 Ing inát Jon dá yánuk, “Takis sup ihinán du kapman dá rina iháháya mená wáina re ihineráng,” ingga yánuk.

14 Kulá tewe ámna yá hányon inuráng, “Iná nándu rina táinemán?”

Wáina inát watá yánuk, “Ámna nukngá iháng piták tánga sup yáni manek ma iháng yámindaráng, me kámá ya me kusák hára ma meng yámindaráng.

Sup rina sáháng yunggoeráng wawu sáni wu tárák hára álo ingga narineráng,” ingga yánuk.

¹⁵ Ámna náráwa yá ále wa tán kangga pahán yáni tárurán nanará yáup táuráng, “Jon wawu ámna Ánutu yan ámna náráwa son iháhá wa hám,” ingga miuráng.

¹⁶ Iná Jon dá ku yánuk, “No ku umi yá kuháng sámét, iná káman máriya áwinek wata hálángngá wu nák neháng hátek, hang ámna wáik nák ina tá watán sendol páupmá yayaliyan tárák muná. Watá wu Iruk Káungá yot káráp lánggop pot kuháng sáminek.

¹⁷ Málám sarak tángga áwinek ngáyá áwáng wit horengga páliná álosim wa iháng itná kinan tingga kepma wawu iháng káráp sásáliná muná hára wa sin rang hálineráng.”

¹⁸ Jon málám wáina yánánnga me kámá yot me pingnga álosim watyot yánánnga pahán yáni táng tárut táuk.

¹⁹ Rám káman Jon málám kapman dán ámna yáilá káman Herot wa me táng muk, náuta kulaná ya áwáná Herodias táuk, me kálu kandák nukngá kámá hányon átmeráng wata ingga.

²⁰ Wata me táng mán du Herot tá kandákngá nukngá waháranyon sengsáráp tiuk wawu Jon táng kalabus it kinan tingga kálu káto táng muk.

*Jon dá Jesu umi kuháng muk
(Mat 1.1-17; 3.13-17; Mak 1.9-11)*

²¹ Kulá Jon dá ámna náráwa kámuk hánám umi kuháng yámuk waháranyon du Jesu ya umi hányon kuháng muk. Wáina kuháng mán du Jesu málám sáponga tángga átnarán waháranyon alek ká ang tán,

²² Iruk Káungá watá hang málám hára ep tángga árán káuráng wawu iráp tánarám ina. Kulá waháranyon me káman alek kálu wáina háuk, “Kák ku nák Nanggena. No kák ka kikiná hánám naret. No kák ka pahánna álosim hánám naret.”

²³ Rám wahára wu Jesu málám bu yaraná 30 hám wáina hálengga árán miti yáup hulátiuk. Kulá ámna náráwa yá ku Josep nanggená ingga káuráng, iná Josep wawu Heli nanggená,

²⁴ iná Heli wawu Matat nanggená, iná Matat wawu Liwai nanggená, iná Liwai wawu Melki nanggená, iná Melki wawu Janai nanggená, iná Janai wawu Josep nanggená,

²⁵ iná Josep wawu Matatias nanggená, iná Matatias wawu Amos nanggená, iná Amos wawu Nahum nanggená, iná Nahum wawu Esli nanggená, iná Esli wawu Nagai nanggená,

²⁶ iná Nagai wawu Mat nanggená, iná Mat wawu Matatias nanggená, iná Matatias wawu Semen nanggená, iná Semen wawu Josek nanggená, iná Josek wawu Joda nanggená,

²⁷ iná Joda wawu Joanan nanggená, iná Joanan wawu Resa nanggená, iná Resa wawu Serubabel nanggená, iná Serubabel wawu Sealtiel nanggená, iná Sealtiel wawu Neri nanggená,

²⁸ iná Neri wawu Melki nanggená, iná Melki wawu Adi nanggená, iná Adi wawu Kosam nanggená,

iná Kosam wawu Elmadam nanggená, iná El-
madam wawu Er nanggená,
29 iná Er wawu Josua nanggená, iná Josua wawu
Eliesa nanggená,
iná Eliesa wawu Jorim nanggená, iná Jorim wawu
Matat nanggená,
iná Matat wawu Liwai nanggená,
30 iná Liwai wawu Simion nanggená,
iná Simion wawu Juda nanggená, iná Juda wawu
Josep nanggená,
iná Josep wawu Jonam nanggená, iná Jonam
wawu Eliakim nanggená,
31 iná Eliakim wawu Melea nanggená, iná Melea
wawu Mena nanggená,
iná Mena wawu Matata nanggená, iná Matata
wawu Natan nanggená,
iná Natan wawu Dewit nanggená,
32 iná Dewit wawu Jesi nanggená,
iná Jesi wawu Obed nanggená, iná Obed wawu
Boas nanggená,
iná Boas wawu Salmon nanggená, iná Salmon
wawu Nason nanggená,
33 iná Nason wawu Aminadap nanggená, iná Am-
inadap wawu Atmin nanggená,
iná Atmin wawu Arni nanggená, iná Arni wawu
Hesron nanggená,
iná Hesron wawu Peres nanggená, iná Peres
wawu Juda nanggená,
34 iná Juda wawu Jekop nanggená, iná Jekop
wawu Aisak nanggená,
iná Aisak wawu Abraham nanggená, iná Abra-
ham wawu Tera nanggená,

iná Tera wawu Nahor nanggená,
³⁵ iná Nahor wawu Seruk nanggená,
 iná Seruk wawu Reu nanggená, iná Reu wawu
 Pelak nanggená,
 iná Pelak wawu Eber nanggená, iná Eber wawu
 Sela nanggená,
³⁶ iná Sela wawu Kainan nanggená, iná Kainan
 wawu Arpaksat nanggená,
 iná Arpaksat wawu Siem nanggená, iná Siem
 wawu Noa nanggená,
 iná Noa wawu Lamek nanggená,
³⁷ iná Lamek wawu Metusela nanggená,
 iná Metusela wawu Enok nanggená, iná Enok
 wawu Jaret nanggená,
 iná Jaret wawu Mahalalel nanggená, iná Maha-
 lalel wawu Kenan nanggená,
³⁸ iná Kenan wawu Enos nanggená, iná Enos
 wawu Set nanggená,
 iná Set wawu Adam nanggená, iná Adam wawu
 Ánutu nanggená.

4

Jesu yá ingirungngingi hára kuk (Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)

¹ Iruk Káungá yá Jesu hára hánghálangngá hánám ep tán málám Jordan umi wa sangga son hurik tángga kuk. Kulá Iruk Káungá yá engotang ále komkomá ámá lum re káin kuk.

² Jesu yá wakáin kung árán rá m 40 wata kinan Satan dá áwáng ingirungngingga átuk. Rám ore wahára Jesu wawu sungi ma náená átkuk há lendu

rám 40 wata sásáliná káin du táup hánám háing mángga átuk.

³ Kulá Satan dá wáina kangga ku áwáng inuk, “Pálipuk kák ku Ánutu Nanggená hálendu sup wa metá másáng háleik,” ingga inuk.

⁴ Enendu Jesu yá me táng hurik tángga ing inuk, “Me ing uyená átak, ‘Ámna náráwa wu sungi yá re háláng yámán ma átkuindárang.’*”

⁵ Wáina inán wahára átang gu Satan dá son Jesu engotang árangga kungga wakáin átang káwakngá káwakngá kámuk wa sokmuná hánám eliuk.

⁶ Wáina átang elen kan du inuk, “No háláng wa kame ko wa pin yáni tángga átang kutya árená hánám wáina átnelák. Ále kutná kutná wawu nákkán há háliuk, wata ku no ni imin ingga wawu iminet.

⁷ Wáina wata ku ko nák nanáng sáknngítá ku no ále kutná kutná wa kaya kaminet.”

⁸ Wáina inán Jesu yá inuk, “Ánutu yan me ing uyená átak, “Táwika Ánutu káman re ináng sáknngingga wata tárang káin átnelák.†”

⁹ Ingga wáina inán Satan dá Jesu engotang Jerusalem káin kuk ngáyá kung Táwi yan it káungá há sák hánám wata hungnganá káin san árán du inuk, “Pálipuk kák Ánutu Nanggená hálendu, nahára átang hitangga hang, ¹⁰ náuta Ánutu yan me ing uyená,

‘Málámbá angeloná yánán

kándáng hánám pinya táineráng.

11 Watá ket torong kehát tu

* **4:4:** Meng Rákit 8.3 † **4:8:** Meng Rákit 6.13

háramya káin sup pá ma kutnándák.†”

¹² Wáina inán Jesu yá inuk, “Ánutu yan me yá ing mek, ‘Ko Táwi Ánutu ka wa táng ingirungngingi hára ma tindalák;§” ingga inuk.

¹³ Kulá Satan dá me wa mengga Jesu ingirungngin men du sangga rá m nukngá ya háleng muk.

Nasaret tá Jesu isurát kuk

(Mat 4.12-17; 13.53-58; Mak 1.14-15; 6.1-6)

¹⁴ Jesu málám Iruk Káungá yan háláng hára Galili ále káin son kun, wáina áwek ingga kut pingnganá watá ále ore wakáin erek ingmen kung háliuk.

¹⁵ Málám miti itná wahára wahára me yánáng tolingga kun kangga ámna náráwa táup tái watá Jesu málamba kutná meng tárut tángga kuráng.

¹⁶ Wáina tángga árát tu Jesu málám bu it Nasaret káin kuk, iná Jesu wu huphuráp it wahára átang táwi háliuk. Sabat hára wu rá má rá má tángngátak wáina málám miti itná káin kung háuk ngáyá ku Ánutu yan me wa sá ngin ingga tárutuk.

¹⁷ Kulá yáni wu profet Aisaia yan papia táng imát málám wa kot kung me rina naruk wa uyená wa káuk:

¹⁸ “Táwi yan Iruk ká nákkot átak,
 náuta Táwi málambá neháng tunggap tángga
 me pingnga álosim wa ámna náráwa ukuro
 átaráng wa yánánáya suring namuk.
 Hang ámna náráwa kalabus it kinan átaráng wa
 men along kukuya
 me rahán yáni wáik wa men rahán yáni yá álo
 háháleya,

† 4:11: Kap 91.11-12 § 4:12: Meng Rákit 6.16

hang ámna nukngá yá iháng hang tingga iháng lem
tánggoeráng wa háláng yámámáya,

19 hang ‘Táwi yá ámna náráwaná iháng álolo
tátáyan rám hálek,’ ingga meng tunggap
tátáya suring namuk.”**

20 Wáina sánging hálingga Jesu málám papia wa
táng pop tángga ámna papia pinná tátá wa imángga
ku putung háuk. Iná ámna náráwa miti itná kinan
áturáng watá rahán yáni wu Jesu hára re árát tu

21 ing yánuk, “Ánutu yan me sánge nareráng watá
páliná kulapálik nahára páliná yá há tunggafek,”
ingga yánuk.

22 Kulá wahára áturáng watá kámuk kutná meng
tárut tángga me álolo sim táwi milunná káinnan
háukngá naruráng wata hárámutang yáni meme
táuráng, “Náwu Josep nanggená ingga há naremán
watá ku rina tángga ku me táwi wáina wa mek?”

23 Wáina met Jesu yá yánuk, “Sándá ku nák ing
hám naninderáng, ‘Dokta, ko kaya sutya kálak táng
toling! It Kapaneam káin rina tátá pingngaka
narumán, wáinanyon itya hulá hára ná táng.’”

24 Hang ing yánuk, “Pálipuk hánám ing sánin,
profet káman itná hulá hánám watá ku pahán ma
imángngátaráng.

25 No ing pálipuk sánin, Elaija yan rám hára
wu Israel kinan náráwa kawát tu táup hánám wa
áturáng. Rám wahára wu ále yá ma táená árán yara
kaláhu yap 6 hálen káwak ketnán sungi yá kesák
táwi háliuk.

26 Enendu wahára wu Ánutu yá Elaija suring mán
Israel náráwa kawát káman dán káin ma kuk, ináku

** 4:19: Aisaia 61.1-2

suring mán kawát káman it Sarepat, Saidon ále káin wa kuk.

²⁷ Hang profet Elaisa yan rám hára wu Israel kinan ilalák lepra pálak ku táup hánám wa áturáng, enendu káman waháranan da sutná yá ma rongrongiuk, ináku káwak Siria nan ámna kutná Namana wata sutná yá re ku rongrongiuk.”

²⁸ Wáina yánán narángga ámna náráwa miti itná kinan áturáng watá kámuk hánám kuk táwi táuráng.

²⁹ Yáni wu tárutang seng isutang táng uyingga it kep káin kuráng. It yáni wawu ále yáilá isikimo káman hára hálendu engot kung porá hára satne háik ingga táuráng.

³⁰ Enendu málám orek yáni hára wa yolopon kungga háná kuk.

*Jesu yá iruk wáik isutuk
(Mak 1.21-28)*

³¹ Jesu málám kuk ngáyá kungga ále Galili kinan it Kapaneam wakáin háuk ngáyá Sabat hára wu ámna náráwa Táwi yan me yánáng tolingga árán

³² ámna náráwa yá káuráng gu ámna kutná pálak me hálángngá pálak ká ina yánángga árán narángga wata hárámuturáng.

³³ Kulá miti itná kinan ámna káman iruk wáik ká ep táená watá átang hahatingga hánám ing mantáuk,

³⁴ “Hae! Jesu Nasaret nan, rina táng námámáya áwelák? Kák ka nán hám náháng lem tátáya áwelák? Kák ku wa ingga náku há naret, kák ku rongrongngá hánám Ánutu yan káinnan áwelák!”

³⁵ Wáina inán Jesu yá ing me táng muk, “Yolop átang ámna wa sangga hang!” Wáina inán iruk wáik

watá ámna wa orek yáni hára táng san han áráng henga kuk, enendu ámna wa kámá ma táng lem táuk.

³⁶ Wáina tán kangga ámna náráwa wahára áturáng watá háramutang yáni inán kanán táuráng, “Nanggula, me náwu rinaná!? Iruk wáik yánánggoek wawu ámna kutná pálak me hálángngá pálak ká ina yánán áráng henga kunggoeráng!” ingga miuráng.

³⁷ Kulá wáina tángga áran kut pingnganá watá ále wata kinan it kámuk kung hilák táuk.

*Jesu yá ámna náráwa táup pon iháng toliuk
(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)*

³⁸ Jesu málám miti itná wa sangga Saimon dán it káin kuk. Rám wahára wu Saimon silummá wu ilalák tángga sutná watá ángárángngá hánám wáina áran du háláng imáng ingga Jesu inuráng.

³⁹ Wáina inát Jesu yá kung náráwa wata rupmá tangtang átang ilalák wa me táng mán ilalák watá wahára re san náráwa wawu wahárayon tárutnáráng sungi tiyawing yámuk.

⁴⁰ Kulá yonyon tin káe yá kung hangga átuk kálu wu ámna náráwa yá nuknuk yáni ilalák hulá hulá yá ihená wa ihángga Jesu yan káin áwát Jesu yá ketná yá ihánggápán álo hánghálang táuráng.

⁴¹ Jesu yá men iruk wáik máro hánám watá ámna náráwa yápmangga áráng henga hahatingga ing mantánggiuráng, “Kák ku Ánutu Nanggená!” Wáina met kangga ku málám me táng yámangga olet yáni káto tán watá me kámá ma me tánggiuráng, náuta há naruráng wawu Ánutu yá ámna náráwaná son iháháya suring mán áwuk.

⁴² Hilápmá hánám Jesu wu hangga ále rákit káman káin kung árán ámna náráwa yá suling kung ále re káin átuk wakáin kangga táng putitne ma nápmannga kuindak ingga táuráng.

⁴³ Enendu Jesu yá yánuk, “Nák ku kungga Ánutu yan átkuku watán me pingnga álosim wa it kámá káin hányon yáninet, náuta nák ku yáup wa tátáya Ánutu yá suring namán áwut.”

⁴⁴ Wáina yánánga ku Judia ále káin miti itná yáni kinan Ánutu yan me wa yánánga átkuk.

5

*Jesu yá disaepelná hulátingga mantáng yámuk.
(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)*

¹ Rám káman Jesu wu umi pátum Genesaret* tákto káin hetang átang Ánutu yan me wa yánánga árán ámna náráwa urum táwi watá áwáng me wa naránin ingga málám kang áwálák tángga kik hánám wa áturáng.

² Wáina árát Jesu málám hálangga kápuk ku bot yará wu umi tangtang sán káin wa árán, iná ámna káut iháhá wawu bot yápmang hang kep káin átang umben yáni wa yawondang árát.

³ Wáina kápánga málám bot káman da ketnán árángga kuk, iná bot wawu Saimon dán. Áráng wata ketnán átang gu Saimon inuk, “Upme sim tátá sán sangga sim kuik,” ing inán wáina tán kun du wata ketnán putung átang Ánutu yan me wa ámna náráwa yánáng toliuk.

* **5:1:** Umi pátum Genesaret wawu umi pátum Galili wanyon.

⁴ Me wa yánáng hálingga ku Saimon inuk, “Kulá pul tángga háśák káin kungga ku umben wa hīrarát umi kinan hat tu káut ihīneráng.”

⁵ Wáina inán Saimon dá inuk, “Táwina, yáungán yáup háláng hánám táemán, wawu káut kámá ma ihámán, enendu álo ko há melák wata ku álo umben hīrarátne háineráng.”

⁶ Wáina tángga káuráng gu káut watá umben kinan rina kámá hánám hang árát umben dá tikták rákitang áturáng.

⁷ Wáina kangga ku nuknuk yáni bot nukngá káin áturáng wa ket tárák táng yámát áwáng háláng yámát tu káut wa iháng bot yará hára wa molát tuwatang márawingga bot tá hála umi pátum kinan hang sungga átumálák.

⁸ Kulá Saimon Pita yá tárák wa káuk hára wu Jesu hárammá hulá káin tulá hára imángga inuk, “Táwi, nepmangga háka kung, náuta náku ku ámna mukmuro!”

⁹ Wáina inuk náuta málám bu yanuknukngá yot káut ihuráng wa kangga nangnga yáni han pikpito naruráng wata.

¹⁰ Iná Saimon nukngá Sebedi nanggená yará Jeims káling Jon wawu Saimon dá naruk wáinanyon narumálák.

Kulá wahára wu Jesu yá Saimon inuk, “Ma pitáindalák. Rám kula hulátingga áruineku wahára wu ámna nangge iháháyan háleinelák.” ¹¹ Wáina inángga sangga yáni wu bot yáni wa pul tát sán káin áwán kutná kutná wa wahára erek yápmang hálingga ku Jesu isutang kuráng.

*Ámna káman ilalák lepra pálak
(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)*

¹² Rám káman Jesu wu it káman hára átnárán ámna káman watán káin áwuk wawu sutná wu ilalák lepra watá táng wáik hánám táená watá áwáng Jesu kangga tulá hára imánga kurákmáta táng káwak káin tingga inuk, “Táwi, ko narátá álo hálendu neháng tolitá no Ánutu rahálá hára rongrongngá hálin.”

¹³ Wáina inán Jesu yá ketná kálan kung tángganga inuk, “Álo, no háláng kame rongronging!” Wáina inán wahára re hánám ilalák lepra watá álo háleng mán sutná yá rongrongiuk.

¹⁴ Kulá wahára wu Jesu yá me káto inánga oletná mangga ing inuk, “Kungga ni kámá káman ma inindalák, ináku kung sutya wa pris elengga ku ilalák ká álo hálén Ánutu ya towet sing mámáya Moses yá rina tátáya miuk wáina tátá ku kámá yá kahánga ku ilaláknngá yá álo hálek ingga kahin-eráng.”

¹⁵ Wáina inuk, enendu Jesu yá rina táuk wata pingnganá yá erek ingmen kung hilák tán ámna náráwa káwan táwi hánám watá me men naránin ingga áwánggiuráng, iná waháranan kámá yá ku ilalák náni tán álo hálénin ingga wata áwánggiuráng.

¹⁶ Rám ore kámá hára wu Jesu málám yolopon ingmen hangga ále nángnángngá káin sáponga tátáya kunggiuk.

*Jesu yá ámna ket hárammá wáik táng toliuk
(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)*

¹⁷ Rám káman Jesu wu Táwi yan me wa ámna náráwa yánáng tolingga átnárán, ále Galili káin it

waháranan waháranan me Judia nan me Jerusalem nan Farisi me lo yan tiksa yá áwuráng ngáyá wahára putung áturáng. Rám wahára wu Táwi yan káinnan ilalák mara iháng totoliyan háláng watá hang Jesu yot átuk.

¹⁸ Kulá ámna urum káman dá nuk yáni káman tángga áwuráng wawu ket hárammá kámut hálená wa táng kangkang ketnán tit árán tángga áwáng it kinan hang Jesu kondolá hára tinin ingga áwuráng.

¹⁹ Enendu pahán tingga áwuráng wa isutang tátáyan du káluná muná, náuta ámna náráwa yá kik hánám árát kápángga ku son tánggatang it ketnán árángga it hungnganá yalingga páup pá kangkang hára putingga sat wakálu it kinan hangga Jesu kondolá hánám hára háuk.

²⁰ Wáina tát tu Jesu yá naráng hákhátik yáni wa kangga ku miuk, “Nukna, no mukmuroka wa yawondat.”

²¹ Kulá Farisi yot lo yan tiksa watá kangga ku ing naránga átkiuráng, “Ámna náwu niyá ku Ánutu yá menggim ina wu watá menggoek? Ámna káman dá mukmuro yanyawon dán tárák kámá muná, Ánutu yá rewe ku wáina tátáyan.”

²² Jesu wu wáina naránga átaráng ingga há naránga ku yánuk, “Náuta ku nanará sáni káin wáina naráng háteráng?”

²³ Me rina ku tiyap hánám meinet? ‘Mukmuroka ku yawondat,’ me ‘Tárutang kung’?

²⁴ Enendu ing narineráng, Ámna Nanggená watá káwak náta ketnán mukmuro yanyawon watán háláng tángga átak.” Wáina yánánga son ilalák

mara wa inuk, “No kanin, tárutang kangkangga tángga itya ya kung.”

²⁵ Wáina inán waháranyon orek yáni hára málám tárutang kangkangngá tángga átang Ánutu kutná meng tárut tángtáng hangga itná ya kuk. ²⁶ Kulá ámna náráwa kámuk watá wa kangga hárámutang Ánutu kutná meng tárut táuráng. Yáni wu “Kula wu hulá kámá káman wáina káemán,” ingga mengga nangnga yáni háuk.

Jesu yá Liwai ya mantáng muk
(*Mat 9.9-13; Mak 2.13-17*)

²⁷ Wata máríná káin du Jesu yá kungga káuk ku takis iháhá ámna káman kutná ku Liwai wawu takis iháhá itná hára putung átnárán kangga ku inuk, “Áwángga nák nasulák.”

²⁸ Wáina inán Liwai málám tárutang kutná kutná wa erek yápmang hálingga Jesu isutang kuk.

²⁹ Kulá Liwai málám Jesu ya sinak táwi táng mámáya itná káin sungi tiyawing san árán, takis iháhá nuknukngá táup hánám bot ámna kámá yot men áwát sungi wa náuráng.

³⁰ Kulá tombong Farisi kinan nan lo yan tiksa kámá yot Farisi kámá watá áwáng Jesu yan disae-pel ing me táng yámuráng, “Náuta ku sándá takis iháhá ámna yot me mukmuro táená yot umi sungi nana tánggoeráng?”

³¹ Wáina met tu Jesu yá yánuk, “Ámna káman ilalákngá muná yá dokta yan káin ma kungngátak, ináku ilalákngá pálak watá ku dokta yan káin kungngátak.

³² No áwut wawu ámna náráwa kándáng árená wa mantáng yámámáya ma áwut, ináku mukmuro

pálak wa mantáng yáme pahán yáni hurik tángga áwáwáya áwut.”

*Jesu yá sungi sangga sáponga tátá wata yánuk
(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)*

³³ Ámna yá Jesu inuráng, “Jon dán disaepel yá sungi sangga sáponga tángngátaráng, me Farisi yan disaepel wu wáinanyon tángngátaráng, iná kákkán disaepel wu raták hánám átningga umi sungi wa tángga nangga átninggoeráng.”

³⁴ Wáina inát Jesu yá yánuk, “Ámna káman dá náráwa tátáya átang nuknukngá men áwánggalát watá watyot árát, sándá yánát rám ámna watá yáni yot há átgim wahára álo sungi sanggalát me? Wáina kámá ma árak.

³⁵ Iná rám káman áwinek wahára wu ámna náráwa tátáya táinek wa áwáng há tángga kuineráng, wahára ku wáina nuknukngá yá sungi sanggalát.”

³⁶ Hang me tárakngá káman ing yánuk, “Lap kakngá káman dá raráhángga hinangngá yá árán ámna káman dá lap mirak káman raráhángga kátu táng kakngá wata hinangngá ma rákarenggim. Wáina tánggim wawu lap mirak wa táng lem tánggim, me kátu mirak wawu kakngá inanyon muná.

³⁷ Hang káman dá wáin mirak wa táng meme kepmá kakngá hára ma kulinggim. Wáina tánggim wawu wáin mirak wata mulá yá meme kepmá wa raráhán wáin dá sunggulingga hanggim.

³⁸ Kulá wáina wata ku wáin mirak wa táng gu meme kepmá mirak háranyon kukuliyán.

³⁹ Iná káman dá wáin kakngá wa há nanggim wawu torong hára mirak nanaya ku ma

naránggim, ináku ing menggim, ‘Kakngá wawu kíkngá álosim hánám.’”

6

*Jesu yá Sabat hára yáup ma táená wata miuk
(Mat 12.1-14; Mak 2.23–3.6)*

¹ Rám káman Sabat hára Jesu yá disaepelná yot yáni wa ku wit hái orek yáni kálu kungga átang disaepel yá wit páliná wa iháng ket yáni yá husit kepmá watá sohit tu páliná wa há yáni náuráng.

² Wáina tát kápánga Farisi kámá yá miuráng, “Náuta ku sándá Sabat hára kálu wáina ma tátáya mená wa táeráng?”

³ Wáina met naránga Jesu yá yánuk, “Sán kámá Dewit yot tombongngá yá háng yámán táuráng wata píngnga yáni wa sáingga narángngátaráng me muná?”

⁴ Dewit málám kung Ánutu yan it kinan hang másáng horengga Ánutu yan píngnga tit káungá hálená wa kálu hitik tánga pris káman inán másáng wa táng imán náuk, másáng wawu pris yá re nanaya mená. Wáina nangga kámá iháng tombongngá yámán náuráng.”

⁵ Wahárayon Jesu yá ing yánuk, “Ámna Nanggená wawu Sabat tán Táwi.”

⁶ Sabat káman hára wu Jesu málám kungga miti itná kinan kung hangga ku Táwi yan me yánáng tolingga átuk, wahára wu ámna káman ketná álák kálu kámurená watá wahára hányon átuk.

⁷ Rám wahára wu Farisi me lo yan tiksa wu hulá rehára kungga Jesu táng me hára tinin ingga

áturáng hálendu Sabat hára ámna nangge kámá iháng tárut táinek me rina ingga kangga átkiuráng.

⁸ Iná Jesu yá ku wáina narángga átaráng ingga há kápángga ku ámna ketná kámurená wa inuk, “Tárutang kondon yáni hára wa hetang álák.” Wáina inán du ámna wawu tárutnárang inuk wáina kondon yáni hára hetang átuk.

⁹ Kulá wáina arán du Jesu yá yánuk, “Retá ku Sabat hára kálu kándang hálek: álosim táinemán me wáik táinemán? Háláng yáminemán me ráhang kátkámut táinemán?”

¹⁰ Jesu málám háleng sulingga erek ingmen kápang háleng san arán du ámna ketná kámurená wa inuk, “Ketya wa uying ráng táng.” Ámna wawu Jesu yan me narángga rina inuk wa isutang wáina tángga wahára re ketná watá álosim háliuk.

¹¹ Kulá Farisi yot lo yan tiksa watá wa kauráng hára wu pahán káráp hánám wa tángga ku Jesu náwu rina táng minemán ingga yáni inán kanán táuráng.

*Jesu yan aposel 12 wata kut yáni
(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)*

¹² Wáina tángga sangga rám káman Jesu málám sáponga tátáya kuk watá kungga ále yáilá káman káin aráng átang Ánutu yan káin sáponga tángga arán kungga it tá háliuk.

¹³ Kulá it tá háin du disaepelná mantáng yámán málámbán káin áwát tu 12 iháng tunggap tángga kut aposel wa yámuk.

¹⁴ Kut yáni wu Saimon, Jesu málámbá kut Pita imuk wa, hang Endru Pita kulaná, Jeims, Jon, Filip, Batolomiu,

15 Matyu, Tomas, Jeims Alfius nanggená, Sai-mon tombong Selot háranan,

16 Judas Jeims nanggená, hang Judas Iskariot máriya Jesu táng káyam ket yáni hára tiuk wa.

*Jesu yá ámna náráwa táup hánám iháng tárut táuk
(Mat 4.23-25)*

17 Jesu málám kung hangga ále pahálá káman káin hetang átuk, wakáin du disaepelná káwan táwi yot ámna náráwa Judia kinan nan, Jerusalem kinan nan me táp kurat káin it táwi Tair káinnan hang it táwi Saidon nan watá áwáng áturáng.

18 Wa áwáng áturáng wawu Jesu yan káinnan me nanaráya me ilalák yáni tán álo háhále wata ingga áwuráng. Hang iruk wáik ká ámna náráwa kámá ep ihená wa iruk wáik wa yásut yámuk.

19 Kulá wahára wu háláng wawu watán káinnan dá áwáng gu kámuk iháng tárut tánggiuk wáina hálendu ámna náráwa yá ku tánggagaya re tánggiuráng.

*Jesu yá sambe me márapmá yá tunggafeineráng
ga yánuk*

(Mat 5.1-12)

20 Kulá Jesu málám disaepelná kápángga ku ing yánuk,

“Sán niyá ukuro átaráng watá heronge táineráng,
náuta Ánutu yan átkuku wawu sándán.

21 Sán niyá inggálu háing sámán átaráng watá heronge táineráng,

náutá máriya wu nangga kawin sáni yá ha-hatin átneráng.

Sán niyá inggálu kut hára átaráng watá heronge táineráng,

náuta máriya wu yut hára átneráng.

22 Ámna yá sáháng káyam táineráng, sásutang kep tineráng,
meng sámíneráng me kut sáni mengga sáháng wáik táineráng wata sándá heronge nar-
ineráng,
náuta Ámna Nanggená yan yáup hára átneráng wata ku sáháng wáina táineráng.

23 “Wáina táng sámát tu rám wahára heronge tángga ku hiring árángga háineráng, náuta yum-
nakngá táwi hánám alek káin hálang sámángga átak. Uláp táwi yáni yá profet wawu iháng wáinanyon tánggiuráng.

24 Iná sán niyá sup me kutná kutná álo ingga átaráng sándu káwak káin heronge há tángga átaráng,
wata ku máriya márappmá yá sáhínek.

25 Iná sán niyá inggálu nangga kawin sáni hahatin átaráng
sándu máriya márappmá yá sáhán háing sámínek.
Iná sán niyá inggálu yutang heronge tángga átaráng sándu máriya márappmá yá sáhán kutkáyawát hára átneráng.

26 Iná sán nini meng toling sámánggoeráng sándu máriya márappmá yá sáhínek,
náuta uláp tátáwi yáni yá profet kusák wawu wáinanyon meng toling yámánggiuráng.

*Káyam sáni wa kikiná kápinéráng
(Mat 5.38-48; 7.12)*

27 “Sán niyá nákkán me ná narángga átaráng sán sáníndet: Káyam sáni wa kikiná kápinéráng, me

niyá sánda taktak yámán wawu sándá iháng nuk táineráng.

²⁸ Niyá tará me sánát tu sándá kuram me yáneráng, me rendá sáháng lem tát tu sáponga wata táng yámineráng.

²⁹ Káman niyá kingkila numkálu kátin du hurik tángga numkálu hányon sang mátá kátinek, iná káman niyá saketya tán du siotyá álo yon sang mátá táinek ma táng marindalák.

³⁰ Káman niyá kutná kutná yámamáya kanát tu álo yáminelák, iná káman niyá náut kámá káman kákkán hára tán du son tátáya ma inindalák.

³¹ Sándá kámá yá rina táng sámamáya narángngátaráng, sándá wáinanyon kámá ya táng yámineráng.

³² “Iná rendá sán kikiná sáhát wáinanyon wa kikiná kápineráng wawu Ánutu yá wáina tát sáhángga wata álosim sáhánggim me? Wa muná rewe. Mukmuro mara wawu wáinanyon niyá kikiná kápek wanyon kikiná kangngátaráng.

³³ Iná sán rendá sáháng álolo tát wáinanyon wa iháng álolo táineráng wawu Ánutu yá wáina tát sáhángga wata álosim sáhánggim me? Wa muná rewe. Mukmuro mara wawu wáinanyon niyá iháng álolo tán wanyon iháng álolo tángngátaráng.

³⁴ Iná sándá topmá iháhaya nangnaráng náut kámá yámineráng wawu Ánutu yá wáina tát sáhángga wata álosim sáhánggim me? Wa muná rewe. Mukmuro mara wawu wáinanyon topmá ihinemán ingga nangnaráng gu náut kámá iháng nuknuk yáni yáni inanyon wa yámángngátaráng.

³⁵ Káyam sáni wa kikiná kápángga iháng álolo

táineráng, hang náut kámá topmá iháháya nangnaráng ma yámindaráng. Wáina táineráng watá ku máriya yumnakngá táwi hánám ihineráng, hang Ánutu Arená Hánám wata nángánangge háleineráng, náuta Ánutu ya heronge ma táng mángngátaráng me kandák tángngátaráng, enendu watá ku ket tárák álosim re táng yámángngátak.

³⁶ Nan sáni yá ukuro kápángngátak wáinanyon sándá ukuro kápineráng.”

*Watá wáina táeráng ingga ma meng yámindaráng.
(Mat 7.1-5)*

³⁷ Jesu yá ing miuk, “Kámá yan ket tárák wa kangga wawu wáina ingga ma meng yámindaráng, náuta watá sándán ket tárák wata wáinanyon meng sámánirot. Kámá ya kandák táeráng ingga ma yánindaráng, máriya sáni kandák táeráng ingga wáinanyon sánánirot. Kámá yan kátu wa sat tu kátu sáni sasa yá tunggafeinek.

³⁸ Sándá yámát tu sásámáyan dá tunggafeinek. Ánutu yá horengga táng tolingga kándáng hánám tinek wawu mondang árán tuwatang máta hándáp hálen isut hang tiktik tán sunggulingga hangga árán sáminek. Kámá tárák rina yámineráng wawu Ánutu yá tárák wáinanyon sáminek.”

³⁹ Kulá Jesu yá me táráknngá káman ing yánuk, “Ámna rahálá kunángngá káman dá rahálá kunángngá yon da álo engotang kunggim me? Wa muná, yayará kungga árám hára hanggalán.

⁴⁰ Skul nangge káman dá tiksaná torong káin ma át gim, ináku skul ya kándáng hangga kungga ku tiksaná ina hálenggim.

41 “Rina ta ku nangge nukka ya rahálá káin sinsin káhumá isikimo wa rewe kangga ku kaya rahála káin palang táwi wata ma naráng kulák?

42 Náuta ku nangge nukka inánggim, ‘Nukna, satá no sinsin rahála káin wa táng se kuik,’ wáina inángga ku kaya rahála káin palang táwi wawu ma kanggulák? Kák ku áмна kusáknká, ko hulátingga kaya rahála káin palang táwi wa táng satá kun du hálangga kándáng kangga ku nukka ya rahálá káin sinsin káhumá isikimo wa táng satá kuinek.

Káráp wáik ká páliná wáik tingngátak

(Mat 7.17-20; 12.34-35)

43 “Káráp álosim watá páliná wáik kámá ma tindák, wáinanyon káráp wáik watá páliná álosim kámá ma tindák.

44 Káráp erek hánám bu páliná hára kápángga ku káráp wáik me álosim ingga naránnngátaráng. Káman dá kung páup kánnngáránnngá hára fik páliná ma ihánnngim, me kung wáin páliná káráp káránnngá pálak hára ma ihánnngim.

45 Áмна álosim káman dá nanará álosim watá pahála káin árán wawu ket tárák álosim wa tángga átkuinek. Iná áмна wáik káman dá nanará wáik watá pahála káin árán wawu ket tárák wáik wa tángga átkuinek. Áмна pahán káin nanará rina átak wawu milun dá ku wa hiták meng tunggap tángngátak.

It tátáyan káluná yará

(Mat 7.24-27)

46 “Náuta ku ‘Táwi, Táwi,’ ing mantáng namángoeráng ngáyá ku no me sánángoet wawu ma isutkuráng?

⁴⁷ No ing sánin, káman dá nákkán káin áwáng nákkán me naránga táng ket tárák hára tingga isutang átkuinek wawu ing,

⁴⁸ ámna káman dá itná tátáya ku áram hásák pingga kumam mangga sup pot kikkik topmangga ku itná wata ketnán tánggim wáina. Kulá umi sip pá áwánggim watá áwáng kátinggim, enendu it wa ma káting hulát tánggim, náuta kumam hulá há káto táená wata.

⁴⁹ Iná káman nákkán me ná naránga ma isutnándák wawu ing, ámna káman dá itná wa kumam hulá kándáng ma káto tánggim wáina. Kulá umi sip pá áwánggim watá áwáng há káting hulát tán han du táng wáik tánggim.”

7

*Jesu yá tewe ámna yáin yáni yan yáup nangge táng tárut táuk
(Mat 8.5-13)*

¹ Kulá Jesu málám me wa yánán ámna náráwa yá erek ingmen naráng hálit tu málám kung it Kapaneam kinan kungga kung háuk.

² Wakáin du tewe ámna 100 wata yáin yáni watán yáup nangge káman málámbá álosim kangngátak watá ilalák tángga hála hánám kámutang árán.

³ Kulá ámna kámá yá Jesu wu wáina wáina tángngátak ingga met tewe ámna yáin yáni watá naránga sangga árong Juda yan ámna yáilá wahára kámá suring yámán kung Jesu inát áwáng ilalák ámna wa táng totoliya kuráng.

⁴ Rám ámna yáilá watá Jesu yan káin kung hengga sat warán du inuráng, “Ámna wawu ámna

álosim hánám wata ku ko kung rina hánám tátáya narek wa wáina táng minelák.

⁵ Ámna wawu Juda nánda kikiná hánám narángngátak, hang nándán miti itná wawu watá táuk.”

⁶ Wáina inángga ku Jesu yá tárurán hangga káman yáni kuráng.

Málám it tangtang kung hálingga áran du tewe ámna yáin yáni watá nuknukngá kámá suring yámán kung inuráng, “Táwi, ko yáup háláng ma táindalák. Nák ku ámna álosim muná, kák ina tá nákkán it kinan áwáwáyan tárák muná.

⁷ Nák ku ámna álosim muná wata ku rupya káin ma kuindát, ináku me rewe metá ku nákkán yáup nangge watá álo háleik.

⁸ No wáina met wawu náuta nák enendu kámá ya tárang yáni káin árená, hang tewe ámna urum káman dá nák tárang káin átaráng, iná no káman ‘ko kung’ ingga inángngátat wawu kungngátak, iná nukngá ‘ko áwáng’ ingga inángngátat wawu áwángngátak, hang yáup nangge ‘yáup wáina táng’ ingga inángngátat wawu wáina tángngátak.”

⁹ Rám ámna watá me wa miuk wahára wu Jesu yá narángga hárámutang málám hurik tángga ámna náráwa káwan táwi isutang kungga áturáng wa yánuk, “No ing sánin, Israel kinan ámna naráng hákhátik ngá táwi ing kámá ma káut,” ingga wáina yánuk.

¹⁰ Kulá ámna tewe ámna yáin yáni yá suring yámán áwuráng watá son hurik tángga it káin kungga yáup nangge wawu ilalákngá yá há sálikngin álo hálengga áran kauráng.

Jesu yá náráwa kawát nanggená táng tárut táuk

¹¹ Átang árongga Jesu málám it kutná Nain wakáin kun disaepelná yot ámna náráwa tombong háśák táwi watá watyot kuráng.

¹² Rám Jesu yá it watán kumbi wata kálu mungnganá hára áwáng hiuk waháranyon du ámna kámurená tambun káman tángga áwáng kep káin háuráng. Ámna kámurená wawu náráwa kawát káman da nanggená ámnaná káman wa hánám rewe. Ámna náráwa urum táwi hánám watá ku náráwa kawát watyot áwánggaturáng.

¹³ Táwi yá náráwa wa kangga urákná táwi hánám wa narángga ku inuk, “Ma kutnándalák.”

¹⁴ Wáina inángga Jesu málám enanggon kung kámurená palang pálak tángga kuráng wa tánggan kangga ámna tángga kuráng watá tareng kátit tu kámurená wa inuk, “Nangge máto, no kanet, tárulák!”

¹⁵ Wáina inán ámna kámurená watá tárutnáráng putung átang meme tángga árán Jesu yá táng mam-ing imuk.

¹⁶ Ámna náráwa urum táwi watá wa kangga nangnga yáni han Ánutu kutná meng tárut tángga ing miuráng, “Náwu profet táwi káman orek náni hára tunggafek. Ánutu yá ámna náráwaná háláng yámamáya suring mán áwek,” ingga miuráng.

¹⁷ Kulá ámna náráwa yá Judia ále kinan me it kámá kámá káin wa kungga Jesu yan me pingnga wa meng isurát kuk.

*Jesu káling Jon Umi Kuháng Yámamá
(Mat 11.2-19)*

18 Jon dán disaepel yá Jesu yá wáina tánggoek ingga inát naránga ku málám disaepelná yará mantáng yámán áwán du

19 Táwi ing inánaya suring yámuk, “Kák ku ámna Ánutu yá suring mán áwáwáya miuk wa, me nukngá yá áwinek ka háleinemán?”

20 Kulá rám ámna Jon dá suring yámuk watá Jesu yan káin kung hengga ku ináng suliumálák, “Jon Umi Kuháng Yámamá yá suring námánnga ku kák ing kakanáya mek, ‘Kák ka Ánutu yá ámna suring mán áwáwáya miuk wa, me ku nukngá yá áwinek ka háleinemán?’ ”

21 Wáina ináng suliumálák wata topmá Jesu yá ma yánená átang ámna náráwa táup táwi ilalák hulá hulá yá ihená wa iháng tolingga, iruk wáik ká ep ihená táup táwi wa yásut yámánnga ku rahán yáni kunángngá táup táwi wa hányon iháng toliuk.

22 Kulá Jesu yá wáina táng hálingga sangga ku Jon dán disaepel yará wa yánuk, “Son kungga ku rina káemálák me naremálák wa Jon ininemálák: Rahán yáni wáik ká kándáng hálet, háram yáni wáik ká kándáng taret, ilalák lepra pálak ká sut yáni rongrongit, káráman yáni tungngá yá kándáng narát, kámurená yá son tárurát, ukuro árená yá me pingnga álosim wa nareráng.

23 Niyá nák nahánnga naráng hákhátik yáni yá ma hak watá heronge narineráng.”

24 Wáina yánán Jon dán disaepel yará watá hangga há kun du Jesu yá ámna náráwa urum táwi wa Jon da yánuk, “Sándu rám ále komkomá ámálum re káin wa kuráng wawu náut kakaya? Iruk ká pálalong hásin kakaya hám?”

25 Muná hálendu náut kakaya hánám kuráng? Ámna káman kutná kutná álosim tánggánengga árená kakaya me? Wa muná, ámna kutná kutná álosim tánggánená me káwak kán kutná kutná álosimmá pálak wawu king gán it káin átnándaráng.

26 Ináku náut kakaya kuráng? Profet káman me? Wawu pálipuk, profet, enendu ing sánin, profet watá profet kátu wa erek hánám iháng hátek.

27 Ámna wata hánám bu Ánutu yan papia káin ing uyená:

‘Naráng. No ámna niyá me tángga kung áwáng tátá wa kálak suring me kuinek,

watá kálu tiyawing kaminek.’*

28 No ing sánin, káwak ketnán ámna átaráng waháranan káman dá Jon ma táng hátik. Ináku niyá Ánutu yan átkuku kinan nangge kimo yá ina átnek watá ku Jon táng hátinek,” ingga yánuk.

29 Ámna náráwa erek hánám me takis iháhá watá Jon dán me narángga ku ing miuráng, “Ánutu yan nanará wu álosim hánám,” wata ku yáni wu Jon ketná hára umi kuhuráng.

30 Iná Farisi yot lo yan hulá nanará wawu Ánutu yá kálu álosim rina yáliuk wawu sárum imuráng, wata ku Jon dá umi ma kuháng yámuk.

31 Kulá son Jesu yá ing miuk, “Náut hára mengga tárak tinet, rám nátán ámna náráwa wu wáina ingga wu? Wawu náut ina ingga menggem?”

32 Rám nátán ámna náráwa wu nangge kikimo yá kapme hára átang yáni inán kanán tángngátaráng ina,

‘Sándá kap utniráng ingga nándá pilut hásiumán,

* 7:27: Mal 3.1

enendu kap ma uturáng.
Sándá kutniráng ingga kap ukuro mantáumán,
enendu ma kuturáng.'

³³ Rám nátán ámna náráwa wawu wáina, náuta Jon Umi Kuháng Yámamá yá áwuk ngáyá áwáng másáng ma nan me wáin ma nan, kangga ku sándá ku miuráng, 'Iruk wáik ká watyot átak,' ing miuráng.

³⁴ Iná Ámna Nanggená yá áwáng umi sungi nangga áran du menggoeráng, 'Kaniráng, ámna wawu sungi táup hánám nanggoek me wáin táup hánám nanggoek, wawu takis iháhá me "mukmuro mara" nuk yáni.'

³⁵ Sándá ku wáina menggoeráng, enendu niyá tirik tárak álosim wa kangga ku kálu kándáng waháranan dá áwek ingga narineráng," ingga yánuk.

Náráwa káman dá Jesu hárammá káin oel mungnganá kikiná kuliuk

³⁶ Farisi káman dá Jesu pin ting mán sungi nanaya itná káin kuk.

³⁷ Kung wakáin átnarán náráwa káman it ále waháranan wawu ket tárakngá wu kandák watá Jesu wu Farisi yan it káin átak ingga naránga ku botol káman sup álosim hánám kutná alabasta wata nan dá táng tolená wata kinan oel mungnganá kikiná wa tánggatang kuk

³⁸ ngáyá kung Jesu sárummá káin hárammá tangtang hetang átang gu kutang átkiuk. Kulá rahálá uminá yá hang gu Jesu hárammá sárummá táng pumpum tán du málámba yáilá rommá yá ránángtang tángga ku hárammá sárummá káin kang kumengga árong oel wa kulin hárammá sárummá ketnán káin wa háuk.

³⁹ Wáina tán kangga Farisi niyá Jesu pin ting mán kuk watá ku ing naruk, “Ámna náwu profet ináku náwu niyá nehángganggoek me náráwa náwu mukmuro mara ingga naránggim,” ingga naruk.

⁴⁰ Kulá Jesu yá ku ámna wata nanaráná káin há kangga ku inuk, “Saimon, no me káman kanindet.”

Ing inán du ámna watá inuk, “Tiksa, nanáng.”

⁴¹ Ing men Jesu yá inuk, “Ámna yará yá ámna káman dán káin dinao táumálák, káman dá 5,000 kina hang káman dá 500 kina.

⁴² Kulá yará waháranan káman dá topmá titiyan tárák ku muná hárendu ámna dinao iháng mumálák watá miuk, ‘Wáinaná topmá ma tindamálák,’ ing yánuk. Kulá resim bá ku ámna wata álo kámá hánám naráng muk?”

⁴³ Wáina men Saimon dá miuk, “No naret tu sup táwi ihuk ngá ku topmá ma titiya inuk watá.”

Ing men Jesu yá miuk, “Kándáng hánám melák.”

⁴⁴ Wáina inánnga málám hurik tángga náráwa wa kangga Saimon son inuk, “Ko náráwa ná kangga naráng. No itya kinan áwet enendu háramna yanyawon da umi kámá ma namálák, iná náráwa nátá ku háramna rahálá uminá yá táng pumpum tángga yáilá rommá yá ránántang táek.

⁴⁵ Ko ma naháng kumelák, iná náráwa náwu hulátingga it kinan áwet hára átang áwánnga inggálu wu emá rewe háramna hára naháng kumengga átak.

⁴⁶ Ko oel kámá yáinna káin ma kulilák, iná náráwa nátá ku háramna káin oel mungnganá kikiná wa kulek.

⁴⁷ Wáina wata ku, no ing kanin, náráwa watán mukmuro táwi hánám Ánutu yá yawondak. Wáina tán watá ku nákka kikiná táwi hánám narek. Iná káman niyá mukmuro isikimo tán Ánutu yá mukmuroná wa yawonek wawu watá Ánutu ya kikiná isikimo narínek.”

⁴⁸ Wáina inánga sangga ku náráwa wa inuk, “Kákkán mukmuro wawu há yawondat.”

⁴⁹ Wáina inán kátu wahára áturáng watá wa naránga ku yáni meme táuráng, “Ámna náwu ni hálendu mukmuro yawongoek?”

⁵⁰ Wáina mengga árát tu Jesu yá ku náráwa wa inuk, “Naráng hákhátikka yá keháng tolek. Pahán láláp hára kuinelák.”

8

Jesu yá ámna káman dá irit táulá hái káin haliuk ka me táráknká yánuk

(Mat 13.1-23; Mak 4.1-20)

¹ Wata máríná káin Jesu málám disaepelná 12 watyot it kámá hára kungkung tángga Jesu yá Ánutu yan átkuku watán me pingnga álosim wa yánánga átkuk.

² Hang náráwa huphuráp Jesu yá iruk wáik yásut yámuk me ilalák háranan iháng toliuk watyot átkuráng, wata kut yáni ku Maria it Makdala háranan Jesu yá iruk wáik 7 yásut muk wa;

³ Herot tán it pinná tátá wata táwi yáni ámna kutná Kusa wata áwáná Joana; hang Susana watyot tu kámá nukngá hányon. Jesu yot disaepelná wawu náráwa urum watá ku kutná kutná yánin háranan háláng yámánga átninggiuráng.

⁴ Kulá it waháranan waháranan ámna náráwa urum táwi hánám watá áwáng áturáng wahára wu Jesu yá me tárakngá ing yánuk,

⁵ “Ámna káman dá iritná táulá haliliya kuk. Málám halingga kun kámá yá kálu hára hat ámna nangge yá kung áwáng tángga taret, kámá ku iráp pá kahet hang erek nang háliuráng.

⁶ Kámá yá káwak sup kárak hára hangga áráng hiuráng, enendu umi muná hárendu erek hánám kumkumiuráng.

⁷ Kulá kámá yá ku páup kánggárangngá kinan hangga áráng hiuráng, enendu páup kánggárangngá watá árángga iháng usán muná kuráng.

⁸ Iná kámá yá ku káwak álosim hára háuráng hárendu álo kámá hánám áráng hengga pálin yáni táup hánám tiuráng.”

Jesu málám me wa meng hálingga sangga ku mantáuk, “Káman ni kárámanná pálak hárendu watá me ná narinek.”

⁹ Wáina meng hálin naránga ku disaepelná yá wata hulá wu rina ingga ináng suliuráng.

¹⁰ Inát tu yánuk, “Ánutu yan átkuku watán nanará kilakngá wawu málámbá sán há sáliuk, iná kátu wawu me tárakngá kálu re yánángngátat, wáina hárendu

‘kámá yá rahán yáni hálengga átneráng enendu ma káindaráng, me

kámá yá narineráng enendu wata hulá hánám bu wáina ingga ma naráng ruwat táindaráng.’*

* **8:10:** Aisaia 6.9

11 “Me tárakngá wata hulá wu ing, irit táulá wawu Ánutu yan me.

12 Iná kálu hára háuráng ga tárakngá wawu kámá yá há narineráng, enendu Satan dá áwáng pahán yáni káin me wa táng hirarán kung yáminek, náuta me wa narángga káto tángga isutang átkut Ánutu yá son ihiwon wata.

13 Iná káwak sup kárak hára háuráng ga tárakngá wawu kámá yá me wa narángga heronge hánám táineráng, enendu wawu irit ráhun yáni watá káwak kinan ma koená wáina. Álo kámá há táineráng, enendu rám hátetná kimo átang ingirungngi yá áwinek wahára wu naráng hákhátik yáni wa sáineráng.

14 Iná páup kánggárángngá kinan háuráng ga tárakngá wawu kámá yá me wa há narineráng, enendu kálu hára kungga átang rina átnát tán narángpak, sup hang káwak kán kutná kutná álosim átak watá nanará yáni táng yawák tán naráng hákhátik yáni yá maming tái ma háleindák.

15 Iná irit táulá káwak álosim hára háuráng ga tárakngá wawu kámá yá me wa narángga káto tángga pahán yáni yá kándáng árán káto hálengga átang watá ku pálin yáni kándáng tingga átneráng.

*Lam kasingga táng kilak ma tingngátaráng
(Mak 4.21-25)*

16 “Ámna káman dá lam kasingga táng baket kinan me tebol tárang káin ma tinggim, ináku táng tutuháná hára tuháng san árán du káman niyá it kinan áwáng hanggim wata yamá kanggim.

17 Me kámá kilak átaráng wawu máriya erek hánám hiták háleineráng, me me kámá rina

támotang tená wawu máriya tumá yalit hiták hálet ámna náráwa yá wáina ingga narineráng.

18 Wáina wata ku nákkán me wa kándáng naráng kuineráng. Káman niyá náut kámá káman átmek hálendu waháranyon Ánutu yá táup hánám wa iminek. Iná káman niyá ma átmák wawu rina átnemek ingga narek wa imáng hutang ihinek,” ingga wáina yánuk.

Jesu maming got tu yakukula yá Jesu káinán áwuráng

(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)

19 Jesu maming got tu yakukula watá kanin ingga áwuráng, enendu rupmá káin kungga ma kakayan, náuta ámna náráwa watá kik hánám wa áturáng.

20 Wáina hálendu ámna káman dá inuk, “Mamya yot yakukulaka yá kák kakaháya áweráng ngá kep káin hálang kamángga átaráng.”

21 Ingga inán Jesu yá miuk, “Nák mamna me yakukulana wawu ni Ánutu yan me narángga táng tárák hára tingga isutneráng wa.”

Jesu yá iruk táwi wa me táng mán sáuk

(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)

22 Rám káman Jesu yá disaepelná yánuk, “Umi pátum numkálu kunin.” Ing yánángga ku bot ketnán árángga ku kuráng.

23 Kungga átang gu bot ketnán Jesu wu rapmung gá sán du árong háná ruhuk. Wahára wu iruk táwi hánám watá áwáng umi táng hirarán bot ketnán hanghang tángga bot tá hála tuwarán há hánám yakyawinin ingga tángga áturáng.

24 Kulá disaepel yáni wu wáina kangga ku Jesu táng mirak tángga inuráng, “Táwi, Táwi, hang suwindemán!”

Wáina inát Jesu málám tárutang san warán árong iruk me umi punggilá tátáwi wa me táng yámán iruk ká san umi yá láláwingga hánám wa átuk.

25 Wáina tángga Jesu yá árong disaepelná yánuk, “Naráng hákhátik sáni wa muná me?”

Kulá disaepel yáni wu wa kangga hárámutang pitángga nangnga yáni han du yáni meme táuráng, “Náwu ni hálendu iruk me umi wa me táng yámán narángga watán milun suwemálák?”

*Ámna káman hára Jesu yá iruk wáik isutuk
(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)*

26 Jesu yá disaepelná yot yáni wa ku Galili umi pátum wa pana háng kungga it Gerasen dán ále káin kung hiuráng.

27 Kulá Jesu yá sán káin sung hang tarengga átnárán ámna káman it waháranan iruk wáik ká ep táená watyot kankan táumálák. Rám hasák hánám ámna wawu sutná ma pop táená átang áwánggiuk, me it kinan kámá ma átkiuk, ináku tanggán káin átkiuk. 28-29 Rám táuppon iruk wáik ká ep tánggiuk, wata ku ámna kámá yá pinná tángga ket hárammá sen dá putingga sat átkiuk, enendu sen wa uying rákrákit tángga iruk wáik watán nanará isutang kung ále ámna nangge muná káin wa átkiuk. Ámna watá Jesu káuk wahára wu mantángga táng hang hárammá hulá hára kátiuk. Wáina tán Jesu yá iruk wáik wa ing inuk, “Ámna wa sangga hang!”

Ingga wáina inán ámna watá hahatingga hánám mantáuk, “Jesu, Ánutu Árená Hánám wata

Nanggená, rina táng namindelák? No ing kanin, neháng lem ma táindalák!”

³⁰ Wáina mantánga inán Jesu yá iruk wáik wa inuk, “Kutya ku ni?”

Ing inán watá inuk, “Nák kutna ku Tombong Hásák,” ingga inuk, náuta iruk wáik táup hánám watá kung hang ámna wata pahálá kinan káin átnándaráng.

³¹ Rám waháranyon iruk wáik watá Jesu inuráng, “Násurátá kungga áram yuwitná muná† káin wa ma háindamán,” ingga inuráng.

³² Iná put urum táwi káman du ále yáilá isikimo wata álatná kálu sungi nangga árát tu iruk wáik watá Jesu inuráng, “Násurátá kungga wata kinan hanin,” ingga inát tu álo ingga yánuk.

³³ Kulá iruk wáik watá ámna wa sangga háuráng ngáyá ku kung put wata kinan háuráng. Kulá put watá wahára átang hururung ingmen ámuta re hangga umi máta porá isikimo hára hitangga kung umi pátum kinan hangga umi nangga kámuturáng.

³⁴ Wáina tát ámna kámá put wa pin yáni táená watá wa kangga pitánga kungga pingnga wa it kinan me ále wata kátu káin yánánga kuráng.

³⁵ Iná ámna náráwa yá pingnga wa naránga kanin ingga kungga ku ámna iruk wáik ká ep táená táng toliuk wawu nanaráná yá kándáng hálen sutná kándáng tánggánengga Jesu hárammá hulá hára putung árán kangga pitáuráng.

† **8:31:** ‘Áram yuwitná muná’ wata hulá ku ing, káwak náta ketnán áram yuwitná muná kámá ma árak, wawu iruk kán kálu ya mek. Wata tánga ku iruk wáik ká Jesu yá náháng kalabus it kinan tiwon ingga ku me wa inuráng.

³⁶ Kulá ámna niyá wahára há átang káuráng watá ku áwuráng ngá wa Jesu yá ámna iruk wáik ká ep táená wa wáina táng tolek ingga pingnga yánuráng.

³⁷ Wáina kangga naránga ámna náráwa Gerasen ále háranan watá pikpito hánám naránga ále ná sangga kung ingga Jesu inuráng, wáina háendu Jesu wu bot ketnán áránnga son há yáni kuráng.

³⁸ Ámna iruk wáik ká sangga kuráng watá ku Jesu yá kuin ingga táuk wahára isutang káman kukuya inuk, enendu Jesu yá suring mángga inuk,

³⁹ “Itya káin kungga ku Ánutu yá rina háláng kamek wata pingnga yáninelák.” Wáina inán du ámna wawu kung it kinan Jesu yá rina táng mán álo háliuk wata yánánnga kuk.

Náráwa máto kámurená yot náráwa ilalák mara iháng tárut táuk

(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)

⁴⁰ Kulá Jesu yá son umi pátum numkálu kung hengngarán du ámna náráwa urum táwi watá heronge hánám naráng muráng, náuta málámba hánám hálengga átnárát kung hiuk wata.

⁴¹ Waháranyon ámna kutná Jairus wawu miti itná watán ámna yáilá watá áwáng Jesu hárammá hulá hára hangga Jesu yá itná káin kukuya inuk,

⁴² náuta uriwa káman re hánám yaraná 12 hám watá hála hánám kámutang árán.

Kulá Jesu wu wakáin kuin ingga kuk wahára wu ámna náráwa yá pánpásin hánám árát kuráng.

⁴³ Kulá náráwa káman wahára átuk wawu yara 12 wata kinan yipitná ya ráma ráma kungga rewe átnándak. Káman dá táng totoliyan tárak ku muná.

⁴⁴ Málám Jesu sárummá kálu áwuk ngáyá áwáng lapmá háśák wata ilungngá káin tánggáuk wahára re sip hangga átuk watá sálikngiuk.

⁴⁵ Wáina tán Jesu yá ing yánáng suliuuk, “Niyá nehánggáek?”

Wáina yánuk, enendu watá kámuk nák muná nák muná ingga inát tu Pita yá ku miuk, “Táwi, ámna náráwa wu kik hánám hálendu áwáng kák hára rosingga koeráng.”

⁴⁶ Wáina inán Jesu yá miuk, “Ni kámá káman dá nehánggáek, náuta hálángna kátu yá sutna hára sohingga kun naret.”

⁴⁷ Wáina men du náráwa wawu kilak átnát tán tárak muná hálendu yángyáng pálak áwáng rahán yáni hára Jesu hárammá hulá hára hangga ku inuk, “Ilalákna wáina wata ku áwáng kehánggangga ku wahára re wáina álo hálet,” ingga men du

⁴⁸ Jesu yá inuk, “Uriwana, naráng hákhátikka yá háláng kamek. Wata ku pahán láláp hára kung.”

⁴⁹ Jesu yá wa inángga emá me tángga átnarán ámna káman dá miti itná yan ámna yáilá kutná Jairus watán it káin wa átang áwuk watá áwáng Jairus inuk, “Uriwaka wu há kámutak. Márapmá wa tiksa ma imindamán.”

⁵⁰ Wáina inán naránga Jesu yá Jairus inuk, “Ma pitáindalák, ináku naráng hákhátik hára káto árátá ku álo háleinek,” ingga inuk.

⁵¹ Kulá Jesu málám Jairus yan it káin áwáng hiuk hára wu kátu wa erek káto táng yámángga ku Pita, Jon hang Jeims watyot nangge wata naning mam-ing wa rewe ihángga ku kung it kinan háuráng.

⁵² It kinan kung hangga kápuk ku ámna náráwa it kinan áturáng wawu nangge wata urákná

naránga kutkáyawát tángga árát tu Jesu yá yánuk, “Ukuro ma tániráng, náuta wawu ma kámurak ináku ruhánga átak.”

⁵³ Jesu yá wáina yánán naránga yut muráng, náuta náráwa kimo wawu pálipuk há kámutang átak ingga naruráng.

⁵⁴ Enendu Jesu yá árong nangge kámurená wata ketná hára tángga inuk, “Nanggena, tárulák!”

⁵⁵ Wáina inán du kámurená wata irukngá yá son áwán waháranyon tárurán du Jesu yá yánuk, “Náut kámá nanayan kámá imát náik.”

⁵⁶ Iná nangge wata naning maming gá wa kangga nangnga yándi han átumálák, enendu Jesu yá olet yándi mangga, “Ni kámá káman wáina tunggafek ingga ma inindamálák,” ingga yánuk.

9

*Jesu yá disaepelná yáup yámánga suring yámuk
(Mat 10.5-15; 14.1-12; Mak 6.7-29)*

¹ Jesu málám disaepelná 12 wa kámuk hánám mantáng yámán áwát iruk wáik yásusut tán me ilalák hulá hulá wa iháng totoliyan háláng káto wa yámuk.

² Wáina tángga ku kung Ánutu yan átkuku wata yánánga ilalák mara wa iháng totoliya suring yámuk.

³ Jesu málám ing yánuk, “Kálu wa kuineráng hára náut kámá káman ma táindaráng, to me yák me másang me sup ma ihindaráng, hang sut tátámot tán nukngá kámá hánámá ma ihindaráng.

⁴ It reta kinan ruhineráng watá wahára re átang kungga it kapme wa sangga it kámá káin kuineráng.

⁵ Iná it kapme káman hára kung het ma sáháng tolit wawu háram sáni káin káwak káhumá wa káting hakhalik tát wahára hat tu it kapme wa sangga kuineráng, watá ku watyot me yá átak háleinek.”

⁶ Kulá wahára átang gu disaepel yá itná itná wa kungga me pingnga álosim wa yánánga ilalák mara iháng tárut tángga kuráng.

⁷⁻⁸ Rám wahára kapman táwi átuk kutná Herot watá Jesu yá wáina wáina tánggoek ingga pingnganá naránga árán kámá yá ku menggiuráng, “Jon kámutuk watá son tárutang áwek,” iná kámá yá ku menggiuráng, “Elaija yá son tunggafek,” iná kámá yá ku menggiuráng, “Uláp profet áturáng waháranan káman dá son tárutang áwek,” ingga mengga árát tu, Herot tá wata naránpak táwi hánám wa tángga átang gu

⁹ ing miuk, “Jon wawu no yáne salá há maruráng. Iná náwu ni hánám bá ku tárák hulá hulá wa tán met narángoet?” Wáina mengga ku málámbáyón Jesu kakaya naruk.

*Jesu yá ámna 5,000 wa sungi sing yámuk
(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)*

¹⁰ Kulá aposel yá son áwáng hengga ku wáina wáina tángga átningga áwemán ingga Jesu inuráng. Inát Jesu málám aposelná ihánga ámna náráwa kámuk yápmangga yáni kámuk hánám it kutná Betsaida wakáin kuráng.

¹¹ Enendu ámna náráwa urum táwi watá wáina koek ingga há naránga isutang wakáin kuráng. Kung het kápánga álo áwániráng ingga yánánga árong Ánutu yan átkuku wata yánánga kámá ilalák yáni pálak áwuráng wa iháng toliuk.

¹² Yonyon kálu hánám bu disaepelná 12 watá Jesu yan káin áwánga inuráng, “Ámna náráwa wa suring yámátá há yáni kungga it enanggon enanggon káin wa kungga ku it me sungi yáni ya suliniráng, náuta náwu ále páliná muná káin átamán.”

¹³ Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “Sáni sungi yámániráng.”

Ing yánán watá inuráng, “Nándu másáng tum 5 bot tu káut yará yá re átaráng. Kulá nánda kung ámna náráwa káwan táwi nátán sungi yuwáwáyan tárak ku muná,” ingga inuráng.

¹⁴ Iná urum táwi wa áturáng waháranan ámna wu 5,000 wáina tá áturáng.*

Wáina árát Jesu yá disaepelná yánuk, “Kulá ámna náráwa wa iháng 50 ina yá urum káman káman erek tit putung átniráng.”

¹⁵ Kulá disaepel yá Jesu yá rina yánuk wáina tát erek hánám wa putung áturáng.

¹⁶ Wáina árát tu Jesu málám másáng tum 5 watyot káut yará wa ihánggatang alek kálu hálengga Táwi ya heronge me inánga sungi wa ketná yá hikhuk tánga iháng disaepelná yámán ámna náráwa ya ting yámánga kuráng.

* **9:14:** 5,000 wawu ámna rewe, iná nangge náráwa wu wahára hányon áturáng. Matyu 14.21 hára hányon káineráng.

17 Wa yámát nangga kámuk hánám kawin yáni hahatin du disaepel yá sungi káhumá áturáng wa iháng rápmám 12 wa tuwat hánám monduráng.

*Pita yá Jesu wawu wa ingga meng tunggap táuk
(Mat 16.13-28; Mak 8.27–9.1)*

18 Rám káman Jesu yá disaepelná yot yáni wu ále káman káin yáni re átang Jesu yá sáponga tángga sangga ku yánuk, “Ámna náráwa yá nácka ku ni ingga menggoeráng?”

19 Wáina yánán du watá inuráng, “Kámá yá ku Jon Umi Kuháng Yámámá ing met, kámá yá ku Elaija ing met, kámá yá ku uláp profet áturáng waháranan káman dá son tárutang áwek ing menggoeráng.”

20 “Iná sáni wu nácka ni ing menggoeráng?”

Wáina yánán Pita yá miuk, “Kák ku Ánutu yá suring mán hangga ámna náráwaná son iháháya miuk wa.”

21 Ing inán du ni kámá kámá ma yánindaráng ingga Jesu yá olet yáni máuk.

22 Kulá Jesu yá ing yánuk, “Ámna Nanggená wawu sut láwit táwi hánám narinek. Ámna yáilá me pris tátáwi yáni me lo yan tiksa yá táng kep tit utkámut táineráng ngáya rák kaláhu átang gu Ánutu yá son táng tárut táinek.”

23 Hang ámna náráwa kámuk hánám ing yánuk, “Káman dá náck natnasut ta ku málámbán pahán wa sang hálingga rák rák málámbán maripong wa sungga tánggatang gu náck nasutnek.

24 Iná niyá málámbán átnát wata naránpak táinek wawu átkukuná watá muná kuinek. Iná káman dá nácka naránga átnát ná wa sáinek wawu átkukuná watá ma muná kuindák.

25 Kulá ámna káman káwak nátán kutná kutná álosim wa erek átmángxim hára átkukuná yá muná kungxim, wahára wu kutná kutná átmángxim watá ku rina háláng imángxim?

26 Iná ámna káman dá nák me nákkán me wata reprepamá tángxim wawu máriya rám kálu Ámna Nanggená yá málamba yamá me Naning ga yamá me angelo káungá ya yam yáni kinan áwángxim wahára wu reprepamá yon kangxim.

27 No pálipuk hánám ing sánin, kámá sán nahára átaráng wawu ma kámurená átang Ánutu yan átkuku wa káineráng.”

*Jesu sutná yá hulá kámá háliuk
(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)*

28 Jesu yá wa mengga sangga hang rám 8 náut wáina átang gu Pita, Jon hang Jeims wa ihángxga ále yáilá káin sáponga tátáya árángxga kurángx.

29 Málám sáponga tángxga átuk wahára wu kurákmáta watá hulá kámá hálen kutná kutná sutná tángxgániuk watá hakokowak hánám háliurángx.

30 Rám wahára wu ámna yará Moses káling Elaija yá tunggafengga Jesu yot áturángx.

31 Yánda wu yamá táwi watyot tunggafengga átang Jerusalem káin Jesu yá rina tánek ka Ánutu yá miuk wa tángx hálingga sangga torong káin du káwak sangga alek káin kuinek wata mená me tángxga áturángx.

32 Wahára wu Pita yot disaepel nukngá yará wawu rapmung gá yángen ránángx táriurángx ga son rahán yáni rong hánám hálengga ku Jesu yan yamá

táwi watá yamá mangga árán du ámna yará watá Jesu yot árát kápuráng.

³³ Kulá ámna yará watá Jesu sangga kukuya tángga árán du Pita yá Jesu inuk, “Táwi, nánda nahára há átamán wawu álosim. Kulá sima kaláhu usinemán wawu káman kákkán, káman Moses yan hang káman Elaija yan.” Pita yá wáina meinet ingga ma narená hánámá miuk.

³⁴ Pita yá me wa mengga átnarán waháranyon du mukam bá áwáng iháng támorán disaepel yáni wu pikpito hánám wa naruráng.

³⁵ Kulá mukam kinan du me káman dá ing áwuk, “Náwu nák Nanggena. Na nakán yáup tátáya táng tunggap táut. Watán me narineráng.”

³⁶ Me wa meng hálin hálangga káuráng gu Jesu yá málám re árán. Kulá ále yáilá káin átang háuráng ráw wahára wu tárák wáina káemán ingga nukngá kámá ma yánuráng, ináku yáni hára re átuk.

*Jesu yá nangge káman hára iruk wáik isutuk
(Mat 17.14-23; Mak 9.14-32)*

³⁷ Ále yáilá káin áruráng wata tembátnáya hangngárát ámna náráwa urum táwi hánám watá Jesu yan káin áwuráng.

³⁸ Ámna náráwa urum táwi áturáng wata orek yáni káin du ámna káman dá mantáuk, “Táwi, no ing kanindet, ko nák nanggena ya káinelák. Náku nanggena wu káman ná rewe.

³⁹ Rám iruk wáik ká ep tángngátak hára ku huhu tángga mantánga átnándak. Watá wáina tán du yángyáng tángga alupmá yá máta kálu num ángaráng tángga átnándak. Iruk watá ma sangga koená átang sutná wa táng wáik hánám tángngátak.

⁴⁰ Iruk wáik ná isutniráng ingga disaepelka há yánut, enendu wata isutsut tán tárak muná.”

⁴¹ Wáina inán Jesu yá miuk, “Ámna náráwa sándu naráng hákhátik sáni wu muná. Rám rina sányot áre sándá márappmá namineráng? Nanggeka wa tángga nákáin áwáng.”

⁴² Kulá nangge watá Jesu yan káin áwángga átuk, wahára wu iruk wáik watá nangge wa táng san káwak hára wa hang yángyáng tángga árán du Jesu yá iruk wáik wa me táng mángga nangge wa táng tolingga táng naning imuk.

⁴³ Ánutu yá ket tárak táwi wa tán kangga ámna náráwa urum táwi watá nangnga yáni han árát tu Jesu yá disaepelná yánuk,

⁴⁴ “Káramatingga kándáng hánám narineráng. Ámna Nanggená wawu táng káyam ket yáni hára tineráng.”

⁴⁵ Wáina yánuk, enendu disaepelná yá hulá wáina ta nánek ingga ma hánám naráng rákit táuráng. Me wata hulá wu kilak átuk hálendu disaepel yá ma naráng ruwat táuráng. Kulá me wata hulá wa naránin ingga ináng susuliya wu hányon pitáng muráng.

Niyá ku máta hánám átnék?

(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)

⁴⁶ Rám káman disaepel yáni wu niyá ku máta hánám átgim ingga wata menmen táuráng.

⁴⁷ Jesu málám pahán yáni káin wáina átak ingga há narángga sangga málám nangge kimo káman táng áwáng rupmá hára ting san árán du

⁴⁸ yánuk, “Káman niyá nák ka narángga nangge kimo ná táng tolinek wawu nák neháng tolinek,

hang káman niyá nák neháng tolinek wawu Nanna niyá nák suring namuk wa táng tolinek. Sán wa átaráng wata rahán sáni hára niyá isikimo hánám átak watá ku Táwi rahálá hára ku táwi hánám átak.”

⁴⁹ Wáina men narángga ku Jon dá miuk, “Táwi, nánda káumán du ámna káman dá kák kutya hára iruk wáik yásutang árán kangga wáina ma táindalák ingga káto táng mumán, náuta wawu nándan tombong muná.”

⁵⁰ Wáina men du Jesu yá ing inuk, “Ma káto táng mindaráng. Ámna niyá káyam ma sáhindák wawu nuk sáni ku wa.”

Samaria ámna náráwa yá Jesu yá watán ále káin áwáwáya taktak yámuk

⁵¹ Ánutu yá Jesu tángga alek káin kukuyan rám watá hátewin du Jesu yá pahálá me nanaráná watá Jerusalem káin há kuin ingga pahán tiuk.

⁵² Wáina hálendu ámna kámá suring yámán watá kálak kung Samaria ále káin it káman hára kutná kutná tiyawing mámáya kuráng.

⁵³ Enendu it waháranan ámna yá Jesu wu Jerusalem kukuya áwek ingga há naruráng, wata ku watá áwáng watán it hára átnát ta taktak yámuk.

⁵⁴ Wáina ingga há narángga disaepel yará Jeims káling Jon watá Jesu inumálák, “Táwi, ko rina narelák, alek káinnan káráp lánggop metne hang iháng lem táik me rina?”

⁵⁵ Wáina inán Jesu yá hurik tángga me táng yámán du

⁵⁶ it wa sangga it nukngá káin kuráng.

*Jesu yá málám isusut wata yánuk
(Mat 8.19-22)*

57 Kulá kálu hára kungga áturáng wahára wu ámna káman dá Jesu inuk, “Nák ku ko rehára rehára kuinelák wawu kákkot káman re átkuinemát.”

58 Wáina inán Jesu yá inuk, “Ang páyom bu káwak káin hinang yáni átaráng, hang iráp pu it yáni pálak, iná Ámna Nanggená wawu ruruháyan komená kámá ma árak.”

59 Kulá Jesu yá ámna káman inuk, “Nák nasulák.”

Wáina inán ámna watá inuk, “Táwi, hulátingga ku satá no kung nanna yot áre watá kámurán wa usánga ku wáina kák kasutnet.”

60 Wáina men Jesu yá inuk, “Wáinaná satá kámurená yá ku nuk yáni kámurená wa iháng usánguineráng, iná kák ku kungga Ánutu yan átkuku wata meng tunggap tánga yánánga kuinelák.”

61 Kulá ámna nukngá yá ku Jesu inuk, “Táwi, nák ku kák kasutnet, enendu hulátingga ku satá no kung nanna mamna wáina ingga yánánga sangga ku áwáng kák kasutang kuinet.”

62 Wáina inán Jesu yá inuk, “Káman dá Táwi yan yáup táin ingga ku hurik tánga sárummá kálu ma háleindak, ámna wáinaná watá Ánutu yan átkuku watán yáup tátáyan tárak ku muná.”

10

Jesu yá málámbán yáup tátáya ámna 72 suring yámuk

¹ Átang árongga ku Táwi yá ámna 72 nukngá iháng tunggap tánga yará yará suring yámán watá kálak it tátáwi me it isikikimo rehára kukuya naruk wakáin kukuya yánuk.

² Kulá ámna watá kuinán tát tu ing yánuk, “Hái káin sungi tánang kukuyan du táup hánám, iná yáup ámna wa tánang kukuyan du táup muná, wata ku Táwi, hái márúmá, watán káin sáponga tát tu yáup ámna suring yámán háiná káin kungga sungi álikngená wa tánang kuineráng.

³ Kulá ing narángga ku kuineráng, no wa suring sáme kuineráng wawu sipsip nángánangge yá ina ang páyom orek yáni káin kuineráng. ⁴ Sup tumá me yák me sendol ma ihindaráng me ni kámá káman kálu hára kangga ma kangmeindaráng.

⁵ “Kung it káman hára árángga ku hulátingga ku ing meineráng, ‘Pahán láláp pá it náta kinan átnek.’

⁶ Ámna káman pahán láláp pán dá it wata kinan átnek hálendu sándán pahán láláp me watá hang wahára ep táinek, iná muná hálendu son hurik tángga sánin káin áwinek.

⁷ It wata kinan átang sungi me umi sámát tu álo náineráng. Ámna niyá yáup táinek watá ku yumnakngá ihinek wawu álo kámá. It kámá hára árángga kungkung ma táindaráng.

⁸ “Rám kámá it káman hára kut watá heronge tángga sáhángga ku sungi ihángngáwáng sámíneráng wa álo náineráng.

⁹ Hang ilalák mara waháranan wa iháng tolingga ku yánineráng, ‘Ánutu yan átkuku wu sáni ya tang-tang átak,’ ingga yánineráng.

¹⁰ Iná it káman hára kut ma sáhát tu kung it wata káluná hára átang gu ing meineráng,

¹¹ ‘It nátán káwak ká nán háram náni káin tápingga átaráng wa son nánda káting hiratne háek wawu sándá kangga ku ing naríneráng, sándá ma

náharáng wawu kandák táeráng. Hang kándáng hánám ing narineráng, Ánutu yan átkuku wawu enanggon átak, ingga yánineráng.

¹² No ing sánin, máriya rám kálu it Sodom bá mápamá suwinek wawu maming táwi yon, enendu it watá mápamá suwinek wawu wa táng hátinek.

¹³ “Ukuro táwi, ámna náráwa it Korasin me it Betsaida nan! No ket tárák sándán káin há táut, enendu sándá pahán hurik ma táuráng. Iná no ket tárák sándán káin táut wáinanyon Tair me Saidon dán ámna náráwa káin táe ináku uláppon pahán hurik há tángga ukuro yan lap wáik wa tángánengga kuhi kuhángga átgálat.

¹⁴ Rám Ánutu yá narek ngá wahára, ámna náráwa yá me hára átneráng wawu Tair me Saidon dá mápamá suwinemálák wawu maming táwi yon, enendu sándá mápamá suwineráng wawu wa táng hátinek.

¹⁵ Iná it Kapaneam bu Ánutu yá iháng árang alek káin tinek me? Wa muná yon, wawu iháng hang káráp lánggop káin tinek.

¹⁶ “Niyá sándán me narinek wawu nákkán me narinek, iná niyá sánda taktak minek wawu nákka taktak minek, hang nákka taktak minek wawu niyá nák suring namuk wata taktak minek.”

¹⁷ Wáina yánán ámna 72 Jesu yá suring yámuk watá kuráng ngáyá son heronge hánám áwángga miuráng, “Táwi, kák kutya hára yánátne iruk wáik ká nándán me narángga isutkiuráng.”

¹⁸ Wáina inát Jesu yá yánuk, “No kangngáre Satan dá alek káin átnarán Ánutu yá isurán pikpirik ká

sokmuná hánám hangngátak wáinanyon rákitang háuk.

¹⁹ No háláng wa há sámut wawu sándá kunap me utni yan kálung wa álo yáreng kátkámut táineráng, káman dá ma sángeindák. Iná háláng nukngá sámut wawu káyam sáni Satan dán háláng wa táng hang tineráng, me náut kámá káman dá sáháng lem ma táindák ka.

²⁰ Kulá sándá ku iruk wáik ká nándán milun suw-eráng ingga heronge ma táindaráng, ináku Ánutu yá kut sáni alek káin papianá káin uyiuk wata heronge narineráng.”

²¹ Rám wahára Iruk Káungá watá Jesu táwi hánám imáng rosingga árán málám pahálá heronge naránga ku ing miuk, “Nan, alek me káwak kán Táwi, no kutya meng tárut táin, náuta ko me álo kámá ná ámna álosim nanará pálak átaráng wata kilak ting yámánga ku niyá nangge kimo yá ina átaráng wa yálenggoelák. Nan, pálipuk ko kangán nanará isutang wáina tánggoelák.”

²² Jesu yá wáina inánga ku ing miuk, “Nanna yá nanará me háláng wawu kámuk hánám iháng nák ketna hára tiuk. Ni kámá káman dá Nangge wawu wa ingga ma naráng mák, ináku Nan dá ku naráng mek, hang ni kámá káman dá Nan wawu ma naráng mák, ináku Nanggená watá ku naráng mek me ámna náráwa nini Nanggená yá yáliuk watá ku naráng meráng.”

²³ Kulá son hurik tánga disaepelná yáni re yánuk, “Sándá náut kanggoeráng wa ámna náráwa kámá yá káineráng wahára wu watá heronge narineráng.

24 No ing sánin, uláp profet me king áturáng watá sándá náut kanggoeráng wa kanin ingga naránggiuráng, enendu ma kanggiuráng, hang sándá me rina naránggoeráng wa naránin ingga tánggiuráng, enendu ma naránggiuráng.”

Samaria nan ámna álosim káman da me tárakngá yánuk

25 Rám káman lo yan nanará ámna káman dá Jesu ingirungngin ingga tárutang inuk, “Tiksa, no rina tángga ku átkuku álosim sásáliná muná wa táinet?”

26 Wáina inán Jesu yá inuk, “Meng rákit mená káin rina uyená yá átak? Rina sángingga narángngátalák?”

27 Jesu yá wáina inán du ámna watá miuk, “‘Táwi Ánutu wata pahála yot, irukka yot, hálángga yot me nanaráka yot kikiná hánám wa narinelák.’* Hang ‘kaya kikiná narángngátalák wáinanyon nangge nukka ya kikiná narinelák.’†”

28 Wáina men Jesu yá inuk, “Kándáng hánám wa melák. Wáina tángga ku átkuku álosim wa táinelák.”

29 Jesu yá wáina inán du lo yan nanará ámna watá Jesu yá nanaráná kandák ingga nahiwon ingga ku son inuk, “Meng rákit mená yá nukna ya mek wawu nukna ku ni?”

30 Wáina inán du Jesu yá inuk, “Ámna káman dá Jerusalem káin átang gu Jeriko káin kung hán ingga kungngárán manek mara yá ket táuráng. Wáina tángga táup utang lap tángganiuk wa yaling mángga kutná kutná ná erek iháng mángga yáni wu sangga kut kálu hára wa hála kámutang átkiuk.

* **10:27:** Lo 6.5 † **10:27:** Pris 19.18

31 Wáina árán pris káman du kálu wanyon isutang kung háuk ngáyá hang wáina kangga málám kálu tákto numkálu kang yálingga háná kuk. 32 Kang yálingga kun son tombong Li-wai‡ waháranan káman dá kálu wanyon kungga wáinanyon árán káuk, enendu kang yálingga kálu tákto numkálu kungga háná kuk.

33 Kulá Samaria nan ámna káman dá áwánga ámna watá átuk wahára áwáng hengga kangga urákngá naránga

34 rupmá tangtang kungga ámna wata putulá káin oel yot wáin§ kuling mánga ku putulá wa hárot muk. Wáina tánga ku málám ámna wa táng hip tánga táng málámbán donki ketnán tingga táng kung lombu it káman hára tingga ku kándáng hánám pinná táuk.

35 Kulá tembátnáya ku sup silva táulá yará iháng lombu it wata márumá wa imánga ku inuk, ‘Ámna ná kándáng pinná tánga átnelák. No son áwánga ku sup kátu rina kakán hára ámna ná háláng mámáya sáinelák wa topmá kaminet.’ ”

36 Wáina meng hálingga ku Jesu yá nanará ámna wa inuk, “Ámna kaláhu waháranan du retá ku ámna manek mara yá uturáng wa kangga nuk táng muk?”

37 Wáina inán nanará ámna watá miuk, “Ámna retá urákngá naránga háláng muk wa.”

Ing men du Jesu yá inuk, “Ko kungga ku tárák wáinanyon táinelák.”

‡ **10:32:** Tombong Liwai wawu Táwi yan it káungá hánám watán yáup ámna, hang pris hányon háláng yámánga yáup tángngátaráng.

§ **10:34:** Kuram yáni ya ku oel yot wáin wa wáina kuling yámánggiuráng.

Jesu yá Mata káling Maria yan it káin kuk

³⁸ Jesu yá disaepelná yot kungga it káman hára kung het tu it waháranan náráwa káman kutná Mata watá Jesu engotang itná káin kuk.

³⁹ Náráwa wata yitná kutná Maria watá ku áwáng Táwi hárammá hulá hára putung átang me rina menggatuk wa kárámatingga átuk.

⁴⁰ Kulá Mata wu sungi tiktiyawik tánggatang káuk ku yáup pá táwi hálen wata naránpak tángga ku kung Jesu inuk, “Táwi, yitna yá nepman na rewe sungi tiktiyawik wa tángga átat, kák ka wawa kanggoelák me? Ko inátá kámá háláng namik!”

⁴¹ Wáina inán du Táwi yá inuk, “Mata, Mata, kák ku kutná kutná táup hánám wata naránpak tángga pahán máráp táelák.

⁴² Ináku káman da re narinelák. Maria yá náut tátáya átak wawu álo kámá hánám, wawu táng sat kukuyan du muná.”

11

*Jesu yá sáponga tátáya yánuk
(Mat 6.9-15; 7.7-11)*

¹ Rám káman Jesu málám ále ore káman káin átang sáponga táng hálín du disaepelná káman dá inuk, “Táwi, sáponga tátáyan káluná kámá nánáng toling, Jon dá disaepelná yánáng toliuk wáinanyon.”

² Wáina inán du Jesu yá yánuk, “Rám sándá sáponga tángga ku ing mengguineráng:
‘Nan, kutya yá káungá hánám wa átkuinek,
kákán átkuku watá nándán káin áwinek.

³ Rám káman káman dán sungi wa málámbán málámbán námángguinelák.

⁴ Ko nándán kandák wa kátu náni sáinelák,
 náuta nánda kámá yá kandák rina táng námená
 wa kátu yáni sangngátamán wáinanyon.
 Ko metá ingirungngingi yá nándán káin ma tung-
 gafeindak.’ ”

⁵ Wáina mengga ku ing yánuk, “Sán háranan
 káman dá yáung táitná hánám kung nukngá káman
 inánggim, ‘Nukna, másang kaláhu namáng,

⁶ náuta ámna nukna káman dá kálu mulangán
 áwángga nákkán káin áwek, enendu no sungi káman
 táng wa imómayan du muná.’

⁷ “Kulá wáina inán du nukngá it kinan káin át gim
 watá ku inánggim, ‘Ko nák yáup ma namindalák.
 Kálu káto tángga nángánanggena yot kome káin há
 ruruháya tángga átamán. No tárutang náut kámá
 káman ma kamindát,’ ingga inánggim.

⁸ No ing sánin, it márumá watá tárut gim ngáyá ku
 kutná kutná nukngá yá náuta naránggim wa erek
 ingmen imónggim. Watá nukna háláng imin ingga
 ma imónggim, ináku nukngá watá áwáng sonson
 mantáng mángga átnát wata taktak mán du wáina
 tánggim.

⁹ “Wata ku no ing sánin, Táwi inát tu sáminek,
 sulingga ku káineráng, károk károk kátit tu kálu
 yaling sáminek.

¹⁰ Ámna niyá Ánutu inángngátaráng watá ku
 páliná kangngátaráng, ámna niyá sulingngátaráng
 watá ku kang tunggap tángngátaráng, hang ámna
 niyá kálu hára kátíngngátaráng watá ku Ánutu yá
 kálu yaling yámángngátak.

¹¹ “Ámna káman dá ku nanggená yá káut ta inán
 da kunap pa álo imónggim?

12 Me nanggená yá hurák tunggulá ya inán da naning gá utni yan kálung ga álo imánggim?

13 Kulá nangge nanan yáni sándu kandák táwi hánám tángngátaráng, enendu nángánangge sáni yá náut álosim ba sánát tu há yámángngátaráng. Iná Nan sáni alek káin átak wawu álosim hánám, niyá inán Iruk Káungá wa imóamáya wu heronge hánám narángngátak.”

Jesu yá Belsebul yot yáup táek ingga meng muráng

(Mat 12.22-30; 12.43-45; Mak 3.20-27)

14 Kulá ámna káman iruk wáik ká tán mená ma me tángngátak watá átnarán, iruk wáik wa Jesu yá isurán du ámna wa sangga kun du ámna watá kándáng hánám meme tángga árán kangga ámna náráwa yá háramuturáng.

15 Iná kámá yá ku miuráng, “Iruk wáik táwi yáni Belsebul watán háláng hára iruk wáik wa yásutkoek.”

16 Hang kámá yá ku ingirungngingga ináng sulitne tárák kámá tán kangga wawu alek káinnan me muná ingga kakaya wahára átang ináng suliuráng.

17 Jesu málám pahán yáni káin wáina átak ingga há narángga ku yánuk, “Káwak káman hára árená yá yáni yon honhoren tánggalát wawu káwak watá wáik hálenggim. Hang amba káman hára árená yá yáni yon honhoren tánggalát wawu amba watá kándáng ma át gim.

18 Hang Satan dán tombong gá yáni yon honhoren tánggalát wawu rina tángga ku kutná kutná yáni watá kándáng átgálát? No ná met wawu náuta

sándá no Belsebul yan háláng hára ku iruk wáik yásutkoet ing meráng wata.

19 No Belsebul yan háláng hára iruk wáik wa yásutkoet hálendu sándán tombong gá ku niyan háláng hára iruk wáik yásutkoeráng? Sánin tombong watá yon du hulá sáni yalineráng sánin me wawu kandák ingga.

20 Iná no iruk wáik wa Ánutu yan háláng hára yásutkoet hálén wawu Ánutu yan átkuku watá sándán káin há áwek.

21 “Ámna háng hálángngá káman dá kutná kutná máta ángárángngá ihángga itná pinná tángga kand- ingga át gim wawu kutná kutná itná pahálá kinan watá kándáng re át gim.

22 Iná ámna káman háng hálángngá hánám watá áwáng it márúma watyot erawángga watá re ha- hatinggim hára wu náut máta ángárángngá háláng imó máya ihángga át gim wa iháng mángga itná ki- nan kutná kutná ná wa horengga iháng mánggalát.

23 “Káman ni ná k nukna muná wawu ná k neháng káyam tángngátak, iná káman niyá ná k háláng namángga ámna náráwa iháng urum ma tingngátak wawu yásurán hangga káman káman kungngátaráng.

24 “Rám iruk wáik ká ámna nangge sangga kungngátak wahára wu kungga ále manmanná káin rehára átnet ingga kome ya sulingngátak. Sul- ingga átkun men du, ‘Satá son kungga it sangga áwut wakáin yon árin,’ ing mengngátak.

25 Wáina mengga málám áwángga kangngátak ku ámna sangga kuk wata pahálá wawu it pahálá ina

sinsin hiratang kutná kutná it kinan wa iháng tolingga kándáng tená wáina.

²⁶ Wáina hálendu málám kuinek ngáyá kung iruk wáik 7 watá mukmuro táwi hánám tángngátaráng wa kápánnga yángotnawáng gu kung hang átneráng. Kulá wahára ámna watán átnát wa káinelák ku huphuráp átkiuk wa táng hátingga wáik hánám háleinek.”

²⁷ Jesu yá me wa menggatuk waháranyon du ámna náráwa urum táwi orek yáni kinan káin náráwa káman dá mantáuk, “Náráwa niyá kák keháng tiuk me muk kamuk watá heronge hánám átang átkuinek.”

²⁸ Wáina mantán Jesu yá miuk, “Wáina muná, ináku ámna náráwa niyá Ánutu yan me wa naránnga isutang átang átkuineráng watá heronge hánám átang átkuineráng.”

Ámna yá tárák kámá tátá kanin ingga Jesu in-uráng

(Mat 12.38-42; Mak 8.12)

²⁹ Ámna náráwa yá uyingga Jesu yan káin emá re áwánnga árát tu Jesu yá yánuk, “Rám nátán ámna náráwa wawu wáik hánám, watá ku tárák ká tunggafen kakaya re menggoeráng, enendu kámá ma káindaráng, iná tárák káineráng wawu profet Jona yan wa.

³⁰ Uláp Ánutu yá tárák Jona hára Niniwe ámna náráwa yáliuk, wáinanyon du Ámna Nanggená hára Ánutu yá rám nátán ámna náráwa wa yáleinek.

³¹ Rám Ánutu yá ámna náráwa iháng me hára titiyan rám bá áwinek wahára wu Kuin káwak ámuta káinnan watá tárutang rám nátán ámna náráwa yan

ket tárák wáik wata meng tunggap táinek. Kuin wawu it mulangán hánám káinnan Solomon dá naranáná álosim wa men narin ingga áwuk, enendu ámna káman Solomon torong káin átak wawu nahára há átak, watán me wawu ma narángguráng.

³² Ánutu yá ámna náráwa iháng me hára titiyan rám hára wu Niniwe ámna yá tárutang rám nátán ámna náráwa watán ket tárák wáik wata meng tunggap táineráng, náuta Niniwe yá ku me Jona yá meng tunggap táuk wa naránga pahán hurik há táuráng, enendu ámna káman Jona torong káin átak wawu nahára há átak, watán me wawu ma narángguráng.”

Sut nániyan lam
(*Mat 5.15; 6.22-23*)

³³ Jesu yá ing miuk, “Ámna káman dá lam kas- ingga táng susuná káin ma tingngátak, me táng baket kinan káin ma tingngátak. Ináku táng tu- tuháná hára tuhángga san árán du niyá it kinan áwinek watá ku yamá wa káinek.

³⁴ Rahála wawu sutya watán lam, rahála watá álosim átnek wahára wu sutya kámuk hánám wawu yamá yá átnek, iná rahála yá wáik háleinek wahára wu sutya kámuk hánám páyung tingga átnek.

³⁵ Wata ku kándáng hánám átnelák, ko páyung watá kaya kinan árán yamá yá naya kinan átak ingga narilon.

³⁶ Iná yamá yá sutya kámuk hánám wata ki- nan átnek wahára wu sutya kátu káin páyung gá ma átnándák, ináku lam yamá yá ka hára yamá mangga átnándak wáinanyon átnelák.”

Jesu yá Farisi yot lo yan nanará ámna wa me táng yámuk

(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47)

³⁷ Kulá Jesu yá me wa erek meng hálin du Farisi káman dá nákkán it káin sungi nandin ing inánnga kumálák watá kung Jesu yá tebol hára putung átuk.

³⁸ Wáina átang gu Jesu yá ketná kálak ma yawolená sungi nangga árán kangga Farisi watá hárámutuk.

³⁹ Wáina hárámurán kangga Táwi yá inuk, “Farisi sándán ket tárak wawu kap me tera sutná káin re yawolát, pahán yáni káin konep pá ku há átnándaráng wáina. Sáni wu sut sáni káin re yawonándaráng, iná pahán sáni kinan du kápáng naknarák me wáik wáina watá táwi hánám átnándak.

⁴⁰ Sán du hohoná! Ánutu yá kep káin sáháng tolingga ku kinan kálu ma hám sáháng toliuk?

⁴¹ Náutá tera kinan átaráng wa iháng niyá ukuro átaráng wa yámát tu kutná kutná yá Ánutu rahálá hára rongronggá re átsámineráng.

⁴² “Farisi sán du ukuro táwi narineráng, náuta hái káinnan tának me sungi táng kikik tátáyan wawu horet 10 hálen urum káman táng Ánutu ya ting mángngátaráng, enendu nangge nuk sáni háláng yámamá yot Ánutu ya pahán káin kikiná nanará wawu sangngátaráng. Ket tárak ná ma sáindaráng, ináku wa há tángga átang gu kutná kutná hohoreyan mek wa hányon isutneráng.

⁴³ “Farisi sán du ukuro táwi narineráng, náuta miti itná káin du tongtong máta káin átnát ta narángngátaráng, me urum komená káin du ámna

kámá yá sáhángga heronge táng sásámá wata narángxátaráng.

⁴⁴ “Ukuro táwi narineráng, náuta sán du tanggán hára keho ma hená ina árát ámna yá wata ketnán ma kápená kung áwáng tángxátaráng*.”

⁴⁵ Jesu yá me wa yánán lo yan hulá nanará káman dá Jesu ing inuk, “Tiksa, ko Farisi me wa yánánga ku nánda yanyawon hányon táng námángxoelák.”

⁴⁶ Wáina men Jesu yá miuk, “Iná sán lo yan hulá nanará, ukuro táwi narineráng, náuta márappmá táwi ma susuwáyan wa ámna náráwa yámánga ku ket sáni táng hip tánga kimo ma háláng yámángxátaráng.

⁴⁷ “Sán du ukuro táwi narineráng, náuta táwi ilom sáni yá profet ráháng kátkámut táuráng watán tanggán wa tángxáneng sat álosim hánám árán du

⁴⁸ kálu wahára wu ámna rahán yáni hára táwi ilom sáni yá profet ráháng kátkámut táuráng wawu álosim ingga narángxoeráng, wata ku watán tanggán wa tángxánenggoeráng.

⁴⁹ Wata ku Ánutu yá málámbán nanará me kálu kándáng wahára kungga ku ing miuk, ‘No profet yot aposel suring yáme sándán káin kut tu kámá ráháng kátkámut tánga ku kámá iháng lemlem táineráng.’

⁵⁰ Wáina wata ku hulátingga Ánutu yá káwak táng tunggap táuk hára átang áwáng rám nahára ámna

* **11:44:** Juda yan kálu wawu ámna káman dá tanggán ketnán yárenga kung áwáng táinek wawu Táwi rahálá hára wu rongrongá muná.

yá profet ráháng kátkámut táuráng watán márappmá wu rám nátán ámna náráwa sányot átnék.

⁵¹ Uláp profet ráháng kátkámut táuráng, wawu hulátingga Abel hára átang áwáng Sekaraia ni Táwi yan it káungá hánám bot tingnakkak orek yánda hára utkámut táuráng†. Kulá watán márappmá táwi wawu rám nátán ámna náráwa sányot átnék.

⁵² “Lo yan nanará ámna sán du ukuro táwi narineráng, náuta kálu mungnga hutang kung hang nanará álosim tátá watán ki wawu sándá há táng sat kuk. Sáni kung ma háená átkoeráng ngáyá ámna náráwa kámá yá kung hanin ingga tángngarat tu sándá kálu susuwá táng yámánggoeráng.”

⁵³⁻⁵⁴ Kulá Jesu yá wáina yánáng hálingga ku it wa sangga kuk. Wahára átang hulátingga ku Farisi yot lo yan hulá nanará ámna watá Jesu ya pahán káráp táng mángga ingirungngitne me kandák kámá men kangga ku táng me hára tinin ingga sonson ináng suksulik tángga átang áruráng.

12

Háleng rákit tángga átnát ta Jesu yá yánuk (Mat 10.19-20,28-33; 12.32)

¹ Rám ore waháranon ámna náráwa táup hánám rina kámá tausen watá áwáng kik hánám átang kámá yá kámá ya háram yáni ketnán tandaren tángga arát tu Jesu yá disaepelná kálak ing yánuk, “Farisi yan yis wata kándáng hánám háleng rákit tángga átkuineráng. Táwi ya naráng háting memán

† **11:51:** Profet tán rám kálu hulátingga ku Abel utkámut táuk náya áwángga áwáng Sekaraia wawu pukon da utkámut táuráng. Sekaraia yan pingnga wawu papia 2 Pingnga 24.20-22.

ing mengngátaráng, enendu pálipuk hánám bu Táwi ya ma naráng háting mángngátaráng.

² Me kámá tum táená wawu hiták háleineráng, hang me kámá kilak átaráng wawu hiták narineráng.

³ Iná me rina kilak sándá menggoeráng wawu ámna náráwa kámuk ká hiták narineráng, hang me rina me kotkot kálu káráman hára re it kinan met naránggoeráng wawu it kapme hára átang hahatingga meng tunggap tát ámna náráwa yá narineráng.

⁴ “Yanuknukna, no ing sánin, káman niyá káwak sut re utkámút tángga máriná káin rina kámá kámá ma táindák wata ma pitáindaráng.

⁵ No niya pitáng minéráng wa hiták sánin, wawu niyá káwak sut utkámút tátá me sáháng sup pora káin hirarán hahayan háláng watá watyot átak. Wata ku pálipuk hánám ing sánin, wata pitáng minéráng.

⁶ Ámna yá iráp isikikimo 5 wawu supmá háená hánám bá yungngátaráng, enendu Ánutu yá iráp waháranan káman da ma kalot mángngátak. ⁷ Iná sándu iráp isikikimo wa iháng háteráng. Hang yáin sáni rommá wawu salená wáina ingga Ánutu yá há narek, wata ku ma pitáindaráng.

⁸ “No ing sánin, káman niyá málám ba Jesu yan tombong hára átat ingga ámna náráwa yánáng kuinek wawu Ámna Nanggená yá wáinanyon Ánutu yan angelo rahán yáni hára wawu nákkán tombong ingga meng tunggap táinek.

⁹ Iná ámna káman dá málám ba Jesu yan tombong hára ma árat ingga ámna náráwa yánáng kuinek

wawu no wáinanyon wawu nákkán tombong muná ingga Ánutu yan angelo rahán yáni hára meng tunggap táinet.

¹⁰ Hang ámna káman dá Ámna Nanggená ya sárum meme táinek wawu Ánutu yá watán kátu wa sáinek, iná káman niyá Iruk Káungá ya sárum meme táinek wawu Ánutu yá watán kátu wa ma sáindák.

¹¹ “Iná ket sáhángga miti itná káin me kapman dán káin me ámna yáilá yan káin kung rahán yáni hára sáháng me hára tit tu me rina meinemán ingga naránpak ma táindaráng,

¹² náuta Iruk Káungá watá rina meineráng wawu rám waháranyon sáninek.”

Jesu yá ámna supmá pálak ká kálu kandák táuk ka me táráknká yánuk

¹³ Wáina yánán urum táwi áturáng wata kinan káin ámna káman dá Jesu inuk, “Tiksa, nanna wu há kámutuk, wata ku tatna inátá ku nan dá kámutang kutná kutná yápmáuk ngá wa kátu horengga nák naminek.”

¹⁴ Wáina inán Jesu yá inuk, “Nukna, niyá ku sándán me nanará ya nák neháng tunggap táuk ka ku no ore hára átang sándán kutná kutná wa horeng sáminet?”

¹⁵ Wáina mengga ku ámna náráwa ing yánuk, “Kándáng háleng rákit tángga átneráng. Kutná kutná wa kápángga kápáng naknarák tánirot. Kutná kutná ka táup hánám enendu kutná kutná watá háláng kamát kung átkuku wa ma táindálák.”

16 Hang me tárakngá ing mengga yánuk, “Ámna supmá pálak káman dán hái yá páliná táwi hánám wa tingga áran kangga

17 málám ing naruk, ‘Rina táinet? Kome kámá sungi wa iháng titiyan kámá ma árak.’

18 “Wáina naránga átang gu ing naruk, ‘Wata ku ing táinet, sungi itná isikikimo átaráng wa erek yalingga ku son sungi itná maming tátáwi táinet. Tángga ku sungi me ále kutná kutná na wa iháng wata kinan tinet.

19 Wáina tánga ku nayon na ing ininet, “Kák ku kutná kutná ka álosim táup hánám átyameráng watá háláng kamán yara táup hánám wáina átnelák. Kula wu sek naránga átang ráma ráma sungi tátáwi sinangga heronge torong hára átnelák.” ’

20 “Wáina naruk enendu Ánutu yá inuk, ‘Kák ku ámna hohoná! Kula yáungán nahára ku há kámutnelák. Iná wáina tátá ku kutná kutná táwi tiyawingga satá nakán ingga átak wawu niyá ihinek?’ ”

21 Wáina mengga ku Jesu yá ing yánuk, “Káman niyá kutná kutná me supmá táwi hánám iháng urum ting san átminek, enendu Táwi yan kálu ma naráng hátingngatak, wata ku Ánutu rahálá hára ku kutná kutná ná muná hánám, ámna sup mara yá hohiuk wáinanyon hohinek.”

*Narángpak ma tátáya Jesu yá miuk
(Mat 6.25-34)*

22 Wáina yánánga Jesu yá disaepelná ing yánuk, “Wata ku átnát sáni álosim ba ma narángpak táindaráng, me sungi náut náinemán me sut náni

káin náut tánggáineimán ingga ma naránpak táindaráng.

²³ Átkuku álosim wawu sungi natne háláng námán átnándamán wáina muná, hang káwak sut watá ku kutná kutná sut tánggánene wa táng hátek.

²⁴ Iráp otot wata narániráng. Sungi kámá ma hingngátaráng me sungi kámondang titiyan it yáni kámá ma árak, enendu Ánutu yá sing yámángngátak, iná ámna náráwa sándu Ánutu rahálá hára wu kutná táwi hánám iráp wa iháng háteráng.

²⁵ Iná sán háranan káman dá rina tángga ku kándáng átnet ingga naránpak tánggim wawa naránpak ngá watá háláng imán átnát ná wa rám kimo sengsáráp tán hásak áronggim me rina? Wawu muná hánám.

²⁶ Wata ku sándá isikimo wa mek wáina wa ma tátáyan wawu náuta ku sándá kutná kutná kátu wata naránpak tánggoeráng?

²⁷ “Sándá álesak yuminá wata narániráng. Yáup kámá ma tángngátaráng, me lap kámá ma iháng tolingngátaráng, enendu, no ing sánin, uláp King Solomon dá lap áლოსim hulá hulá hánám iháng sutná tánggánenggiuk wawu álesak watán kolema watá wu Solomon dá tánggánenggiuk wa táng hátek.

²⁸ Ále kánang wa átaráng wawu tembát ámna yá maránga káráp sineráng. Ále kánang hánámá, enendu Ánutu yá iháng tánggáneng yámángngátak, iná sándu pálipuk hánám Ánutu yá hányon sáháng tánggáneng sáminek. Náuta tángga ku naráng hákhátik sáni wawu isikimo?

²⁹ Iná sándu sungi náut náinemán me umi náut náinemán ingga naránpak me nanará yáup táup

ma táindaráng.

³⁰ Káwak ketnán ámna náráwa Ánutu ma naráng máráng watá ku kutná kutná wáina kápáng tung-gap tátáya narángpak tángngátaráng. Iná sándu Nan sáni yá ku náuta kesák táeráng wawu há sáhángga narángngátak.

³¹ Wata ku sándá Ánutu yan átkuku wata sulineráng ngáya ku kutná kutná wata kátu hányon sáminek.

³² “Sándu sipsip tombong isikimo, Nan sáni yá málámbán átkuku wa sásámáya heronge narek, wata ku ma pitáindaráng.

³³ Kutná kutná sáni wa yánát yuwát tu supmá wa iháng niyá wata kesák táeráng wa yámineráng. Sándá ku sup tumá ma wáik hálangngátak* wata nan ihineráng, me alek kán kutná kutná álosim wa kánkámon tángga átkuineráng. Alek káin du kutná kutná yá ma wáik hálangngátaráng, me manek mara yá manek ma ihindaráng me yákárum bá ma iháng wáik táindaráng.

³⁴ Kutná kutná sáni kikiná rekáin átak wakáinyon pahán sáni yá wakáin átnek.

*Tiyawingga átang hákhálek tátáya mená
(Mat 24.45-51)*

³⁵⁻³⁶ “Sándu tiyawingga átang hákhálek tángga átkuineráng. Me tárakngá káman ing sánin, rám káman ket tántán tángga wata sinakngá tát ámna yáilá káman dá wakáin kunggim. Wáina kun yáup

* **12:33:** Sup tumá ma wáik hálangngátak wata hulá wu ámna káman dá málámbán sup wa Ánutu yan nanará isutang kálu kándáng hára yáup imángga átnek wawu alek kán sup tumá ina átnek.

nanggená yá átang kup yáni kasingga lap yáni kándáng tawánga yáup tátáya tiyawingga táwi yáni ya háleng mángga átgálát. Kulá táwi yáni watá son áwáng kálu káin károk károk kátinggim waháranyon du sokmuná ingmen árong kálu yaling mánggalát.

³⁷ Rám táwi yáni watá áwáng hengga kápán yáup nanggená yá ma ruhená átgálát, wahára wu heronge naráng yámánggim. No pálipuk hánám ing sánin, táwi yáni watá lapmá kándáng tawánga áwáng yáup nanggená wa yángotnáwáng tebol hára tingga málámbá sungi sing yámánggim.

³⁸ Yáup nangge niyá ma ruhená tiyawingga átgálát wawu táwi yáni yá álosim naráng yámánggim. Árát táwi yáni yá yáung táitná me it háiháiya tángga átgim kálu áwánga há tiyawingga árát kápánggim wawu heronge tánggim.

³⁹ Ing narániráng, it káman da márúmá yá manek mara wu rám wahára áwinek ingga há naránggim, wahára wu it márúmá watá manek mara wa san áwáng itná káting márák tángga kung kinan ma hanggim.

⁴⁰ Wáina wata ku sándá ku rámá rámá tiyaw- ingga háleng rákit tángga átkuineráng, náuta Ámna Nanggená wu rám wahára áwinek ingga sán dá rám ma narená átneráng rám wahára áwinek.”

⁴¹ Wáina men Pita yá inuk, “Táwi, me tárakngá náwu nándán da re nánángoelák, me ámna kámuk kán da?”

⁴² Wáina inán Táwi yá miuk, “Yáup pinná tátá niyá nanaráná álosim tingga yáupmá kándáng hánám tánggim, wawu yáup márúmá yá yáup pinná tátá wa táng yáup nangge pin yáni tátáya tin yáup

márumá yá rám tinggim wa re isutang sungi iháng yáup nangge yámánggim.

⁴³ Yáup ámna wawu rám táwiná yá áwángga kan kándáng hálenggim, wahára wu heronge tánggim.

⁴⁴ Kulá no pálipuk hánám ing sánin, táwiná yá táng tin kutná kutná ná kámuk ingmen táng yáup ámna wata ketná hára tin watá pin yáni tánggim.

⁴⁵ Iná yáup ámna watá málámbáyon du ing naránggim, ‘Táwina wu sokmuná ma áwindák,’ wáina narángga ku yáup ámna naráwa wa ráhángga árong sungi nangga umi káto nangga ku hohing-gim.

⁴⁶ Wáina tánggim wawu táwiná watá rám káman yáup ámna watá ma tiyawená átgim me ma narená átgim wahára áwáng táup hánám utang táng ámna milun yayali táená watyot tinggim.

⁴⁷ “Kulá yáup nangge káman dá táwiná yan nanará káin du wáina ingga há naránggim watá kutná kutná ma tiyawinggim me táwiná yan nanará ma isutgim wawu táwiná yá táup hánám wa utgim.

⁴⁸ Iná yáup nangge káman dá táwiná yan nanará wu wáina ingga ma narená ku márapmá susuwayan kálu wa isutgim wawu táwiná yá isikimo utgim. Káman niyá kutná kutná táup ihinek watá ku topmá táuppon tinek, iná Táwi yá kutná kutná táup hánám iháng káman da ketná hára tiuk hálendu inán kutná kutná táup hánám bon topmá iminek.

Jesu yá áwuk wawu ámna naráwa yá honhoren tátáya

(Mat 10.34-36)

49 “No háut wawu káwak káin káráp tángga háut. No káráp watá sokmuná rang háháleya naret.

50 Iná umi nukngá káman no kukuháyan átak wawu sut láwit nanará wa, wata pahánna yá márawingga árán átang kungga umi wa pukon kuhe sáliknginek.

51 No káwak káin háut wawu sándá ámna náráwa yá pahán káman átnát ta háuk ingga narángoeráng hám? Wawu muná. No ing sánin, náku ku ámna náráwa yá honhoren táineráng ga háut.

52 Rám kula átang áruinek hára wu it káman da kinan 5 bá átang hálendu horengga yará háleinek. Kaláhu yá yará ya káyam táng yámát, yará yá kaláhu ya káyam táng yáminemálák.

53 Hang naning urim bá kámkáyam táineráng, maming urim bá kámkáyam táineráng, hang neng nambán dá kámkáyam táineráng.”

*Kutná kutná yá tunggafeineráng wata tárakngá ámna yá ma kang rákit táuráng
(Mat 5.25-26; 16.1-4)*

54 Jesu yá ámna náráwa urum táwi wa yánuk, “Sándá kangngárát káe yá kung haha kálu mukam bá tán du ing mengngátaráng, ‘Ále yá taindek,’ wáina mengngárát tu pálipuk ále yá há tangngátak.

55 Iná iruk ká ámuta kálu áwán du ing mengngátaráng ‘Ále yá álo kámá átnándek,’ wáina mengngárát tu pálipuk álo kámá átnándak.

56 Sándu ámna kusáknká! Kutná kutná káwak káin me alek káin tunggafenggoeráng gu há kang rákit tánggoeráng. Kulá rina tángga ku rám ore nahára áwángga tárak hulá hulá yá tunggafenggoeráng wawu ma kang rákit tángguráng?

57 “Sánderina tángga ku sáni yon kálu kándáng gu resim ingga ma kang rákit tángguráng?”

58 Iná ko ámna káman yot kámkáyam sim tángga keháng me hára tinán kálu hára kunggatang gu, neháng me hára tiwon ingga sokmuná me táng tolinemálák. Me ma táng tolená kungngará keháng ámna me nanará wata ketná hára tiwon. Wáina tin watá keháng kalabus pinná táená ketná hára tin son watá keháng kalabus it kinan tiwon.

59 No ing kanin, kák ku kalabus it kinan átang árongga sup rina titiya kanená wa erek ting háleinelák.”

13

Ámna káman dá pahán hurik ma táindák wawu muná kuinek

1 Jesu yá me wa meng hálin du ámna kámá áwáng wahára áturáng watá Jesu ing inuráng, “Ánutu ya towet sing mámá rámá hára Pailat tá tewe ámna yánán Galili nan ámna kámá ráháng kátkámut tát sip yáni yá Ánutu ya towet sisiyan songgo sipmá ketnán yon háuráng.”

2 Wáina inát Jesu yá ing yánuk, “Sándá ku rina nareráng, Galili ámna wa ráhuráng watá mukmuro tángngátaráng, watá ku Galili ámna kátu yá mukmuro tángngátaráng wa iháng hátek ngáya ku márappmá watán káin wáina tunggafiuk hám?”

3 No ing sánin, wawu muná hánám! Iná sán niyá pahán hurik ma táindaráng wawu tárák wáina watá yon sándán káin tunggafeinek.

4 Hang ámna 18 it hásák ká it yáilá Jerusalem kinan Siloam hára táwatang yáni ya ketnán hangga

iháng usáng kátkámut táuk, wata sándá rina nareráng? Watán mukmuro watá ámna kátu Jerusalem káin áturáng wa iháng hátek me rina?

⁵ No ing sánin, wawu muná hánám! Iná sán niyá pahán hurik ma táindáráng wawu tárák wáina watá yon sándán káin tunggafeinek.”

⁶ Wáina yánánnga ku me táráknká káman ing yánuk, “Ámna káman dá wáin hái ore kinan káin káráp fik káman hinggim ba rám kámá ku páliná kámá átak me muná ingga kung áwáng tángga kanggim bu páliná kámá muná re.

⁷ Kulá rám káman du hái márúma watá kung hái pinná tángga átgim wa inánggim, ‘Yara kaláhu wata kinan káráp fik náta páliná kámá káin ingga kang hákhálek táe men sanggoet. Káráp ná hoseng satá háik! Náuta ku satne hánámá átang káwak karo nang hálingga átnék?’

⁸ “Wáina men hái pinná tángga átgim watá inánggim, ‘Ámna hulána, satá yara káman nátyot son áran no hulá wa káwak pingga usáng pálák táinet.

⁹ Wáina táe yara nukngá ya páliná tin hálendu álo kámá! Iná muná hálendu wawu hoseng satne háinek.’ ”

Jesu yá Sabat hára náráwa káman táng toliuk

¹⁰ Rám káman Sabat hára Jesu wu miti itná káman da kinan ámna náráwa me yánáng tolingga átkiuk.

¹¹ Kulá wahára náráwa káman iruk wáik ká táng lem tángga áran yara 18 háliuk watá hányon átuk. Iruk wáik watá táng lem tán turingga re átkiuk, kándáng átnát tán tárák ku muná.

12 Jesu málám wáina kangga ku mantán áwán inuk, “Náráwa, no keháng tole ilalákka yá álo háleindek.”

13 Wáina inángga ketná kálandang sutná hára tánggan wahára re ilalákngá watá pukon álo hálen áráng kándáng átang Ánutu kutná mengga heronge táng muk.

14 Jesu yá wáina tán kangga miti itná yan ámna yáilá watá Sabat hára wáina táek ingga kuk táwi tángga ámna náráwa wa yánuk, “Yáup tátáyan rám bu 6 rewe Táwi yá iháng tunggap táuk, wahára áwát tu wáina sáháng tolingguinek, iná Sabat hára wu muná.”

15 Wáina yánán Táwi yá ámna yáilá wa inuk, “Sándu ámna kusákngá! Sabat hára kumbi sáni káin kung bulmakau me donki sáni páup yáni yaling yámángga yángot kung umi yámát nangngátaráng.

16 Iná náráwa náwu Abraham uriwa. Satan dán háláng gá káto táng san yara 18 átuk. Kulá no iruk wáik ká wa káto tángga árená wa Sabat hára yaling mómá wawu muná me rina?”

17 Jesu yá wáina yánuk hára wu káyammá ingga wawu rep yáni wáin áturáng, iná ámna náráwa táwi watá ku náut álosim tángngátak wata heronge tángga áturáng.

Jesu yá mastet táulá yot yis wahára me tárákngá tingga yánuk

(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

18 Jesu yá ing miuk, “Ánutu yan átkuku wawu náut ina? Náut hára mengga tárák te ku kándáng háleinek?”

19 Ánutu yan átkuku wawu mastet táulá ina. Mastet táulá wawu isikimo hánám. Ámna káman dá táng kung háiná káin halin árangga kungga maming táwi hálangga árán du iráp pá áwáng ketná palá hára ep tángga átnándaráng.”

20 Hang son yánuk, “Ánutu yan átkuku wawu náut hára tárák tingga me ku kándáng háleinek?

21 Wawu yis ina, náráwa yá yis táng flaua táwi hánám watyot iháng yakyawák tángga árát kungga flaua watá tihangngáak.”

Kálu mungnga isikimo

(Mat 7.13-14,21-23)

22 Jesu yá Jerusalem kuin ingga it tátáwi me it isikikimo kálu hára árená wakáin Táwi yan me pingnga wa yángyánáng gu Jerusalem ba kuk.

23 Wa kunggatuk wahára wu ámna káman dá ináng suliuik, “Táwi, Ánutu yá ámna káman káman re wu son ihinek hám?”

Wáina inán Jesu yá yánuk,

24 “Sándu hánghálangngingga hánám bon du kung kálu isikimo hára wa kung háineráng. No ing sánin, táup hánám watá kung hahaya táineráng enendu ma kung háindáráng.

25 Rám it márúmá yá tárutang kálu káto táinek wahára wu sándu áwáng kep káin átang kálu káin károk károk kángkáting kikilik ing táng mineráng, ‘Táwi, kálu yaling námáng.’

“Enendu watá ing sáninek, ‘Nák ma naráng sámát. Sándu rekáinnan?’

26 “Wáina sánán du inineráng, ‘Nándu kákkot umi sungi nangga áwánggiumán, hang kák ku

nándán it kapme hára me pingnga nánáng tolingga áwánggiulák.'

27 “Wáina inineráng, enendu watá ing sáninek, ‘Nák ma naráng sámát. Sándu rekáinnan? Nep-mangga há sáni kuniráng! Sándu mukmuro táup hánám tángngataráng,’ ingga sáninek.

28 “Kulá hálangga káineráng gu Abraham, Aisak hang Jekop pot profet kámuk hánám bu Ánutu yan it kapme álosim káin wa árát. Iná sáni wu sáháng hirarán kung kep káin átang kutang mátap sáni kirikkárak tángga átneráng.

29 Ámna náráwa yá káe yá árang hehe kálu, me káe yá kung haha kálu, me ánuta kálu, me ámuta kálu áwineráng ngáyá áwáng Ánutu yan átnát káin umi sinak táwi hára wa áwáng kome yáni ihángga átneráng.

30 Kulá me ná kándáng narineráng, ámna kámá pukon káin átaráng watá máta káin átneráng, iná máta káin átaráng watá ku pukon káin átneráng.”

Jesu yá Jerusalem ba urákná naruk

(Mat 23.37-39)

31 Rám wahára Farisi kámá yá áwuráng ngáyá ku Jesu inuráng, “Ále ná sangga ku ále kámá káin kuinelák, náuta Herot tá kák kutkámút tátáya mek.”

32 Wáina ingga inát tu Jesu yá yánuk, “Sándá kungga ku ang páyom wa ing inineráng, nák ku kula me tembát tu iruk wáik yásutang hang ilalák mara kámá iháng tolinet. Iná rám kaláhu átang gu yáupna wa táe sáliknginek.

33 Kula me tembát árongga wu há kuinet, náuta profet wawu it kámá káin áran ma utkámút

táindaráng, ináku Jerusalem káin árán du wáina utkámút táineráng.

³⁴ “O Jerusalem, Jerusalem, ko profet ráháng kátkámút tángngátalák, hang Ánutu yá ámna suring yámán kákkán káin áwángngátaráng wawu ráháng kátkámút táin ingga sup iháng yáni ya mangngátalák. Rámá rámá nángánanggeka wa hurák ká nángánangge yáni iháng urum tingngátaráng wáina tin ingga tánggoet, enendu watá ku taktak yámánggoek.

³⁵ Kaniráng, it sáni wu wáik hálangga hánámá átnek. No ing sánin, sándu son nák ma nahená átang kungga ing meineráng, ‘Ánutu yá ámna ni málamba kutná hára áwáng átak wa táng álolo táinek.’*”

14

Jesu yá Farisi káman dán it káin kung átuk

¹ Rám káman Sabat hára Jesu yá Farisi yan ámna yáilá káman dán it káin kung watyot sungi nangga áturáng. Wa kung átuk hára ámna yá kandák kámá rina tán kanin ingga kangga áturáng.

² Iná rám wahára wu ámna káman du ilalák sut tiháená wata nan pálak watá Jesu kondolá hára átkiuk.

³ Kulá Jesu málám Farisi me lo yan hulá nanará wahára áturáng wa ing yánáng suliuk, “Sabat hára wa ilalák mara álo iháng totoliyan me muná?”

⁴ Wáina yánuk, enendu watá mátan ma táená nángnángingga árát tu Jesu málám ámna wa tángganga táng tolingga ku ámna wa inán háná kuk.

* **13:35:** Kap Papia 118.26

⁵ Wáina tángga ku yánáng suliuk, “Sán háranan káman dá kanggim bu nanggená ámnaná me bul-makauná yá Sabat hára hang umi árámá pená kinan árán da rina tánggim? Rám waháranyon da álo táng satá áráng henggim me muná? Pálipuk hánám wáina wu há tánggim.”

⁶ Wáina yánuk, enendu watá topmá kámá ma inánáyan.

⁷ Son hang Jesu málám ámna yá sinak hára sungi nanaya áwuráng wa kápuk ku áwáng kome máta káin re átnát ta táup tát kápángga ku me táráknká ing yánuk,

⁸ “Rám káman ámna káman dá náráwa tátáyan sinak rámá hára mantáng kamán kungga ku kome máta káin du ma putung átkuindalák. Kome wa kámá ámna káman kák keháng hátingga átak kutná pálak wa mantáng mán áwinek watán há meng san áriwon.

⁹ Wáina arátá kahángga ku ámna sán yayará mantáng sámánggim watá áwáng kanánggim, ‘Kome wa ámna náta sang máng,’ ing kanán kák ku reprepmá táwi narángga kung kome mári pukon káin putung átgim.

¹⁰ Wáina wata ku rám wáina hára mantáng kamát wawu kung kome mári pukon káin putung átkuinelák. Wáina arátá ku sinak márúma yá áwáng kahángga ku kanánggim, ‘Nukna, áwáng kome álo kámá káin ná álák,’ ing kanán du ámna náráwa káman átgálát watá kahát kutya pálak hálenggim.

¹¹ Káman niyá málámba kutná tángga árinek wawu Ánutu yá kutná tángga háinek, iná niyá málámba kutná tángga háinek wawu Ánutu yá

kutná tángga árinek.”

¹² Wáina yánánga ku ámna niyá sungi nanaya mantáng mán áwuk wa inuk, “Ko sinak tángga ku nuknukka me tat kulakka me sipya kátu me kaya tangtang árená sup yáni pálak wa ma mantáng yámátá áwindaráng. Wáina táinelák wawu máriya watá son topmá mantáng kamát tu topmán topmán háleinek.

¹³ Ináku sinak tángga ku ukuro mara me sut yáni wáik hálená me háram yáni wáik hálená me rahán yáni kotná, wa mantáng yámánguinelák.

¹⁴ Wáina tátá ku watá wata topmá ma kamindaráng ga ku kuram bá kákkán káin áwinek. Wata topmá ku Ánutu yá máriya ámna kándáng átang kámuturáng watá tanggán káin átang tárutneráng rám wakáin du kaminek.”

*Sinak maming táwi hánám ba me táráknká yánuk
(Mat 22.1-10)*

¹⁵ Wáina yánán naránga ámna káman tebol hára kámuk átang sungi nangga áturáng watá Jesu inuk, “Ámna náráwa niyá Ánutu yan átnát álosim kinnan átang sungi náineráng watá ku heronge narineráng!”

¹⁶ Wáina inán du Jesu yá ing inuk, “Ámna káman dá sinak táwi tátáya naránga ku ámna táup hánám bá áwáng sungi nanaya mantáng yámuk.

¹⁷ Kulá sinak rámá hánám wahára wu ámna watá yáup nanggená káman suring mán ámna yánánga sáuk ngá watán káin kungga sungi wu há tiyawingga átak ingga yáininán kuk.

¹⁸ “Kung yánánga kuk, enendu ámna watá erek hánám meng pilingga ‘nándu ma kuindámán’ ing

mengga kuráng. Káman dá ku inuk, ‘Nák ku káwak kátu káman yuwát, wata ku kungga wa káinet. Wáina wata ku ukuro táwi, nák ku ma áwindát.’

19 “Iná nukngá yá ku inuk, ‘Nák ku bulmakau 10 dá yáupna táng namineráng ga yuwát, wata ku kung wa iháng tárak tángga káinet. Wáina wata ku ukuro táwi, nák ku ma áwindát.’

20 “Hang káman dá ku inuk, ‘Nák ku náráwa emá tángga átat, wáina hálendu ma áwindát.’

21 “Wáina inát narángga ku yáup nangge watá son kuk watá kung táwiná sinak márúma wa wáina meráng ingga inán du kuk narángga yáup nanggená wa inuk, ‘Sokmuná ingmen it nátán kálu isikikimo me maming tátáwi káin kungga ukuro mara me sut yáni wáik hálená me rahán yáni kotná me háram yáni wáik hálená wa yángotang áwáng.’

22 “Wáina inán yáup nangge watá kung rina inuk wáina há táng hálingga ku son áwángga inuk, ‘Ámna hulána, melák wáina há táet, enendu it pahálá wu ma tuwarak, kome wu along re átak.’

23 “Wáina inán du sinak márúma watá inuk, ‘Kungga it kapme sangga kálu káin wa ni ámna me náráwa kápángga ku há hánám áwániráng ingga yánáng pákpálák hánám tátá áwát nákkán it pahálá yá tuwarik.

24 No ing sánin, ámna huphuráp mantáng yámut waháranan káman dá nákkán sungi kátu káman ma hánám náindák.’ ”

Kándáng háting márák tángga narángga ku Jesu isutneráng

25 Ámna náráwa táup hánám watá Jesu isutang kungga árát tu málám hurik tángga ing yánuk,

26 “Káman niyá nákkán káin áwinek watá naning, maming, málámba áwá nanggená, tatning kulaná, málám ilommá me málámbán átnát ná wata ma taktak mindák, wáina watá nákkán disaepel ma háleindák.

27 Hang káman niyá málámbán maripong wa sungga tánggatang nák ma nasutnándák, wáina watá nákkán disaepel ma háleindák.

28 “Iná ámna káman dá it maming táwi tátáya wu wa táng háliliyan sup pa álo átak me rina ingga kándáng kangga san árán du it wa tánggim.

29 Iná wáina ma táená kumam kálak hirarán han tángga kungga kutná kutná kátu ya kesák tángga san át gim wawu kámá niyá áwáng wáina kanggalát watá ku ináng kekkek tángga

30 ing menggalát, ‘Ámna náwu it álo táng hálinet ingga táuk, enendu ma táng háliuk.’

31 “Iná king káman dá king nukngá yot erawáwáya wu málám kándáng hánám naránga málámbáyon ing menggim, ‘Nákkán tewe ámna wu 10,000 rewe, iná nukngá watán tewe ámna wu 20,000. Wawa álo erawánga táng hátinet me rina?’ ingga menggim.

32 Iná málám narán hálángngá muná hálendu wawu king nukngá watá mulangán yon árán pahán káman háháleya me san kunggim.

33 Kálu wáinanyon, sán háranan káman dá kutná kutná ná kámuk hánám wa ma sárum yámindák wawu nákkán disaepel ma átnándák.

34 “Sol wawu álo kámá, iná kikngá watá sálikngin du son rina táng mátne ku kikngá pálak hálenggim?

35 Sol wáinaná watá hái káin sungi ma háláng yámán áráng henggalát, me wa táng bulmakau

kámulá yot táng hái káin ma tinggalát. Ináku susut káin táng hirarát kunggim.

“Káman niyá kárámanná pálak háendu watá me ná narinek.”

15

Sipsip komená kangga márumá yá suling kung káuk ka me táráknká yánuk
(Mat 18.10-14)

¹ Kulá ámna takis iháhá yot mukmuro táená watá Jesu yá me men naránin ingga áwáng Jesu rupmá áwálák áturáng.

² Wa kápánga Farisi yot lo yan tiksa watá pahán yáni wáik hálen ing miuráng, “Ámna náwu mukmuro táená wa iháng nuk tánga watyot sungi nanggoeráng.”

³ Wáina met tu Jesu yá me táráknká ing yánuk,

⁴ “Sán háranan káman sipsipmá 100 tá átmán máriya kanggim bu káman du komená. Wáina kangga málám 99 wa san ále rákit káman káin arát málám kung káman komená átgim wata suling kung suling kung kang tunggap tánggim. ⁵ Há kang tunggap tánga ku heronge nangnaráng táng pátángngán sungga tánggatang itná káin kunggim.

⁶ Kulá itná káin kung nuknukngá mantán áwát tu yánággim, ‘Sipsipna káman komená káut wawu suling kung há kang tunggap táet, wata ku nákkot heronge tánin,’ ingga yánággim.

⁷ No ing sánin, alek káin wáinanyon heronge táwi tunggafeinek wawu rám mukmuro táená káman dá pahálá hurik táinek wahára. Pálipuk ámna 99 kándáng átang pahán hurik tátáyan tárak ká ma

áraráng wata heronge táng yámamá wawu isikimo hánám, enendu mukmuro táená káman dá pahán hurik táinek wata herongená wawu maming táwi hánám.

Sup táulá komená kangga suling kung káuk ka me táráknká yánuk

⁸ “Náráwa káman dá supmá táwi hánám 10 waháranan káman komená kangga ku rina tánggim? Málám kup kasingga tánggatang it kinan sinsin hithirat tángga kahát hánám suling kung suling kung kang tunggap tánggim.

⁹ Há kangga sangga ku nuknukngá mantán áwát tu yánánggim, ‘No supna táulá káman komená káut wawu suling kung há kang tunggap táet, wata ku nákkot heronge tánin,’ ingga yánánggim.

¹⁰ No ing sánin, wáinanyon rám ámna mukmuro táená káman dá pahálá hurik táinek wahára wu Ánutu yá angeloná yot heronge maming táwi táineráng.”

Jesu yá nangge ámnaná yará ya me táráknká yánuk

¹¹ Hang Jesu yá waháranyon sengsáráp tángga ing yánuk, “Ámna káman du nanggená ámnaná yará.

¹² Kulá nanggená táwi ya kondolá háranan watá ku naning inuk, ‘Nan, náku ing naret, ko tatna yot nát kakán hára kutná kutná horengga námámáyan wa horengga nákkán pingnga wa namáng.’ Wáina inán du nan yándi yá kutná kutná wa horengga ting yámuk.

¹³ “Rám kimo átang sangga kulaná yá kutná kutná málámbán pingnga ihuk wa yánán erek

yung hálit tu supmá wa ihángga átang it táwi káman mulangán káin kuk watá kung ket tárák kandák hára wa supmá wa erek hánám sang háliuk.

14 Málám wáina tán supmá watá erek sálikngin átang gu rám ore wakáin sungi kesák táwi watá ále wakáin tunggafen kutná kutná ná ya kesák tángga málám niyá háláng namánggim ingga naránpak tángga átuk.

15 Átang kuk ngáyá kung it márumá káman dán káin yáup nangge átnát ta inán ámna watá yáup káman imuk wawu put pin yáni tátáya suring mán put kumbiná káin kuk.*

16 Kung átang kápuk ku put tá sayo kepmá wa nat kápánga málám táup hánám háing mán wáinanyon nanggem ingga naruk, enendu káman dá sungi kimo káman ma imuk.

17 “Wáina átang málám nanará álosim bá tán du naráng hátiuk, ‘Nanna yan yáup nangge yá enendu sungi yáni táup hánám árán nangga átaráng, iná náku ku nákaín átat wawu sungi ya háing namán kámutnándet.

18 Satá son na kuinet watá kung nanna ku ing ininet, “Nan, no Ánutu rahálá hára me kák rahála hára kandák táut.

19 Kulá wata ku náku ku ámna álosim muná, wáina wata ku ko náku nanggena ingga memeyan tárák muná. Wáina wata ku kula wu satá yáup nanggeka káman hálangga átnet.” ’

20 Málám nanará wáina naráng hátingga ku tárutang hangga naning gán káin kuk.

* **15:15:** Juda yan nanará wu put wawu Ánutu rahálá hára wu rongngá muná, wata ku put pin yáni tátáya takta narángngataráng.

“Kulá málám mulangán káin emá yon kungga átuk wahára naning gá kangga uráknká táwi hánám naránga hururung kung poláng mángga kang kukumek táuk.

²¹ “Wáina tán nanggená yá inuk, ‘Nan, no Ánutu rahálá hára me kák rahála hára kandák táut. Wata ku nák ku ámna álosim muná, wáina wata ku ko nák ka nanggena ing memeyan tárak muná.’

²² “Wáina inán naning gá yáup nanggená yánuk, ‘Sokmuná yon kung lap hásák álosim wa táng áwáng tawáng mángga ring táng áwáng ketná kálongngá káin ting mángga, hang sendol táng áwáng hárammá káin mon mániráng.

²³ Wáina tángga ku kung bulmakau nanggená tutuwatná wa táng áwáng utang sit sinak tángga heronge tánin.

²⁴ Náuta nanggena náwu há kámurená háranan dá kula son áwek. Há yakyawiuk, enendu kula son áwán káemán.’

“Kulá wata ingga ku sinak táwi tángga ku heronge tángga átnárát

²⁵ nanggená táwi wawu hái káin átuk ngáya rám waháranyon it tangtang áwángga naruk ku kap mantángga heronge tángga árát.

²⁶ Málám yáup nangge káman mantáng mán áwán du ináng suliuik, ‘Wawu rina tángga átkoeráng?’

²⁷ Wáina inán watá inuk, ‘Kulakka sutná yá kándáng re árán son áwán wata nanya yá kangga heronge pálak kulakka tángga ku bulmakau nanggená tutuwatná wa utang sek.’

²⁸ “Wáina inán nanggená táwi watá wa naránga kuk tángga it kinan ma árángga kun kangga naning gá kep káin hangga pahán láláp mená inuk,

²⁹ enendu nanggená yá ing inuk, ‘Kang, yara máro hánám bon du no yáup nangge yá ina kákkán yáup tángga áwut, hang me nanátá milunya kámá ma yaliut. Wata ingga rám káman meme nanggená káman kámá namátá no nuknukna yot heronge kámá ma táumán.

³⁰ Iná nanggeka náráwa kálu háranan yot átningga kutná kutná ka raták raták tán sálin son áwek wata ingga ku bulmakau nanggená tutuwatná wa utang sing melák!’

³¹ “Wáina inán naning gá inuk, ‘Nanggena, kák ku rámá rámá nayot átnándalák, wata ku kutná kutná nákkán átak wawu kákkán.

³² Ináku kula wu heronge tángga pahán álosim narinemán, náuta kulakka wawu kámurená háranan dá kula son áwek. Há yakyawiuk, enendu son áwán káemán.’ ”

16

Ámna káman supmá táwi watán yáup ámna ya me tárákná yánuk

¹ Jesu yá disaepelná ing yánuk, “Ámna káman supmá táwi hánám átmángngáta watán yáup ámna káman átnándak. Kulá ámna kámá yá áwángga ku ámna supmá táwi wa inuráng, ‘Yáup ámna ka wawu kákkán kutná kutná wa iháng yakyawák táng kamánggoek.’

² Wáina inát tu supmá táwi watá yáup ámnaná wa mantáng mán áwán du inuk, ‘Kák ka me wáina wáina met naret, wata ku kungga nákkán kutná kutná kák ketya hára átak watán hulá rina rina wa kándáng táng tolingga táng áwáng namáng. Kák ku nákkán yáup ámna son ma átnándalák.’

³ “Wáina inán du yáup ámna watá málám meme ing táuk, ‘Kulá rina táinet? Táwina yá yáup hára nasutnándek. No káman dán yáup nangge hálangga káwak pipi wata nare hálángna muná hálek, me sup pa kesák tángga kámá yánáng sulingga átkuku wata reprepmá naret.

⁴ Kulá kula wu kálu káman naret, wáina táe ku máriya táwina yá yáup nahára nasurán du ámna watá ku nangotang it yáni káin kut átnemán.’

⁵ “Nanárá wa tingga sangga ku málám ámna nini yá táwiná yan káin kutná kutná ihená ya topmá titiyan átuk wa mantáng yámán áwát tu hulátingga áwuk wa inuk, ‘Kák ku táwina yan káin topmá ku rina titiyan átak?’

⁶ “Ing inán watá inuk, ‘Nákkán du olif karo kárang maming tátáwi 100,’ wáina inán yáup ámna watá inuk, ‘Sokmuná ingmen putung átang gu papia wa táng totoli nahára wawu 50 rewe uying.’

⁷ “Wáina inán uyin du son kámá áwuk wa inuk, ‘Iná kák ku topmá rina titiyan átak?’

“Wáina inán watá inuk, ‘Nákkán du wit bek maming tátáwi 100,’ ingga ámna watá inán du yáup ámna watá inuk, ‘Papia wa táng totoli nahára wawu 80 bek rewe uying.’

⁸ “Wáina inán uyin átang máriya táwiná watá wáina táek ingga naruk hára wu yáup ámna wáik wata kutná meng tárut táuk, náuta ámna nanaráná pálak hálen du wáina táuk. Káwak nátán ámna wu nanará kándáng tingga ket tárak álosim wa kámá ya táng yámángxátaráng, watá ku ámna yamá hára átaráng wa iháng háteráng.

⁹ No ing sánin, káwak kán kutná kutná álosim wa iháng nuk iháng tunggap táineráng, wata ku rám

kálu kutná kutná watá sáliknginek hára wu watá yon ságot kung it álosim kinan tit ráma ráma álosim átang kuineráng.

¹⁰ “Iná káman niyá náut kámá káman isikimo wa kándáng hánám pinná tánggim, wawu náut kámá mamíng táwi wa wáinanyon kándáng pinná tánggim. Hang káman dá náut kámá káman isikimo wa kálu kandák hára pinná tánggim, wawu wáinanyon náut kámá mamíng táwi wa kálu kandák hára pinná tánggim.

¹¹ Kulá sándá káwak nátán kutná kutná kikiná wa kándáng ma pin yáni tánggalát, wawu niyá sáhángga ku iruk kán kutná kutná wa sang sámán pin yáni tánggalát?

¹² Hang kámá yan kutná kutná wa kándáng ma pin yáni tánggalát wawu niyá ku kutná kutná sánin hánám sámánggim?

¹³ “Yáup nangge káman dá ámna huláná yará ya tárang káin ma átgim. Wáina átgim wawu káman álo kámá kangga ku káman du takta kanggim. Hang káman da ku milun susuwá táng mángga káman da ku milun yayali táng mánggim. Ko ráma káman hára re moneng got Ánutu yan yáup nangge ma átgim.”

¹⁴ Wáina men narángga Farisi kámá wahára áturáng wawu sup pa kikiná hánám narángngátaráng wata tángga ku Jesu ya yanyawon táwi táng muráng.

¹⁵ Wáina tát Jesu yá ing yánuk, “Sáni wu ing naránggoeráng, ‘Ámna wawu kálu kándáng re isutnándaráng ingga náhániráng,’ ingga naránggoeráng, enendu Ánutu yá ku pahán sáni káin wáina ingga há sáhek. Náut kámá ámna yá

álosim hánám ingga narángoeráng wawu Ánutu rahálá hára wu wáik hánám.

Nanará kámá yánáng toliuk

¹⁶ “Lo yot profet tán me wawu átang áwángga Jon dán rám hára sálikngiuk. Kulá wahára átang áwek wakáin du Ánutu yan átkuku watán me pingnga álosim wa met narángoeráng, wáina hálendu ámna táup táwi yá hahatingga kung wata kinan hanin ingga tángoeráng.

¹⁷ Enendu lo wawu ále hánám ingga ma narindaráng. Alek káling káwak wawu muná kuinek, iná Ánutu yan lo wata kátu kimo káman du ma hánám muná kuindák.

¹⁸ “Hang ámna káman dá áwáná isutang náráwa nukngá táinek wawu márámamák há táinek, hang náulá yá áwáná isurán málám re hánámá árán ámna káman niyá wa táinek wawu márámamák há táinek.

Ámna supmá táwi yot tu Lasarus

¹⁹ “Ámna káman supmá táwi hánám árán lap yányáhán sipmá* álolosim wa ihánggánengga átang rámá rámá sungi kikiná nangga átnát ná yá álosim hánám wahára átkiuk.

²⁰ Itná kapme yan kumbi kálu mungnganá hára wu ukuro ámna káman kutná Lasarus wa táng áwáng rámá rámá tingting tát átkiuk. Lasarus wawu sutná kámuk hánám putulá re.

²¹ Wáina átang gu málám supmá pálak watán sungi káhumá tebol tárang káin háená wa há hánám

* **16:19:** Lap kalaná wawu pálipuk ku ‘purple’, enendu Nukna me kálu kala watanan muná, wata ku ‘sipmá’ ingga uyená.

nanggem ingga naránga átnándak. Kulá ang gá áwáng gu putulá wa elowatnándaráng.

²² “Rám káman du ukuro ámna watá kámurán angelo yá irukngá wa táng kung Abraham bot tit átumálák. Iná ámna supmá táwi wawu hányon kámurán ámna kámá yá táng kung árám pingga usuráng.

²³ Kulá ámna málám káráp lánggop kinan sut láwit maming táwi hánám hára átang hálangga káuk ku Abraham bá mulangán hánám káin Lasarus yot árán.

²⁴ Wáina kangga ku mantáng muk, ‘Nan Abraham, ko urákna naránga Lasarus inátá kung ketná mángok ilungngá táng umi utang táng áwáng elákna káin tin elákna yá láláwik, náuta nák ku káráp lánggop náta kinan láwit maming táwi hánám hára átat.’

²⁵ “Wáina inán Abraham bá inuk, ‘Nanggena, naráng, ko káwak sut pálak átulák wahára wu kutná kutná ka álosim wa há ihángga átulák. Iná Lasarus yá ku wáik hánám átuk, wata ku nákáin du watá álosim árán du ko sut láwit hára átalák.

²⁶ Hang nukngá ku ing, sán me nán orek náni hára ku kániráp maming táwi hánám Ánutu yá tiuk. Wáina hárendu nákáinnan da wakáin kuku wawu muná, me wakáinnan da nákáin áwáwá wawu muná.’

²⁷ “Abraham bá wáina inán du supmá táwi watá miuk, ‘Wáina hárendu ko Lasarus inátá nák nanna yan it káin kungga

²⁸ wakáin yakukulana faip pá átaráng wa wáina ingga yáninek ngáya ku waháranan káman dá sut láwit nanaráyan ále káin ná ma áwindak.’

29 “Wáina inán du Abraham bá inuk, ‘Moses yan me hang profet tán me wawu há átyámek, wata ku watá wa narineráng.’

30 “Wáina inán du supmá táwi watá miuk, ‘Nan Abraham, wáina muná. Kámurená káman dá watán káin kungga yánán du pahán yáni hurik táineráng.’

31 “Wáina inán Abraham bá inuk, ‘Moses me profet tán me ma narángngátaráng wawu há kámurená káman dá son tárutang kungga yánángxim enendu wa narángga pahán hurik ku manyon tánggalát.’ ”

17

Ket tárák wáik watá ku naráng hákhátik wa táng wáik tángngátak

(Mat 18.6-7,21-22; Mak 9.42)

1 Jesu yá disaepelná ing yánuk, “Kálu kandák hulá hulá tunggafengga áwinek wa kangga ámna naráwa yá yáni táng kung kandák kálu wa tineráng. Iná niyá narán kálu kandák hulá hulá watá tunggafeinek watá wu márappmá táwi hánám suwinek.

2 Sup maming táwi táng kák sala hára putingga sat kung táp kinan hangga há kámutxim enendu kákkán márappmá wawu isikimo. Iná ko tátá nangge kikimo waháranan káman dá kung mukmuro tángxim wawu kákkán márappmá wu maming táwi.

3 Wata ku kák ku kándáng gon átnelák.

“Nukka káman dá mukmuro tán du inátá ku son átkukuná wa táng tolinek. Watá pάλipuk ing mengga pahála hurik tán du ko watán kátu wa sáinelák.

4 Káman dá kákkán káin mukmuro tángga sangga áwáng ‘pάλipuk kandák táet’ ingga kanáng tunggap

tángtáng tán káe káman hára rám 7 hálendu ko watán kátu wa sáinelák.”

⁵ Táwi yá me wa yánán aposelná yá inuráng, “Naráng hákhátik náni wa tátá maming táwi háleik!”

⁶ Wáina inát Táwi yá yánuk, “Sándá naráng hákhátik sáni isikimo mastet táulá ina watá káráp ná inánggalát, ‘Ko ráhula yot kámuk hutang kung táp kinan hená yá ina álák,’ ingga inát sándán me wa isutang wáina álo tánggim.

⁷ “Kulá sán háranan káman dá yáup nanggená káman inán hái káin káwak pingga me sipsip pin yáni tángga átang it káin áwán du ing hám inánggim, ‘Áwáng putung hangga sungi nang?’ Wa muná.

⁸ Ináku ing inánggim, ‘Nákkán sungi kálak tiyaw-ingga lapyá kándang tánggánengga pinna tángga árátá no umi sungi na nang hále ku ko umi sungi ka náinelák.’

⁹ Pahálá káin náuta naránnga inánggim wawu yáupmá nangge yá há táng mánggim, wata ku ámna watá yáup nanggená wa heronge mená inánggim hám? Wa muná.

¹⁰ Wata ku sán du hányon náut rina tátáya Táwi yá miuk wa erek táng hálingga ku meineráng, ‘Nándu hánámá yáup nangge rewe, nándu yáup náni tátáyan wa há táemán.’ ”

Ámna 10 ilalák lepra pálak wa Jesu yá iháng toliuk

¹¹ Jesu yá Jerusalem kuin ingga málám ále Samaria yot ále Galili orek yándi kálu wa kuk.

¹² Málám it káman káin kung hiuk wahára ámna 10 ilalák lepra yáni pálak watá áwáng kangga mulangán káin hetang átang

13 hahatingga hánám ing mantáuráng, “Jesu, Ámna Hulá, urák náni narinelák!”

14 Wáina inát Jesu málám wa kápánnga ku ing yánuk, “Pris yan káin kut tu watá sáhineráng.” Wáina yánán pris yan káin kunggaturáng wahára re sut yáni yá rongrongngá háliuk.

15 Kulá orek yáni hára ámna káman dá káuk ku ilalákngá yá álo hálen kangga ku hahatingga Ánutu kutná mengga heronge tángtáng son áwuk ngáyá

16 áwáng Jesu hárammá hulá káin tulá hára imánnga turingga hangga kurákmáta táng hang káwak káin tingga heronge mená inuk. Iná ámna málám wawu Samaria nan.

17 Wáina tán Jesu yá ámna wa kangga ku miuk, “Ámna 10 dá rongrongeráng, iná ámna 9 du rekáin átaráng?”

18 Kámuk áwánnga Ánutu kutná meng tárut tátáyan du muná hám, enendu ále kámá káinnan nátá re áwek?”

19 Wáina mengga ku inuk, “Tárutang kung. Naráng hákhátikka yá tán álo hálelák.”

*Ámna Nanggená yá hiták áwáng heinek
(Mat 24.23-28,36-41)*

20 Rám káman Farisi yá Jesu ing ináng suluiráng, “Rina hára ku Ánutu yan átkuku watá áwinek?”

Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “Ánutu yan átkuku watá áwinek wawu ámna náráwa yá wáina ingga ma káindaráng.

21 Hang ámna náráwa yá ‘Wawu nákáin,’ me ‘Wawu áring káin átak ka kaniráng,’ ingga ma

meindaráng. Kaniráng, Ánutu yan átkuku wawu sáni ya orek sáni hára há átak.”

²² Wáina yánánnga sangga ku hang disaepelná yánuk, “Máriya rám káman áwinek wahára Ámna Nanggená yá son áwinek wawu kakaya kikiná hánám narineráng, enendu ma káindaráng.

²³ Kulá ámna yá ku sánineráng, ‘Kungga kaniráng, árongnga káin átak!’ me ‘Kaniráng, nákáin átak!’ ingga sánát tu watán me wa ma isutnándaráng.

²⁴ Iná Ámna Nanggená yá áwinek hára wu pikpirik ká pák táng san alek numkálu átang kung numkálu sálikngingngátak wáinanyon táinek.

²⁵ Enendu hulátingga málám bá ku sut láwit táwi narinek, hang rám nátán ámna watá ku wata tak-tak yáminek.

²⁶ “Noa yan rám hára ámna náráwa yá kálu rina táuráng wáinanyon du Ámna Nanggená yá áwinán táinek hára tunggafeinek.

²⁷ Noa yan rám hára wu umi sungi nangga ámna yá náráwa yot ket tántán tángga átnárát tu Noa yá kungga kilang kinan háuk. Kung há han du umi sip pá áwáng ámna náráwa erek hánám ráháng kátkámut táng háliuk.

²⁸ “Hang Lot tán rám hára wu wáinanyon ámna yá umi sungi nangga kutná kutná yumnak tángga ále hái hingga it tátá tángga átnárát

²⁹ Lot tá it Sodom sangga kuk rám waháranon káráp lánngop pá sup hára rangga árená yá alek kálu ále yá ina hangga ámna náráwa iháng rang kátkámut táng háliuk.

³⁰ “Iná Ámna Nanggená yá hiták áwáng heinek rám wahára wu wáinanyon tunggafeinek.

³¹ Rám wahára káman dá itná hungnganá ketnán átnek watá hang itná kinan kutná kutná ná ma ihindak, me káman dá hái káin átnek watá kung it káin kutná kutná ná manyon ihindak.

³² Lot áwáná hára tárák tunggafiuk wa nar-
ineráng.

³³ Niyá málámbán átnát náya naránpak táinek wawu átkukuná watá muná kuinek. Iná káman dá átnát náya naránpak ma táindák wawu átkukuná watá ma muná kuindák.

³⁴ No ing sánin, yáung wahára Ámna Nanggená yá áwinek hára wu yará yá kome káman hára re ruhánnga átnemálák wawu Ánutu yá káman sangga káman táinek.

³⁵⁻³⁶ Náráwa yará yá másáng táng totoliya wit táulá husing mánmán tángga átnemálák wawu káman sangga káman táinek.”*

³⁷ Me wa yánán naránnga disaepel yá Jesu ináng suluiráng, “Táwi, ále rekáin du wáina tunggafeinek?” ing inát tu Jesu yá yánuk, “Ále rekáin káwak sut tá kámutang hásingga átnándaráng wakáin du tále katkat tá áwáng urum tángngátaráng.”

18

Náráwa káman dá jas yá háláng imómaya káto háliuk ka me táráknká yánuk

¹ Kulá Jesu yá rámá rámá sáponga tátáya háláng haha ma táindaráng ingga me táráknká disaepelná ing yánuk,

* **17:35-36:** Nanará ámna kámá yá ku me kámá tombong 36 nahára ing átak ingga narángngátaráng. Me wawu ing, “Ámna yará yá hái káin átnemálák wawu Ánutu yá káman sangga káman táinek.”

2 “It káman hára jas káman átkiuk wawu Ánutu ya ma pitáng mánggiuk, me ámna nuknukngá wawu kápán ále hánám ina hálenggiuráng.

3 It waháranyon náráwa kawát káman átkiuk watá ku rámá rámá jas watán káin áwáng gu ing inánggiuk, ‘Káyam bá neháng lem tátáya tánggoeráng, wata ku ko me kot hára háláng naminelák.’

4 “Wáina inán du hulátingga ku háláng imóamáya takta naruk, enendu máriya ku málám átang gu ing naruk, ‘Ánutu ya ma pitáng mángngátat me ámna nuknukna wawu kápe ále hánám ina hálengngátaráng.

5 Enendu rámá rámá wu náráwa kawát nátá yámbáneK táng namánnga áwánggoek. Wáina wata ku me kot hára háláng me ku son nákkán káin áwánnga yámbáneK ma táng namindak,’ wáina naruk.”

6 Wáina mengga ku Táwi yá son disaepelná yánuk, “Sándá jas wáik watá me miuk wa narániráng.

7 Kulá rina? Ánutu yá ámna náráwa nakán ingga iháng tunggap tán rámá rámá káen yáungán málámbán káin pahán yot inánnga átnándaráng wa sokmuná ma háláng yámánngim me? Wa muná.

8 No ing sánin, wawu sokmuná ingmen háláng yáminek. Enendu rám Ámna Nanggená yá áwinek wahára ámna náráwa káwak ketnán átaráng wa málámba naráng háting mángga átaráng me muná ingga kápinek.”

Ámna yará yá Ánutu yan káin sáponga táumálák ka me tárákná yánuk

⁹ Ámna kámá yá náni wu kándáng rewe hánám átang átningngátamán ingga naránga kámá wu kápát háená hálangngátaráng wata tánga Jesu yá me tárák hára tingga ing yánuk,

¹⁰ “Ámna yará yá Táwi yan it káungá hánám káin sáponga tátáya árumálák. Káman du Farisi iná káman du takis iháhá.

¹¹ Kulá Farisi watá hetang átang málamba sáponga táuk, ‘Ánutu, no heronge mená meng se kákkán káin koek, náuta náku ku ámna kátu ina muná - manek tángngátaráng, nanará kandák isutnándaráng, márámamá tángngátaráng me enang takis iháhá ná ina muná.

¹² Náku ku sungi sangga sáponga yáup hára sonda káman da ore hára rám yará átnándat, me kutná kutná ihángngátat wawu hore 10 hálen urum káman kákkán pingnga tingngátat.’

¹³ “Iná takis iháhá watá ku mulangán sim hetang átang alek kálu ma háliuk, ináku pahán mápapmá naránga muyipmá kátingga turingga hangga ku miuk, ‘Ánutu, náku ku mukmuro ámna. Ko nákkán kátu sáinelák,’ ingga wáina sáponga táuk.

¹⁴ “Ámna niyá málám tánga árinek wawu Ánutu yá táng hang tinek, iná niyá málám tánga háinek wawu Ánutu yá táng árang tinek, wáina wata ku no ing sánin, rám takis iháhá watá itná káin kuk wahára wu ámna watá re ku Ánutu rahálá hára ámna kándáng háliuk, iná Farisi wawu muná.”

*Nangge kikimo ihánga Jesu yan káin áwuráng
(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)*

¹⁵ Ámna náráwa yá nángánangge yáni isikikimo wa Jesu yá há ihánggápik ingga Jesu yan káin

ihánga áwánga árát disaepel yá wa kápánga me táng yámuráng.

¹⁶ Wáina tát kápánga Jesu yá nangge kikimo wa mantán málámbán káin áwát tu disaepelná yánuk, “Sat nangge kikimo watá nákkán káin áwániráng, ma kung hákhátik táng yámindaráng, náuta Ánutu yan átkuku kinan kung haha wawu ámna náráwa niyan pahán dá nangge kikimo ná ina átnek watán.

¹⁷ No pálipuk ing sánin, ámna káman dá Ánutu yan átkuku wa nangge kikimo yá tángngátaráng wáina ma táindák wawu kung átkuku wata kinan ma háindák.”

Ámna yáila káman kutná kutná ná táup hánám watá Jesu yot me inán kanán táumálák

(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)

¹⁸ Kulá ámna yáilá káman dá Jesu inuk, “Tiksa álo kámá, rina tángga ku rámá rámá átkuku álosim wa táinet?”

¹⁹ Wáina inán Jesu yá inuk, “Náuta ku ná k ku álo kámá ingga nanelák? Ánutu káman re ku álo kámá.

²⁰ Meng rákit mená wu há narelák wa: ‘ámna ma utnándalák, márámamák ma táindalák, manek ma táindalák, nangge nukka ya me kusak ma meindalák, hang nanya me mamya ya tarang káin re átnelák.’*”

²¹ Wáina inán ámna watá inuk, “Nangge kimo átut hára átang áwáng ná átat hára wu meng rákit mená wawu erek hánám há isutnándat.”

²² Wáina inán naránga ku Jesu yá inuk, “Kák ku náut kámá káman da re kesák táelák, wawu kungga kutná kutná átyamek wa erek iháng tingga yánátá

* **18:20:** Son Ihuk 20.12-16; Lo 5.16-20

yuwát sup wa iháng ukuro átaráng wa yámánnga ku nák nasutnelák. Wáina tángga ku alek kán átkuku álosim wa táinelák.”

²³ Rám Jesu yá wáina inuk wahára wu ámna watá kutná kutná ná táup táwi wata naránpak tángga pahálá yá márawiuk.

²⁴ Wáina tán kangga Jesu yá ámna wa inuk, “Ámna ni kutná kutná ná táup hánám watá kungga Ánutu yan átkuku kinan haha wawu yáupmá háláng hánám.

²⁵ Samap hinangngá hára kamel yá huruk kuku watán márapmá wawu maming táwi, enendu ámna kutná kutná ná pálak ká kung Ánutu yan átkuku kinan haha watán márapmá watá wa táng hátek.”

²⁶ Wáina inán ámna niyá me wa naruráng watá ku Jesu inuráng, “Kulá wáina wata ku niyá hánám bu rámá rámá átkuku álosim wa táinek?”

²⁷ Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “Náut kámá káman ámna nangge yá ma tátáyan wawu Ánutu yá álo tánggim.”

²⁸ Wáina yánán Pita yá ing inuk, “Naráng, nándu kutná kutná náni erek hánám yápmang hálingga ku kák kasutumán!”

²⁹ Wáina inán Jesu yá yánuk, “No pálipuk hánám ing sánin, ámna niyá Ánutu yan átkuku wata naránga itná, áwáná, tatning me kulaná, maming naning me nángánangge yápmáinek

³⁰ wawu náut rina rina yápmáinek wa táng hátingga Ánutu yá káwak ketnán naháरणyon nukngá táuppon iminek. Hang máriya rám kálu ku átkuku álosim wa táinek.”

Jesu yá málámbá kámutang son tárutnek wata mená son yánuk

(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)

³¹ Jesu yá urum táwi wa yápmangga disaepelná 12 wa yángot kung kep sim átang yánuk, “Narániráng, náwu Jerusalem káin árangga kung-gatkoemán, iná rina rina Ámna Nanggená hára tunggafefeya profet tá uyiuráng wawu wáina hánám há tunggafeinek.

³² Ámna Nanggená wawu táng ámna ále kámá káinnan da ket yáni hára tit ináng kekkek tángga ket tárak wáik elengga alup yáni málámba ketnán uráhineráng.

³³ Wáina tángga ku honggem bá lahot mángga táng kung utkámút táineráng. Kulá rám kaláhu átang gu son tárutnek.”

³⁴ Jesu yá me wa yánuk, enendu me wata hulá watá kilak árán disaepelná yá ku hulá wáina ta nánek ingga kámá ma naráng rákit táuráng.

Jesu yá rahálá wáik táng toliuk

(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)

³⁵ Kulá rám Jesu yá Jeriko it hára áwáng hein ingga tángga átuk wahára wu ámna rahálá kunángngá káman dá kálu tákto káin putung átang ámna náráwa sup pa mantáng yámángga átkiuk.

³⁶ Átang naruk ku táup hánám watá áwáng tát naránga ku yánáng suliuk, “Rina tánggoeráng?”

³⁷ Wáina yánán du inuráng, “Jesu Nasaret nan watá áwánga átak.”

³⁸ Ingga inát tu málám mantáuk, “Jesu, Dewit Nanggená, náka urákna naráng!”

39 Wáina mantán naránga ámna watá kálak áwánga áturáng watá me táng mángga ing inuráng, “Yolop álák!” ingga inuráng, enendu málám hahatingga hánám mantánga Jesu inuk, “Dewit Nanggená, náka urákna naráng!”

40 Wáina mantán naránga Jesu málám tareng kátangga átang ámna wa engotang rupmá káin áwáwáya yánán engotang áwát tu ámna wa inuk,

41 “No rina táng kaminet ta narelák?”

Ingga inán du watá inuk, “Táwi, rahánna háháleya naret.”

42 Wáina inán du Jesu yá inuk, “Nák ka naráng háting namelák watá tán du rahála yá álo háleik.”

43 Wáina inán rám waháranyon hánám bu rahálá yá hálangga kangkang gu Ánutu kutná mengga meng tárut tángtáng Jesu isutang kuk. Iná ámna náráwa kámuk hánám wa káuráng hára wu wáinanyon Ánutu kutná mengga meng tárut táuráng.

19

Jesu yá Sakias yan it káin kuk

1 Jesu málám Jeriko it kinan hangga ku kálu isutang it sangga kuin ingga kungga árán,

2 ámna káman wahára átkiuk wata kutná wu Sakias. Ámna wawu takis ihángngátaráng wata táwi yáni, hang málám bu supmá wu táwi hánám wáina átmánggiuk.

3 Sakias málám Jesu wu ni ingga kakaya naruk, enendu málám wawu ámna hátetná wáina hálendu ámna náráwa watá kik hánám átang ting sungga árát tu Jesu ma káuk.

⁴ Wáina hárendu Jesu wu kálu wa isutang áwinek ingga há naránga sangga watá kálak hururung ingmen kuk ngáyá kung káráp fik káman da ketnán áránga kuk.

⁵ Kulá Jesu málám kálu wa isutang káráp hulá hára kung hengga ku hálang san káráp ketnán árán du inuk, “Sakias, sokmuná hánám hang. Nák ku kula kákkán it káin átnet.” ⁶ Wáina inán málám sokmuná hánám hangga heronge hánám kang mengga itná káin engotang kuk.

⁷ Wáina tán kangga áмна náráwa yá kuk naránga Jesu ya ing meng muráng, “Áмна mukmuro mara yan it káin koek.”

⁸ Kulá Sakias málám tárutnáráng Táwi ing inuk, “Táwi, kang, no kutná kutná na wa pana huk tánga numkálu wa iháng ukuro mara wa yáminet, hang káman ni ingirungningga sup rina tená wa táng hátingga iháng mut wawu son wata ketnán nukngá te 4 hálen iminet. Wáina pálipuk hánám táinet.”

⁹ Wáina inán Jesu yá inuk, “Rám kula Ánutu yá áмна náráwa it náta kinañ nan wa son ihek. Áмна náwu Abraham nanggená yon.

¹⁰ Áмна Nanggená yá áwuk wawu niyá yakyawená wa sulingga son iháháya áwuk.”

Yáup nangge 10 watán me táráknká yánuK

¹¹ Kulá Jesu málám bu Jerusalem tangtang kung hálingga árán du áмна náráwa Jesu yan me naránga áturáng watá Ánutu yan átkuku wawu kula há hiták háleindek ingga naránga áturáng. Wáina naránga árát tu Jesu yá me táráknká káman ing yánuK,

12 “Ámna hulá káman dá málámbe ing naruk, ‘Itna sangga ále kámá mulangán káin koe ku king táwi yáni ya árená watá ále káwak na yan king neháng tunggap tán du itna káin son áwángga ámna náráwana pin yáni táinet.’

13 Wáina narángga ku yáup nanggená 10 wa mantán áwát tu supmá kátu horengga káman káman yámángga ku yánuk, ‘Sup ná iháng kung tambáng ma tená ku yáupmá tát táwi tái hálangga kungga árán du no son áwinet.’

14 “Kulá ámna hulá watá itná sangga há kun du itná hulá watá ámna kámá suring yámát kungga king táwi yáni wa ing inuráng, ‘Nándu ámna hulá watá nándán king háháleya taktak námek.’

15 “Wáina ingga inuráng, enendu king táwi yáni watá ámna hulá wa kut king há imán du son itná káin áwáng átang gu yáup nangge watá áwát sup yámuk wata ketnán rina hánám táng tunggap táuráng ingga kápápáya me san kun áwuráng.

16 “Áwángga ku ámna hulátingga áwuk watá áwáng inuk, ‘Ámna hulá, nák ku sup táwi namulák watá yáupmá táe sup 10 dá tunggafen wa iháng wata ketnán tiut.’

17 “Wáina inán ámna huláná watá inuk, ‘Álo kámá táulák! Kák ku yáup nanggena álosim. Ko isikimo wa kándáng hánám pinná táulák wata ku it táwi 10 wa pin yáni táinelák,’ ingga inuk.

18 “Kulá son ámna nukngá káman dá áwáng inuk, ‘Ámna hulá, nák ku sup táwi namulák watá yáupmá táe sup 5 bá tunggafen wa iháng wata ketnán tiut.’

19 “Wáina inán du ámna huláná watá inuk, ‘Kák ku it táwi 5 wata pin yáni táinelák.’

20-21 “Kulá ámna nukngá káman dá áwáng gu inuk, ‘Ámna hulána, kák ku ámna ángárangngá hánám. Náut kámá káman kámá yan hára ihángngátalák, me kámá yá irit hená wata páliná hányon ihángngátalák. Wáina wata ku pitáng kamángga ku supya wawu lap kátu yá támotang se átnándak. Kang, supya namulák wawu ná.’

22 “Wáina inán táwiná yá inuk, ‘Kák ku yáup nangge wáik! Kangán me wanyon isutang keháng me hára tinet. Ka há narelák wa, nák ku ámna ángárangngá hánám. Náut kámá káman kámá yan hára ihángngátat, me kámá yá irit hená wata páliná hányon ihángngátat.

23 Nák ku ámna wáina ná ingga há naráng namelák, watá ku rina tángga ku nákkán sup ná táng sup itná káin ma tiulák? Wáina tinggim watá ku son áwánggem wahára ku sup kámá wata torong hára tit watyot ihánggem.’

24 “Wáina inángga ku kámá wahára áturáng wa yánuk, ‘Sup wa táng ámna niyá sup 10 ihuk wa imániráng.’

25 “Wáina yánán watá ing inuráng, ‘Ámna hulá, ámna wawu sup 10 wa há átmek!’

26 “Wáina inát tu watá yánuk, ‘No ing sánin, káman niyá táup há ihángga átnek wawu no kutná kutná kámá yot iminet, iná káman niyá náut kámá ma ihángga átnándák wawu no náut isikimo tángga átnek wa imáng hutang ihinet.

27 Kulá nák káyamna no watán king háháleya ma naruráng wa iháng áwáng nahára nák rahánna hára ráháng kátkámut tániráng.’ ”

*Jesu yá Jerusalem káin king gá ina kung háuk
(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19)*

²⁸ Jesu yá me wa yánáng hálingga sangga ku son kálu hulátingga áránnga Jerusalem ba kuk.

²⁹ Málám bu kung ále yáilá Olif káin átuk, it Betfage yot it Betani tangtang. Wahára átang gu disaepelná yará suring yámánnga yánuk,

³⁰ “Kungga it áning hára kung hengga waháranyon káinemálák ku donki máto káman wahára puting sat átak wawu ni kámá káman dá wata ketnán putung átang ma kung áwáng táená wa páupmá yaling mánnga ku engotang áwinemálák.

³¹ Iná káman dá sáhánnga sáninek, ‘Náuta ku donki páupmá yaling mánngoemálák?’ ingga sánán du ing ininemálák, ‘Táwi yá wata narek.’”

³² Wáina yánán du disaepelná yará yá kungga káumálák ku rina yánuk wáina hánám re há árán.

³³ Kulá yándi wu donki wa páupmá yaling mánnga átnarán du márúmá yá áwáng yánáng suliuráng, “Náuta ku donki páupmá wa yaling mánngoemálák?”

³⁴ Wáina yánáng sulit tu yánumálák, “Táwi yá wata narek.”

³⁵ Wáina yánánnga donki wa engotang Jesu yan káin áwánnga lap yándi hákhásák sut yándi háranan wa yalingga iháng donki ketnán tin du Jesu yá árán wata ketnán putung átuk.

³⁶ Kulá Jesu yá donki wata ketnán kungga átuk wahára wu ámna náráwa yá lap yáni hákhásák wa yalingga iháng kálu hára elengga kut tu wata ketnán yángyáreng kuk.

³⁷ Jesu yá kálu isutang Jerusalem tangtang áwánga ále yáilá Olif kálu háená wahára kungga átuk hára wu ket tárak hulá hulá tán kangngátarang wata disaepelná urum táwi watá hulátingga heronge táwi tálaga hahatingga Ánutu kutná meng tárut tálaga kuráng.

³⁸ Ing mantánga kuráng,

“King nátá Táwi kutná hára áwek wawu Ánutu yá há táng álolo táená watá áwek!”*

“Ánutu kutná meng tárut tátne irawa káin árik!
Ánutu yá ámna náráwaná yot orek yáni hára pahán káman dá átkoek!”

³⁹ Wáina mantánga arát urum táwi wata kinan du Farisi kámá yá ku Jesu inuráng, “Tiksa, ko disaepelka wáina ma táindarang ingga me táng yámáng!”

⁴⁰ Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “No ing sánin, watá sangga nángnangingga átgalat wawu sup watá álo menman yáni tánggalát.”

⁴¹ Kulá Jesu yá Jerusalem tangtang áwáng hengga ku it yáilá wa kangga kut mánga

⁴² ing miuk, “Jerusalem, káe kula rina tálaga ku álosim me heronge átnelák ingga naret, enendu náutá tán wáina átnát tán wawu kilak átak, ko ma kakayan.

⁴³ Rám káman tunggafeinek wahára wu káyam bá áwáng keháng awálák tálaga káwak iháng áwáng kumbika hulá awálák tingga aránga kut hátewin kung hangga ámna náráwa ka ráháng kátkámut táineráng.

⁴⁴ Rám wahára keháng káting mánmán táng sat hatá ka yot nángánanggeka kák kinan átaráng wa

* **19:38:** Kap Papia 118.26

sáháng lem hánám táineráng. Hang kákkán sup káman sat nukngá ya ketnán ma átnándák, náuta ko rám Ánutu yá kákkán káin áwuk wa ma kang rákit táulák wata.”

*Táwi yan it káungá hánám káin Jesu yá átuk
(Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)*

⁴⁵ Kulá Jesu málám Táwi yan it káungá hánám wata kumbiná kinan kung hangga wata kinan ámna sup yáupmá tángga áturáng wa yásutuk.

⁴⁶ Wáina tángga málám ing yánuk, “Ánutu yan me ing uyená yá átak, “Táwi yan it wawu sáponga tátáyan it[†], enendu sándá tát tu ‘manek mara yan ále kilakngá ina[‡] hálenggoek.”

⁴⁷ Kulá málám bu rámá rámá Táwi yan it káungá hánám wahára ámna náráwa me pingnga álosim wa yánáng tolingga átkiuk. Iná pris tátáwi yáni me lo yan tiksa me ámna náráwa yan ámna yáilá hulá hulá watá ku kálu rekálu kungga utkámút tánin ingga kálu ya sulinggiuráng. ⁴⁸ Enendu wata wáina tátáyan kálu kámá ma kauráng, náuta ámna náráwa urum táwi watá watán me wa naránin ingga káto hánám hálengga áturáng wata.

20

*Jesu háláng wa niyá kamuk ingga ináng suliuráng
(Mat 21.23-27; Mak 11.27-33)*

¹ Rám káman Jesu málám Táwi yan it káungá hánám kapmená káin wa átang ámna náráwa me yánáng tolingga ku Ánutu yan me pingnga álosim

[†] 19:46: Aisaia 56.7 [‡] 19:46: Jeremaia 7.11

wa yánangga átnarán du pris tátáwi yáni, lo yan tiksa me ámna hulá hulá watá watán káin áwuráng

² ngáyá ku ináng sulíuráng, “Kulá nánáng, kák ku háláng wawu rekáinnan táng gu ket tárák tánggoelák? Háláng wawu niyá kamuk?”

³ Wáina inát tu yánuk, “No me káman hányon sánáng sulindet ta ku topmá nanineráng.

⁴ Jon dá umi kuháng yámánggiuk wawu alek kálu nan me ámna yan káinnan?”

⁵ Wáina yánán yáni yon inán kanán tángga ku miuráng, “Nándá ‘Alek kálu nan,’ ingga ininemán wawu náninek, ‘Náuta ku Jon dán me wa pálipuk ingga ma naráng háting kuráng?’ ingga náninek.

⁶ Iná nándá ‘Ámna yan káinnan,’ ingga ininemán wawu ámna náráwa táwi nátá sup mangga naráháng kátkámut táineráng, náuta Jon wawu profet káman ingga há nareráng wata.”

⁷ Wáina mengga ku Jesu inuráng, “Wakáinnan ingga nán ma narámán.”

⁸ Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “Nák ku wáinanyon ma sánindát, háláng wawu niyá namán du ket tárák wa tánggoet ingga.”

Ámna wáik ká wáin hái pinná táuráng ga me táráknká yánuk

(Mat 21.33-46; Mak 12.1-11)

⁹ Kulá wahára átang gu me táráknká káman Jesu yá ámna náráwa yánuk, “Ámna káman dá wáin hái káman hingga ku málám hái wa táng ámna kámá yá wahára sup yáupmá tátáya ket yáni hára tingga sangga ku kung it mulangán káin rám hásak átuk.

¹⁰ Kulá rám wáin dá páliná tená kálu ku málám yáup nangge káman suring mángga ing inuk, ‘Kungga

wáin hái pinná tángngátaráng ámna wa yánátá ku wáin páliná kámá kamát ihángga áwáng*,' ingga inán kuk, enendu ámna hái pinná tángga áturáng watá utang sonson tángga isurát hánámá ketná páliná muná son kuk.

¹¹ Wáina kangga yáup nangge nukngá suring mán son kuk, enendu wa wáinanyon utang sonson tángga táng wáik tát reprepamá narán isurát hánámá ketná páliná muná son kuk.

¹² Wáina kangga málám yáup nangge nukngá suring mán son kun du rám kaláhu háliuk, enendu wawu wáinanyon táup hánám sip pálak utang sonson tángga táng sat kep káin háuk.

¹³ “Wáina tát kangga ku hái márumá watá miuk, ‘Rina táinet? Satá nanggena na kikiná hánám narángga átnándat wa suring me kuinek. Kámá watá kun du watán me álo hám narineráng.’

¹⁴ “Kulá nanggená yá kung hen kangga ámna hái káin yáup tángga áturáng watá yáni meme táuráng, ‘Ámna wa áwek watá ku máriya naning gán kutná kutná ihinek. Satá wa utkámút tángga ku hái náwu nánin háleinek.’

¹⁵ Wáina mengga ku táng mangga sat hái kep káin han du utkámút táuráng.

“Kulá ámna hái márumá watá ku rina táng yáminek?

¹⁶ Málám áwinek watá áwáng ámna hái káin yáup tángga átneráng wa erek ingmen ráháng kátkámút tángga ku hái wa táng ámna nukngá ya ket yáni hára

* **20:10:** Israel yan kálu ku wáina: Hái kámá iháng kámá ya ket yáni hára tit pin yáni tángngátaráng wawu hái watá páliná tin páliná kátu ku márumá yá ihán páliná kátu ku hái pinná tátá watá ihángngátak.

tinek.” Jesu yá wáina yánán ámna náráwa yá me wa naránga, “Wáina ma tunggafeindak!” ingga miuráng.

¹⁷ Wáina met Jesu yá kárek hánám kápánga átang miuk, “Me ing uyená wata hulá ku rina?

‘Ámna it tátá yá sup wáik ingga kangga táng sat kuk, watá inggálu it hálángngá ya káto hánám átkoek.’†

¹⁸ Káman dá sup wata ketnán iháng hang kátinek wawu málámbáyon káting mákmárák tángga kimo kimo háleinek, iná sup watá káman da ketnán háinek wawu káting pákpálák táinek.”

¹⁹ Wáina yánán me táráknngá náwu náni ya mek ingga há naránga ku lo yan tiksa me pris tátáwi yáni watá rina tángga Jesu ket tánin ingga kálu ya suliuuráng, enendu ámna náráwa ya pitáng yámuráng.

*Takis Sisa imóma me muná?
(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)*

²⁰ Kulá pris tátáwi yáni me lo yan tiksa watá Jesu wawu kándáng hánám kang tantan tánggiuráng. Wáina tángga ku ámna kámá suring yámát kilak átang watán me wa naránin ingga kusák pilengga átningga ku me kámá rina kandák men naránga ku táng kapman táwi ya ketná hára tit tu watá táng me hára titiya.

²¹ Wáina tángga ku ámna kilak kang tantan táuráng watá inuráng, “Tiksa, nándá kák ku me kándáng rewe mengga ku kálu kándáng wa rewe nánáng tolinggoelák ingga há naremán. Ámna háená me árená wawu tárak káman re

† **20:17:** Kap Papia 118.22

yánánggoelák, iná me páliná wahára re ku Ánutu yá tárák rina átnát ta narek wa nálenggoelák.

²² Wata ku rina narelák? Takis Sisa álo iminemán me muná?”

²³ Wáina inát tu Jesu yá nangnarungngeráng ingga há narángga ku yánuk,

²⁴ “Sup táulá káman namát no káin. Wahára ni utniná me ni kutná yá átak?”

²⁵ Wáina yánán du inuráng, “Sisa yan,” ingga inát tu Jesu yá yánuk, “Wáina wawu náut Sisa yan wa Sisa imángga náut Ánutu yan wa Ánutu imineráng.”

²⁶ Kulá káuráng gu watá me ámna náráwa rahán yáni hára wa miuk wata ingga táng me hára titiyan du káluná muná. Yáni wu hurikngá rina yánuk wa narángga háramutang gu nángnángingga áturáng.

*Tátárut ráamá ya Sadyusi yá Jesu ináng suluráng
(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)*

²⁷ Kulá ámna urum káman kut yáni wu Sadyusi watá ámna náráwa kámurená wawu ma tárutnándaráng ingga narángngátaráng waháranan kámá yá Jesu ináng sulinin ingga Jesu yan káin áwuráng. Áwáng átang ing ináng suluráng,

²⁸ “Tiksa, Moses yá me ing uyingga ting námuk, ámna káman dá kámutang áwáná nanggená muná sáinek wawu kulaná yá náráwa wa tángga tatning gán da nangge táng tinek.

²⁹ Rám káman tatning kukulak 7 dá átkiuráng. Átang tat yáni táwi watá áwáná káman táuk enendu tat yáni watá nanggená muná átang kámutuk.

³⁰ Wáina hálendu son kulaná wata hangga hára watá náráwa kawát wa táuk wa wáinanyon kámurán,

³¹ son wata hangga hára watá táuk wa wáinanyon kámutuk. Wáina re táng kung táng kung tatning kukulak 7 wa nangge yáni muná re átang kámut háliuráng,

³² hang pukon da ku náráwa kawát yáni watá hányon kámutuk.

³³ Kulá wáina wawu máriya tátárut kálu ku ni hánám ba áwáná ku wa háleinek, náuta tatning kukulak 7 wata áwá yáni há háliuk wata?”

³⁴ Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “Káwak ketnán du náun áwán háleangga átnándaráng.

³⁵ Iná ámna náráwa ni Ánutu yá álo son tárutang átkuku sásalíná muná táineráng ingga narek watá wu alek káin du náun áwán háleangga ma átnándaráng.

³⁶ Náuta wawu son ma kámutnándaráng, ináku angelo yá ina átneráng. Ánutu yá kámurená yan ále káinnan há iháng tárut tán du málamba nángánangge háleangga átneráng.

³⁷ Hang ámna kámurená wu hányon tárutneráng ingga Moses yá me wa uyingga táng hiták ting námuk. Káráp isikimo hára káráp pá ranggatuk watán pingnga hára wu ing uyiuk, “Táwi wawu Abraham, Aisak me Jekop watán Ánutu.”[‡]

³⁸ Watá ku ing nánek, Ánutu wawu kámurená yan Ánutu muná, ináku ámna átkuku yáni pálak watán Ánutu. Iná Ánutu rahálá hára wu ámna náráwa kámuk ku ma kámurená há átaráng.”

³⁹ Wáina yánán naránga lo yan tiksa kámá yá Jesu inuráng, “Tiksa, kákkán me wawu kándáng hánám.”

[‡] 20:37: Son Ihuk 3.6

40 Wáina hálendu ámna yá Jesu ináng susuliya hányon pitáuráng.

Ámna náráwa son iháhá wawu ni nanggená?

(Mat 22.41-46; 23.1-36; Mak 12.35-40)

41 Kulá Jesu yá ámna náráwa yánáng suliuk, “Rina tángga ku ámna náráwa yá ing menggoeráng, ‘Ámna ni Ánutu yá ámna náráwaná son iháháya miuk wawu Dewit nanggená?’

42 Dewit málámbá Kap Papia hára ku ing miuk, ‘Táwi Ánutu yá Táwina ing inuk,

“Ketna álák kálu putung árátá kungga

43 no káyamya wa ráhángga iháng hang ting se árát ko wa iháng háting áráng átnelák.” ’Š

44 Dewit tá ku Táwina ingga miuk, rina tángga ku son du nanggená?”

45 Wáina yánán ámna náráwa yá kárámatingga árát tu Jesu yá disaepelná yánuk,

46 “Lo yan tiksa wa kándáng kánggápáng átneráng. Lap hákhásák tánggánengga sengsulingga átningngátaráng, hang náhángga kut nani meng tárut táng námániráng ingga maket álele wa átningngátaráng, hang umi sinak táená káin me miti itná káin kome máta káin átnin ingga narángngátaráng.

47 Hang yáni wu náráwa kawát wa yángyárungngingga it yáni náut wa yáni ya ihángngátaráng, hang náhániráng ingga sáponga wawu hásák hánám wa tángngátaráng. Máriya rám kálu ámna wáinaná wawu mápapá táwi hánám wa ihineráng.”

21

Náráwa kawát tá tahaná Táwi ya ting muk (Mak 12.41-44)

¹ Jesu málám hálangga átang kápuk ku áмна náráwa sup yáni pálak watá áwáng taha yáni Táwi yan it káungá hánám watán sup titi komená hára wa tingga árát.

² Málám káuk ku ukuro kawát káman dá áwáng sup isikimo yará wa ihángngáwáng tin,

³ wa kangga ku Jesu yá yánuk, “No pálipuk hánám ing sánin, náráwa kawát ukuro watá áwáng gu sup táwi hánám wa kátu iháng hátingga Ánutu yan pingnga tek.

⁴ Áмна náráwa watá ku táwi átyámek háranan kátu re ihángngáwáng teráng, iná náráwa wawu kesák hánám táek enendu kimo átmek wa kámuk hánám tek. Máriya málám háláng mámáyan da ku ma narák.”

Táwi yan it káungá hánám bá wáik háleleya Jesu yá yánuk

(Mat 24.1-2; Mak 13.1-2)

⁵ Disaepel kámá yá ku Táwi yan it káungá hánám wa kangga ku ing miuráng, “Náwu sup álolosim hánám me kutná kutná álosim Ánutu ya ting mená wa iháng gu itná tánggánená.” Wáina met tu Jesu yá yánuk,

⁶ “Nahára náut káeráng wata sánindet, wawu rám káman tunggafeinek wahára wu sup káman dá nukngá ya ketnán ma átnándák, ináku erek hánám káting mákmárak tángga táng hirarát háineráng.”

Márapmá táup hánám bá tunggafeineráng ga Jesu yá yánuk

(Mat 24.3-14; Mak 13.3-13)

⁷ Wáina yánán du inuráng, “Tiksa, rám bu rina hára ku watá tunggafeinek? Me tárák ku rina tunggafen kangga ku wáina táindek ingga narinemán?”

⁸ Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “Kándáng hánám hálang rákit tángga átneráng, sángsárungnginirot ta ku. Náuta ámna máro yá yon du nák kutna hára áwángga ‘nák ku wa’ ingga sánineráng me ‘rám bu hátewek’ ingga sánineráng, enendu sándá watán me wa ma narindaráng.

⁹ Kun erawák ká tunggafen met narineráng, enendu wata ma pitáindaráng. Wáina wawu watá kálak há tunggafeinek, enendu rám wawu sokmuná ma tunggafeindák.”

¹⁰ Wáina yánánga ku yánuk, “It kámá yá it kámá yot erawineráng, me king tombong kámá yá king tombong kámá yot erawineráng.

¹¹ Hang itná itná káin kánggáning maming tátáwi yá táineráng me sungi kesák me ilalák káto yá tunggafeineráng, hang alek káin du tárák hulá hulá watá tunggafengga sáháng piták táineráng.

¹² “Iná ále watá ma tunggafená árán du ket sáhánga sáháng lemlen táineráng. Miti itná kinan sáháng me hára tineráng ngáyá ku sáháng hirarát kalabus káin kuineráng, me sáháng kung king me kapman rahán yáni hára tineráng. Wáina táineráng wawu nákkán tombong ingga átneráng wata.

¹³ Sáháng wáina táineráng watá ku sándá me pingnga álosim wa yánánáyan kálu álosim táng tolin-eráng.

14 Enendu sándá naránpak tángga me wa rina meinemán ingga ma narindaráng,

15 náuta nayon nanará álosim sámángga me wáina meineráng ingga sánáng tole met káyam bá sándán me wa kátang hang titiyan tárák ma háleindák.

16 Hang nan mam sáni me tat kulak sáni me sip sáni kátu me nuknuk sáni yá yon sáháng káyam ket yáni hára tit kámá sán háranan ráháng kátkámut táineráng.

17 Nák ka tángga ámna kámuk hánám watá sánda taktak yáminek,

18 enendu yáin sáni rommá káman dá ma yakyawindák.

19 Sáni káto hánám hálengga átneráng watá ku átkuku wa tángga álosim hánám átneráng.

*Jerusalem bá wáik háleinek ingga Jesu yá yánuk
(Mat 24.15-21; Mak 13.14-19)*

20 “Sándá kat tewe ámna yá áwáng Jerusalem pondang átneráng wahára wu it yáilá yá wáik háháleyan rám bu wa ingga narineráng.

21 Rám wahára ku ámna náráwa Judia kinan átaráng watá pitángga árángga ále yáilá káin kuin-eráng, hang ámna náráwa it yáilá kinan átaráng watá sangga kep káin há háineráng. Iná ámna náráwa kep káin átaráng watá ku kung it yáilá kinan ma háindaráng.

22 Rám wawu mukmuro táená wata Ánutu yá márappá yáminek ka ku Ánutu yan papia káin me rina mek watá pálipuk re tunggafeinek.

23 Náráwa kawin pálak me nangge kongakngá muk yámángga átneráng wawu ukuro hánám táineráng! Rám wahára wu Ánutu yá pahán káráp

tánga márapmá táwi hánám káwak káin ná ámna náráwa yáminek.

²⁴ Káyam bá áwáng kámá kápik ká ráháng kátkámut tánga kámá ihánga káwakngá káwakngá káin kalabus it kinan ting sat átnát ta hirarát kuineráng. Iná Jerusalem bu ále kámá káinnan ámna yá áwáng kome tánga átang háram yáni yá tareng pákpálák tánga árát kungga Ánutu yá ále kámá káinnan ámna yá Jerusalem pinná tátáya miuk watá sáliknginek.

*Ámna Nanggená wu máriya áwinek
(Mat 24.29-31; Mak 13.24-27)*

²⁵ “Rám wahára wu tárak hulá hulá yá káe, yap me hitung hára tunggafeinek. Iná káwak káin du táp pá wáik hálengga punggilá maming tátáwi yá hiláksingga átneráng wa naránga ámna yan nanará watá yakyawin naránpak tánga pikpiták táwi hánám táineráng.

²⁶ Ámna náráwa táup hánám watá káwak káin rina tunggafeinek wata pikpito naránga naránpak táwi tánga hálet komkolem sin iháng hang kátineráng, náuta alek kán kutná kutná watá yángyáng táineráng wata.

²⁷ Rám wahára káineráng gu Ámna Nanggená yá mukam kinan hálángngá táwi watyot yamá pálak áwinek.

²⁸ Ále wáina watá tunggafeinek wahára wu káto átang ma pitáindaráng, náuta Ánutu yá son sásáhayan rám wawu enanggon há áwinek.”

*Káráp kápánga ku wahára nanará táineráng
(Mat 24.32-35; Mak 13.28-31)*

29 Kulá Jesu yá me tárakngá ing yánuk, “Kulá káráp fik watyot tu káráp kámuk kápineráng.

30 Káráp pá ilángá nukngá tit tu káe yá álosim átnándeke ingga narángngátaráng.

31 Wáinanyon ále wa kat tunggafen du Ánutu yan átkuku wawu enanggon áwáng hálek ingga narineráng.

32 “No pάλipuk hánám ing sánin, rám nátán ámna náráwa wu há árát tu ále watá tunggafeinek.

33 Alek me káwak ku sáliknginek, iná nákkán me náwu ma sálikngindák.

Háleng rákit tángga átneráng

34 “Kándáng átneráng. Umi nangga hohingga rámá rámá ket tárak wáik wa tángga átning kunirot, me sut tán kutná kutná ya narát páliná háleiwon. Iná wáina watá sáháng hang tingga átnek, wawu Táwi yan rám watá punggip pá ina sokmuná ingmen tunggafengga sáháng wáik táinek.

35 Rám wa tunggafeinek wawu ámna náráwa kámuk hánám káwak ketnán átaráng watán káin tunggafeinek.

36 Rámá rámá háleng rákit tángga sáponga tángga árát tu Ánutu yá háláng sámán rina rina tunggafefeya tángga átak wa táng hátingga ku Ámna Nanggená wata kondolá hára hetang átneráng.”

37 Kulá Jesu málám rám ore wahára wu rámá rámá Táwi yan it káungá káin me wa yánáng tolingga sangga ku it tá páyung tinán tánggiuk kálu ku ále yáilá kutná Olif wakáin ruruháya kunggiuk.

38 Kulá hilápmá hánám bu ámna náráwa táup hánám watá it káungá káin Jesu yan me nanaráya áwánggiuráng.

22

Judas yá Jesu álo táng ket sáni hára tinet ingga ámna yáilá yánuk
(Mat 26.1-5,14-16; Mak 14.1-2,10-11; Jon 11.45-53)

¹ Israel yá Másáng Yisná Muná Nana* yot Angelo yá Iháng Hátiuk watán rám káungá wata naráng hátingga umi sinak tátá watán rám watá enanggon áwáng hálingga arán du

² pris tátáwi yáni me lo yan tiksa watá kálu rekálu kungga Jesu utkámút tánin ingga suliuuráng, enendu rahán táwi hára tángátne kun erawák ká tunggafeiwon ingga ámna náráwa ya hányon pitáuráng.

³ Kulá rám waháranyon du Satan dá Jesu yan disaepel 12 waháranan káman da pahálán háuk. Ámna wawu Judas, Iskariot ing menggiuráng wa.

⁴ Wáina hálendu Judas málám kuk watá kung pris tátáwi yáni yot tu Táwi yan it káungá hánám pinná tátá wa kápánga Jesu wu wáina tángga ku táng sán ket sáni hára tinet ingga yánánga me hároturáng.

⁵ Wáina yánán ámna urum watá heronge hánám naránga ku sup kaminemán ingga Judas inuráng.

⁶ Kulá wáina inát tu Judas málám ámna urum watyot pahán káman hálendu hangga kuk. Rám

* **22:1:** Rám wawu Ánutu yá Isip káinnan Israel ámna náráwa yángotang kun kálu hára másáng yisná muná náuráng wata naráng hátingngataráng.

káman no káe ámna náráwa táup pá Jesu yot ma átnándaráng, wahára wu táng yáminet ingga naránga átkuk.

*Disaepelyá Jesu yot sungi pukon náuráng
(Mat 26.17-35; Mak 14.12-31; Jon 13.21-30,36-38; 1 Ko 11.23-26)*

⁷ Kulá rám Másáng Yisná Muná Nana watá áwáng hen du sipsip nanggená utang singga Angelo yá Iháng Hátiuk wata naráng hátingga sinak tátá watán rám háliuk.

⁸ Wáina wata ku Jesu yá Pita káling Jon suring yámánnga ing yánuk, “Sándá kungga ku rám táwi watán sungi náni wa tiyawindimálák.”

⁹ Wáina yánán du watá inumálák, “Sungi wawu rehára rina tiyawinemát ta narelák?”

¹⁰ Wáina inán du Jesu yá yánuk, “Sándi wu kung it yáilá wata kinan háinemálák wahára wu ámna káman umi kátang tánggatang áwáng kálu hára sáháng tunggap táinek. Wáina tán du ámna wa isutang kungga watá it reta kinan han du wata kinan yon hangga ku

¹¹ it márúma wa ing ininemálák, ‘ “No disaepelna yot sungi nangga rám Angelo yá Iháng Hátiuk wata naráng hátinemán wawu it pahálá ku rehára?” ingga Tiksa yá wáina mek.’

¹² Wáina inán du it pahálá táwi káman torong káin átak wakáin du kutná kutná erek tiyawená wa sálen du sungi wa wahára tiyawinemálák.”

¹³ Wáina yánán du yándi wu kungga káumálák ku kutná kutná wu Jesu yá yánuk wáina hánám re tunggafeng yámán du sungi nangga átnát wa tiyawiumálák.

14 Kulá sungi nanayan rám hárendu Jesu wu aposelná yot tebol hára putung áturáng. 15 Átang gu Jesu yá yánuk, “Nák ku sányot rám Angelo yá Iháng Hátiuk nahára sungi nanaya kikiná hánám narángngátat. Wa nangga sangga máriya ku wáina sut láwit narinet.

16 Kulá no ing sánin, nák ku sányot rám táwi nátán sungi son ing ma náená áre kungga Ánutu yan átkuku kinan káin rám nátán hulá hánám wa málámbá tán hiták háleinek.”

17 Wáina yánánga málám árong wáin kap tángga átang sáponga tángga sangga ku ing miuk, “Wáin kap ná táng sándá erek naniráng.

18 No ing sánin, nák ku son wáin ma náená áre kungga Ánutu yan átkuku watá tunggafeinek.”

19 Wáina yánánga málám másang káman táng sáponga tángga ulánga yámánga yánuk, “Náwu naya yánumna, sán háláng sásámáya sámindet. Sándá inggon tángga nangga ku nákká naráng hátingguineráng.”

20 Kulá sungi nang hálingga sangga málám kap wáin pálak wa táng wáinanyon tángga ku ing miuk, “Wáin kap náwu Ánutu yá ámna náráwa yot pahán káman háleineráng wata táráknká. Pahán káman náwu Ánutu yá uláp ámna náráwa yot pahán káman háliuráng wáina muná. Iná nák sipna yá ku pahán káman wa táng tunggap táinek. Nák sipna yá sunggulingga háinek watá ku sán háláng sáminek.

21 Kulá narineráng, káman niyá nák neháng káyam ket yáni hára tinek wawu nákkot nahára tebol hára átamán.

22 Ámna Nanggená wawu uláp Ánutu yá kálu isusut ta miuk wa isutang há kuinek. Iná ámna niyá wa táng káyam ket yáni hára tinek wawu ukuro táwi hánám.”

23 Wáina yánán disaepelná yá yáni inán kanán táuráng, “Niyá hánám bu kálu wáina táinek?”

24 Kulá disaepel yáni wu niyá hánám bu orek yáni hára kutná árená hánám átak ingga yáni yon menmen táuráng.

25 Wáina tángga árát tu Jesu yá yánuk, “Ále kámá káinnan king ingga átnándaráng watá ku yáni ya narát kut yáni árená hálen yáin yáni hánám átnándaráng. Hang meng toling námániráng ingga ket tárák álosim tángngátaráng.

26 Iná sándá ku wáina ma háleindaráng, ináku káman dá kutna árená hálein ingga wawu nangge kimo yá ina átnek. Hang káman kutná árená átnek wawu sándán yáup nangge háleinek.

27 Kulá ni wu kutná árená yá átnek, káman tebol hára átnek wa, me káman ni yáup nangge ya átang tiriktárák tángga átnek wa? Káman ni kutná árená átnek wawu tebol hára átnek wa, iná nák wawu orek sáni káin yáup nangge watá ina átkoet.

28 Sán du ingirungngi rina rina nákkán káin áwángga átuk wahára wu nákkot ronrosin áturáng.

29 Nan dá háláng táwi nák namuk, wáinanyon no háláng táwi wa sán sáminet.

30 Wáina sáminet ta ku nákkán átkuku wata kinan nákkán tebol hára átang umi sungi nangga kome álosim hára king gá ina átang Israel yan tombong 12 wa pin yáni tángga átneráng.”

31 Wáina yánángga ku miuk, “Saimon, Saimon, Satan dá áwáng sán sángsárungnginán miuk, wit

páliná yá haniráng ingga wit seng hip tángga hirarát árángngátaráng wáinanyon.

³² Wáina hálendu no kákka sáponga há táng kamángoet, naráng hákhátikka yá ma háindák. Rám ko hurik tángga son áwinelák wahára wu yanuknukka wa iháng káto tángga átnelák.”

³³ Jesu yá wáina inán du Saimon dá inuk, “Táwi, náku kákkot kungga kalabus kinan hahaya me kákkot kungga kátkámut ta tiyawingga átat.”

³⁴ Wáina inán Jesu yá inuk, “Pita, no ing kanin, kula hurák ká ma mantáená átnék wahára wu rám kaláhu náku ku Jesu ma naráng mát ingga meinelák.”

³⁵ Wáina inángga ku son kámuk yánuk, “No nakán yáup tátáya suring sámud wahára wu sup tumá me yák me sendol kámá ma ihángga kuráng, wahára kutná kutná ya kámá kesák táuráng me muná?” ingga yánán watá muná ingga inuráng.

³⁶ Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “Kulá nahára ku niyá supmá tumá yá átmán wawu táinek, me yáknká yá átmán wawu hányon táinek. Iná káman ni kápikngá muná hálen wawu lapmá hássák táng tin yuwáng mát tu sup wanyon táng kápikngá káman yuwinek.

³⁷ Náuta Ánutu yan papia káin ing uyená, ‘Ámna náráwa yá ámna wáik ingga káuráng.’† Wáina mená watá náku hára pálipuk tunggafeindek. Ánutu yan papia káin náku rina uyená watá pálipuk tunggafeindek.”

³⁸ Wáina yánán disaepel yá Jesu inuráng, “Táwi, kang, kápik yará ná,” ing inát tu Jesu yá yánuk, “Wa

† 22:37: Aisaia 53.12

rewe álo.”

*Jesu yá ále yáilá Olif káin sáponga táuk
(Mat 26.36-46; Mak 14.32-42)*

³⁹ Jesu málám hangga ále yáilá Olif káin rám nukngá kungngátak wáinanyon kun disaepelná yá isutang kuráng.

⁴⁰ Kung hengga ku disaepelná yánuk, “‘In-girungngi yá nándán káin tunggafen wahára ma pálingga háindámán,’ ingga wata sáponga tángga átneráng.”

⁴¹ Wáina yánangga málám yápmangga kung sup káman matne kungga rehára hanggim, ále mu-langán ná tárak wáina hára kung tulá hára imángga átang sáponga táuk,

⁴² “Nan, ka naránga márappmá ná namáng hutang táin ingga wawu álo, enendu ko nákkán pahán ma isutnándalák, ináku kakán pahán isutnelák.”

⁴³ Wáina sáponga tángga áran alek káinnan angelo káman dá hang háláng imuk.

⁴⁴ Kulá málám sutná wa narán márappmá hánám hálen du sáponga háng hálángngá tángga áran nung-gup káto watá rina kámá ingmen utang sip pá ina sárorok káwak káin hangga átuk.

⁴⁵ Kulá sáponga táng hálingga sangga kungga kápuk ku disaepelná wu pahán márappmá táwi hánám tángga átkuráng hálen du háláng yáni han há yáni ruhánga árát.

⁴⁶ Wáina kápánga Jesu yá yánuk, “Náuta ku ruhánga átkoeráng? Tárutang ‘ingirungngi yá nándán káin tunggafen wahára ma pálingga háindámán,’ ingga sáponga tángga átniráng.”

*Káyam bá áwáng Jesu ket táuráng
(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.2-11)*

⁴⁷ Jesu yá disaepelná yánánga emá me tánga átnarán du ámna urum táwi watá áwáng hiuráng. Judas Jesu málámbán disaepel 12 waháranan watá máta yárenga yángotang áwáng hengga ku Jesu kang kumein ingga rupmá káin áwuk. ⁴⁸ Wáina áwán du Jesu yá inuk, “Judas, kák ku Ámna Nanggená táng káyam ket yáni hára titiya ku kang kumindelák hám?”

⁴⁹ Kulá Jesu yan disaepel yá wáina tunggafeindek ingga kangga ku inuráng, “Táwi, nánda kápik ká álo ráhinemán ingga narelák me?”

⁵⁰ Wáina inánga ku káman dá kápik táng pris yáin yáni yan yáup nangge wata kárámanná álák kálu sating san háuk.

⁵¹ Wáina tán kangga Jesu yá inuk, “Wáina ma táindalák!” ingga inánga yáup nangge kárámanná wa táng son komenon ting muk.

⁵² Wáina tánga ku Jesu málám árong pris tátáwi yáni me Táwi yan it káungá hánám pinná tátáyan yáup ámna me ámna hulá ingga málám ket tátáya áwuráng wa yánuk, “Nák ku tewe ámna tombong káman da máta yáreng yámámá hám, wáina hálendu sándá kápik kot honggem bot ihánga áweráng?”

⁵³ Rámá rámá náku kú sáni yot Táwi yan it káungá hánám kumbiná kinan átnándat wahára wu ket ma nehángngátaráng. Iná kula wu sándán rám, páyung gán háláng gá tunggafek.”

*Pita yá Jesu ma naráng mát ingga miuk
(Mat 26.57-58,69-75; Mak 14.53-54,66-72; Jon 18.12-18,25-27)*

54 Wáina yánán du káyam áwuráng watá Jesu ket tángatang pris yáin yáni yan it káin kuráng. Iná Pita wu yásutang kuk, enendu kimo mulangán sim kungga átkiuk.

55 Pris yáin yáni yan it kumbiná kinan kapme táitná hánám hára wu ámna kámá yá káráp sit ran du wa elengga árát Pita wu kung wahára kámuk yáni putung átkiuráng.

56 Wáina árán káráp yamá yá Pita hára man du yáup náráwa káman wahára áturáng watá kárek hánám kangga átang miuk, “Ámna náwu Jesu yan tombong waháranan.”

57 Wáina men Pita yá olengga inuk, “Náráwa, ámna wa melák wawu nák ma naráng mát.”

58 Wáina inángga átang sim bu son ámna káman dá kangga miuk, “Kák ku ámna watán tombong háranan.”

Ingga inán Pita yá miuk, “Nák muná!”

59 Wáina inángga kimo átang sangga ku ámna káman dá áwáng kangga miuk, “Pálipuk hánám, ámna náwu watyot átningngátak, náuta ámna náwu Galili nan yon.”

60 Wáina men Pita yá miuk, “Ko náuta melák wawu nák ma narát.” Wáina inángga árán du waháरणon hurák ká mantáuk.

61 Kulá wahára re ku Táwi Jesu yá hurik tángga kárek hánám Pita kan du Pita yá Jesu kangga me ing inuk wa naráng hátiuk: “Kula hurák ká ma mantáená átnek hára rám kaláhu nák Jesu ma naráng mát ingga meinelák.”

⁶² Málám Jesu yan me wa naráng hátingga ku kep káin kung hangga kandák rina táuk wata narángga kutkáyawát táuk.

*Jesu ináng kekkek tángtáng uturáng
(Mat 26.67-68; Mak 14.65)*

⁶³ Kulá ámna Jesu pinná tángga áturáng watá ináng kekkek tángtáng uturáng.

⁶⁴ Yáni wa ku lap táng rahálá pop táng sat árán du ut táng ut táng gu inánggiuráng, “Kulá niyá nutak ingga profet me meng.”

⁶⁵ Wáina inángga ku me keke hulá hulá táwi inuráng.

*Jesu yá ámna hulá rahán yáni hára hetang átuk
(Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Jon 18.19-24)*

⁶⁶ Hilápmá it tá háing hang átuk wahára wu ámna hulá hulá watá kámuk ingmen káman hálengga urum táuráng. Urum kinan wahára wu lo yan tiksa me pris tátáwi yáni watá árát tu Jesu engotang urum wahára áwuráng.

⁶⁷ Wáina engot áwáng sat árán du Jesu ináng suliuuráng, “Kulá nánáng, kák ku ámna náráwa son iháhá wa me?”

Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “Iná no sáninet wawu sándá nákkán me wa narát kusák háleinek.

⁶⁸ Iná no sánáng sulinet wawu sándá wata topmá ma nanindáráng.

⁶⁹ Rám kula átang hulátingga ároinek wakáin du Ámna Nanggená wawu Ánutu Hálángngá Pálak wata ketná álák kálu putung átnek.”

⁷⁰ Wáina yánán du inuráng, “Wáina wata ku, kák ku Ánutu Nanggená hám?”

Wáina inát tu Jesu yá yánuk, “Wawu pálipuk hánám meráng.”

⁷¹ Wáina men du ámna hulá hulá watá yáni meme táuráng, “Náuta ku me hulá nukngá met naránin ingga sulinemán? Me wu málámba milunná hánám háranyon há men naremán wa rewe.”

23

*Pailat rahálá hára Jesu yá me hára átuk
(Mat 27.1-2,11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)*

¹ Ámna hulá urum táuráng watá kámuk tárutang Jesu engotang Pailat tán káin kuráng ngáyá

² kung táng me hára tinin ingga ing miuráng, “Ámna náwu Israel ámna náráwa yángotang kálu kandák kálu kukuya tángga ing menggoek, ‘Takis Sisa ma imindaráng,’ hang ‘Nák ku king, Ánutu yá ámna náráwaná son iháháya miuk wawu ná,’ ingga menggoek.”

³ Wáina met tu Pailat tá Jesu inuk, “Kák ka Juda yan king me?”

Ingga inán du inuk, “Wawu pálipuk wa melák wáina.”

⁴ Wáina inán du Pailat tá pris tátáwi yáni me ámna náráwa urum táwi wa yánuk, “No ámna ná táng me hára titiyan káluná kámá ma kat.”

⁵ Wáina yánuk, enendu watá áráng hákhátik tángga miuráng, “Watá Judia ále káwak kámuk káin wa ámna náráwa me hulá hulá yánánga pahán yáni seng tárut tán wáik tánin ingga tánggoeráng. Wa hulátiuk wawu Galili ále káin átang áwánga nákáin.”

⁶ Wáina inát naránga Pailat tá yánáng suliuk, “Ámna ná wa Galili nan me?” wáina yánáng sulin du ing inuráng, “Wawu pálipuk.”

⁷ Wáina ingga inát tu Pailat tá naruk ku ámna wawu ále káwak Herot tá pinná táená káinnan hálandu suring yámán Herot tán káin engotang kuráng. Rám wahára wu Herot tu Jerusalem káin wanyon átuk.

⁸ Herot tá Jesu yá rina rina tán met narángngátak, wata ku rám hasák simbon wa kakaya naránga áwángngátak, enendu ma kangngátak. Wáina hálandu Jesu yá áwáng hiuk hára wu kangga heronge naruk. Watá ket tárak kámá tán kakaya naránga wata hálangngátak.

⁹ Wáina áwáng hen du Herot tá táup hánám ináng suksulik táuk, enendu Jesu yá wata topmá kámá ma inuk.

¹⁰ Pris tátáwi yáni yot lo yan tiksa wawu wahára kámuk átang hahatingga átang Jesu táng me hára tiuráng.

¹¹ Wáina tángga sat tu Herot tá tewe ámnaná yot yáni wa ku ináng kekkek tángga lap álosim tawáng mángga son suring yámán engotang Pailat tán káin kuráng.

¹² Uláp pu Herot káling Pailat wawu kámkáyam átkiumálák, iná rám wahára re átang gu nuknuk tángga átang ároumálák.

*Pailat tá Jesu táng maripong hára kákátiya miuk
(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39–19.16)*

¹³ Pailat tá pris tátáwi yáni kámá yot ámna hulá hulá me ámna náráwa mantán áwát tu yánuk,

14 “Sándá ámna ná engotang nákkán káin áwángga ku ing miuráng, ámna náráwa yángotang kálu kandák kálu kukuya tánggoek ingga miuráng, enendu no sáni yot há átang ináng sulingga káet tu me rina meráng wawu watá wáina kámá ma táuk hálek.

15 Iná Herot tu wáinanyon kangga ku suring mán nándán káin áwek. Ing narineráng, kandák kámá táuk ka no utkámút tátáya álo ing ma meindát.

16-17 Wáina wata ku yáne hánámá lahot mát tu se hangga háná kuinek.”*

18 Wáina yánán du kámuk hánám milun yáni káman hálen ing mantáuráng, “Ámna wa utkámút táinelák, iná Barabas wu satá nándán káin áwik!”

19 (Barabas wawu ámna káman kapman tárang káin átnát ta takta naráingngátak, wata ku málámbot ámna kátu yá it yáilá kinan káin kun táng hilák tángga ámna káman utkámút tán du wata táng kalabus it kinan tiuráng.)

20 Kulá Pailat tá son, “Jesu sáe kukuya naret,” ingga yánuk,

21 enendu kámuk hánám watá ing mantángga áturáng, “Maripong hára kátiti! Maripong hára kátiti!”

22 Wáina mantángga árát tu rám kaláhuná hára ku ing yánuk, “Náuta? Ámna nátá mápapmá kámá rina táuk? No ámna nátá mápapmá kámá táuk wahára

* **23:16-17:** Nanará ámna kámá yá ku ing naráingngátaráng, me kámá tombong nahára hányon átak. Me wawu ing, “Kálu káman ing isutnándaráng, yara kámuk wata kinan rám táwi wahára Pailat tá ing tángngátak, ámna káman kalabus it kinan árená wa san along kungga yáni ya ket yáni káin kungngátak.” Mak 15.6 wahára káineráng.

kungga utkámút tátá ingga memeyan káluná kámá ma kat. Wáina wata ku hánámá lahot mángga satne hangga háná kuinek.”

²³ Wáina miuk enendu áráng hákhátik tángga ing mantáuráng, “Maripong hára kátiti!” ingga sonson hahatingga mantángga árát watán man watá re Pailat tán me wa hálángngá tángga háuk.

²⁴ Wáina tángga árát tu Pailat tá watán milun isutang gu Jesu yá kámútnek ing miuk.

²⁵ Wáina mengga ámna huphuráp kun táng hilák tángga ámna utkámút tán táng kalabus it kinan tená wa yaling mán kep káin hahaya inuráng wata met wa yaling mán kep káin háuk. Iná Jesu wu watán milun isutang táng tewe ámna ket yáni hára tiuk.

*Jesu táng maripong hára kátiuráng
(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)*

²⁶ Kulá tewe ámna yá Jesu engotang kungga átnárát tu ámna káman it yáilá Sairini nan kutná Saimon watá it yáilá Jerusalem kinan kung háin ingga áwángngarán kangga maripong ná tángga kung ingga inángga ku imát sungga tánggatang Jesu sárummá ya isutang kuk.

²⁷ Wahára wu ámna náráwa táup hánám watá isutang kuráng wata kinan náráwa kámá yá ukuro naránga kutkáyawát pálak isutang kunggarát tu

²⁸ Jesu yá hurik tángga náráwa kut pálak kuráng wa yánuk, “Jerusalem yáuriwa, náka ma kut namindaráng, ináku sáni ya kutkut sáni kutneráng, me nángánangge sáni ya kut yámineráng.

²⁹ Rám káman áwinek wahára ku meineráng, ‘Náráwa nangge ma iháháyan me ma ihená

watyot nangge muk ma yámená watá ku heronge táineráng!’

³⁰ Rám wahára ku

‘ále yáilá yánineráng, “Hulátang nán ketnán haniráng!”

iná ále kandángngá wu yánineráng, “Náháng usáng hang tiniráng!”[†]

³¹ Kulá ámna yá káráp mirak árená hára wáina tángga ku káráp kumkumená hára wu rina tánggalát?”

³² Kulá ámna yará kandák táená wawu Jesu yot ráháng kátkámut tátáya ihángga kuráng.

³³ Jesu wu engotang kungga ále káman kutná Yáin Kuratná wahára kung hengga ku táng maripong hára tingga kátiuráng. Ámna yará kandák táená watyot iháng wáinanyon kátiuráng, káman táng ket álák kálu, káman táng ket kandák kálu.

³⁴ Wáina átang gu Jesu yá miuk, “Nan, ko watán kátu wa sáinelák. Rina táeráng wawu ma naráráng.” Iná tewe ámna yá ku lap Jesu yá sutná tánggánená wa horengga iháháya ting sat árán niyá ku resim ihinek ingga kakarák satu táuráng.

³⁵ Iná ámna náráwa yá ku hetang átang kápángga árát ámna yáilá yá ku me keke hulá hulá mengga átkiuráng, “Kámá háláng yámángoek wáinanyon du sat málámbáyon málám háláng iminek. Pálipuk hánám ámna Ánutu yá ámna náráwa son iháháya táng tunggap táuk hálendu málámbáyon málám háláng iminek.”

[†] **23:30:** Hosea 10.8

36 Iná tewe ámna yá áwuráng ngáyá ku ináng kekkek tángga wáin ingirángngá imuráng.

37 Wáina tángga ku inuráng, “Pálipuk kák ku Juda yan king hárendu kayon ka háláng iminelák.”

38 Kulá ámna kámá yá me káman uyiuráng wa táng Jesu yáilá torong hára káting sat átuk wawu ing:

NÁWU JUDA YAN KING.

39 Ámna kandák táená yará iháng káting sat átumálák waháranan káman dá Jesu ináng kekkek tángga ku ing ináng sengga átkiuk, “Kák ku Ánutu yá ámna náráwaná son iháháya miuk wa hám, wata ku ko kayon ka háláng imángga ku nátyot háláng námáng!”

40 Wáina inán du nukngá watá me táng mángga ku ing inuk, “Kák ku ámna watá márappmá suwek wáinanyon suwelák, enendu kák ku Ánutu ya ma hám pitáng málák?”

41 Nát náráháng kátkámut táinderáng wawu kándáng re há hálek, náuta nátá márappmá suwemát wawu kandák táumát wata táráknngá hára álo. Iná ámna náwu kandák kámá ma táuk.”

42 Wáina mengga ku ing miuk, “Jesu, ko átnát ya káin kung king hálangga átang gu nákká narinelák.”

43 Wáina inán Jesu yá inuk, “No pálipuk hánám ing kanin, kula wu kák ku nákkot átnát álosim káin átnemát.”

Jesu yá kámutuk

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

44-45 Rám bá 12 kilok hálangga árán káe yamá watá sálikngin du ále watá páyung tingga káwak usángga árán kungga 3 kilok háliuk. Iná Táwi yan it

káungá hánám kinan lap hásák táwi watá ku táitná háng raráhángga yará háliuk.

⁴⁶ Kulá wahára ku Jesu yá hahatingga ingmen mantángga ing miuk, “Nan, no irukna táng kák ketya hára tet.” Wáina mengga ku pukon árong sun háuk.

⁴⁷ Wáina tán kangga tewe ámna yáin yáni watá Ánutu kutná meng tárut tángga ing miuk, “Pálipuk hánám ámna náwu ámna kándáng.”

⁴⁸ Wáina kangga ámna náráwa rahán da kákápáya áwuráng watá rina tunggafiuk wa kangga pahán yáni yá kátó hálen tungturing há yáni kuráng.

⁴⁹ Iná náráwa nini yá Galili kálu Jesu isutang áwuráng watyot kámá ni Jesu naráng meráng watá ku kung mulangán káin átang rina tunggafiuk wa kangga áturáng.

*Jesu táng kung tanggán káin tiuráng
(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)*

⁵⁰⁻⁵¹ Kulá ámna káman Judia yan it kutná Ari-matea wakáinnan kutná Josep wawu ámna álo kámá kándáng re átkungngatak. Ámna wawu Ánutu yan átkuku wata hálengga átnándak. Iná málám wawu kaunsol. Ámna watá ku kaun-sol nuknukngá watá Jesu utkámut tátáya nanará tiuráng wata narán kándáng ma háliuk.

⁵² Ámna watá Pailat tán káin kuk watá kung “Jesu yan káwak sut wa álo tángga kuinet me?” ingga inuk. Wáina inán álo ing men du

⁵³ málám wa táng hang lap álosim bá pondang táng kung tanggán sup hinangngá káling tolená káman uláp káwak sut káman táng wahára ma tiuráng wahára táng tiuk. ⁵⁴ Iná Sabat tu há áwáng

hálingga átuk, wata ku rám wawu Sabat ta tik-tiyawik tátá rámá‡.

⁵⁵ Kulá náráwa Jesu yot Galili kálu áwuráng watá ku Josep isutang kungga sup hinangngá rehára káwak sut wa táng tiuk wa káuráng.

⁵⁶ Yáni wu rina rina wa kangga sangga ku it yáni ya kuráng ngáyá kung oel me kuram mungngan yáni kikiná wa tiyawuráng. Iná Sabat hára wu meng rákit mená yá rina rina ma tátáya mek wáina wata ku sek naruráng.

24

Jesu yá son tárutuk

(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)

¹ Sonda ore nukngá ya hulátitiná hára ku hilápmá hánám náráwa watá yon kuram mungngan yáni kikiná tiyawingga tiuráng wa ihángga tanggán káin kuráng.

² Yáni wu kungga káuráng gu sup táwi sup hinangngá pop táená wawu ni kámá yá kiwolán kung kep káin árán.

³ Wáina hálendu kuráng watá re kungga kinan hangga káuráng gu Táwi Jesu yan káwak sut wawu wakáin ma árán.

⁴ Wáina kangga wata naránpak tángga átnárát tu árna yará sut yándi tánggánená wawu hakokowak hánám bá ku sireretná pálak watá kandáng yáni kálu hetang átumálák.

⁵ Wáina árán kápángga yáni wu pikpito hánám wa naránga tun yáni hára imángga kurák mátap

‡ **23:54:** Juda yan kálu wu Sabat hára yáup ma tátáya mená, wata ku Josep pá sokmuná Jesu yan káwak sut táng kung tanggán káin tin ingga táuk.

yáni iháng hang káwak káin tit ámna yará watá yánumálák, “Náuta ku sándá ámna átkukuná pálak wata kámurená orek yáni káin ná sulingga átninggoeráng?

⁶ Wawu nahára ma árak, ináku há tárutak! Málámbá sáni yot Galili káin áturáng wahára me ing sánuk wa naráng hátineráng,

⁷ ‘Ámna Nanggená wawu táng kung ámna mukmuro táená wata ket yáni hára tit, watá táng maripong hára kátineráng, enendu rám kaláhu átang gu son tárutnek.’ ”

⁸ Wáina yánán du me rina Jesu yá yánuk wa naráng hátiuráng.

⁹ Kulá náráwa yáni wu tanggán wa sangga kuráng watá kung disaepel 11 watyot nini yá áturáng wa yánuráng.

¹⁰ Náráwa wawu Maria it Makdala nan wa, Joana, hang Maria Jeims maming watyot tu náráwa kámá watá áwáng gu aposel yánuráng.

¹¹ Áwáng pingnga wa yánuráng, enendu watá watán me wawu kusák hánámá iruk me ingga naruráng.

¹² Iná Pita yá ku tárutang málám hururung ingmen tanggán káin wa kung turingga hangga kápuk ku lap kuliná watá re árát kápánnga ku rina ingga naránpak tángtáng hangga háná kuk.

*Emeus káluná káin ámna yará yá Jesu káumálák
(Mak 16.12-13)*

¹³ Káe waháranyon du disaepel yará yándi wu it kutná Emeus wakáin kundin ingga kumálák, iná it wawu Jerusalem sangga 11 kilomita wáina kungngátaráng.

14 Yánda wu kálu wa kungga átkiumálák wawu Jerusalem káin rina tunggafiuk wata mená tángga yánda inán kanán tángga kungga átkiumálák.

15 Wáina tángga kungga árán du Jesu málámbá wahára áwán káman yáni kuráng,

16 enendu yánda wu náut kámá yá rahán yánda wa ting suwán wawu Jesu ingga ma káumálák.

17 Wáina áwán kámuk yáni kungga átang gu yánáng suliuik, “Sánda náut mená tángga áwánga átkoemálák?”

Wáina yánán du yánda wu tareng kátingga kurák mátap yánda yá ukuro hálen átumálák.

18 Wáina átang gu káman kutná Kliopas watá inuk, “Jerusalem káin lombu táwi hánám áwáng átaráng. Waháranan du ko káman dá re ku rám nahára rina tunggafengga átak wawu ma hám narálák?”

19 Wáina inán du Jesu yá yánuk, “Náuta rina tunggafengga átak?” ing men du watá inumálák, “Jesu Nasaret nan wawu profet káman Ánutu rahálá hára me ámna náráwa rahán yáni hára mená menggoek me ket tárák tánggoek wawu hálángngá pálak, nát tu wata menggoemat.

20 Pris tátáwi yáni me nándán ámna hulá ingga átaráng watá táng kapman ketná hára tit, watá kámutnek ingga men du táng maripong hára kátit kámutuk.

21 Huphuráp pu nánda watá ku Israel ámna náráwa son ihinek ingga naránggiumán. Iná káman du ing, Jesu wa uturáng wawu káe kula árátne ku rám kaláhu hálek.

22 Kulá waháranon du náni háranan náráwa kámá hilápmá hánám tanggán káin kungga sangga

áwáng gu náháng hárámút táeráng wawu ing,

²³ tanggán káin wa káeráng gu Jesu yan káwak sut wawu ma árán. Wakáin du angelo yá re árán kápángngárát tu Jesu wu há tárutnáráng mirak átak ingga yánemálák ka náneráng.

²⁴ Wáina naránnga náni háranan yará yá tanggán káin kungga káemálák ku pálipuk náráwa yá meráng wáina, iná Jesu málám bu kámá ma kamálák.”

²⁵ Wáina men du Jesu yá yánuk, “Nanará sándi muná, profet tán me wa há naránngátamálák, enendu naráng hákhátik sándi wu isikimo.

²⁶ Ámna náráwa son iháháya háuk wawu márappmá wa suwinek ka ku Ánutu yá kut táwi hánám iminek wáina wa naremálák me muná?”

²⁷ Kulá wáina yánánnga ku Moses hára átang hulátingga árongga profet kámuk kán káin málámbarina mená miti papia káin átak wa erek yánáng tolingga kuk.

²⁸ Wa yángyánáng kungga ku it átnát ta kumálák wata tangtang kung hengga ku Jesu yá it wa táng hátingga kuin ingga táuk.

²⁹ Wáina tán ámna yará watá ma kuindalák ingga oletná mangga inumálák, “It tá yonyon hálengga páyung tindek, wata ku nátyot átang tembát tu wáina kuinelák,” ingga inán du watyot it kinan háuráng.

³⁰ Hang tebol hára putung átang másáng táng sáponga tángga ulánnga yámuk. ³¹ Wáina tán du naráng hátingga rahán yándi yá ruwarán du wahára re pikpiliuk.

³² Wáina kun du yánda meme táumálák, “Pálipuk hánám kálu káin Ánutu yan me wa hulá yot mengga nánáng tolingga áwek hára pahán náti yá táwi hánám tárutak.”

³³ Wáina tángga ku yánda wu tárutang Jerusalem káin son kumálák. Kung disaepel 11 wa kápángga kámá watyot áturáng watyot káman átang gu

³⁴ áмна yará wa ing yánuráng, “Wawu pálipuk hánám! Táwi wu há tárutang kungga Saimon dán káin tunggafek.”

³⁵ Wáina yánát tu áмна yará watá ku kálu káin tunggafeng yámuk me másáng ulángga yámán kangga naráng hátiumálák wata yánumálák.

*Jesu yá disaepelná yan káin tunggafeng yámuk
(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23)*

³⁶ Wáina yánángga wata mená tángga átnárát tu Jesu málámbá orek yáni hára wa hetang átang yánuk, “Pahán láláp pá sányot átnek.”

³⁷ Wáina yánuk, enendu disaepel urum áturáng watá kangga hárámutang náwu utni káemán ingga pikpito naruráng.

³⁸ Wáina kápángga ku yánuk, “Náuta hárámutang gu nanará sáni káin wa nangnaráng táeráng?”

³⁹ Ketna me hárámna ná kaniráng. Pálipuk náwu na! Nehángganga narániráng. Utni wu yánum yáni me kurat yáni nák hára átak wáina muná.”

⁴⁰ Jesu málám wáina yánángga ku ket hárámmá káin párángga wa yáliuk.

⁴¹ Wáina yálen kangga heronge táuráng, enendu wa narát kándáng ma hálen naránpak yáni watá emá re há átuk. Wáina kápángga ku yánuk, “Sán

náut kámá kámá nanayan nahára teráng ngá kámá átak me muná?”

⁴² Ingga yánán du yáni wu káut kátu singga tená wa táng imát tu

⁴³ rahán yáni hára náuk.

⁴⁴ Wa nangga ku yánuk, “Náwu no sáni yot átang rina tunggafeinek ka há sánut wáina. Me rina nákka Moses yan meng rákit me káin, profet tán papia káin me Kap Papia káin uyená wata páliná yá tunggafek.”

⁴⁵ Wáina yánánnga ku nanará yáni yan káluná wa yalin du Ánutu yan me rina uyená wa naráng hátiuráng.

⁴⁶ Wáina tángga ku ing yánuk, “Náwu ing uyená wa: Ámna náráwa son iháhá wawu márapmá sungga kámutang rám kaláhu átang gu son tárutnek.

⁴⁷ Wata ku pahán hurik tángga watán káin kut tu Táwi yá mukmuro sáni yawonek ingga Jerusalem hára átang hulátingga wata kutná hára mengga meng isurát kungga káwakngá káwakngá kámuk kuinek.

⁴⁸ Iná sándu sáni rahán sáni yá há káeráng, wata ku wa meng isurát kuinek.

⁴⁹ No ku náut Nanna yá sásámáya miuk wa se áwáng sáminek, iná sándu it yáilá hára ná re árát kungga ku alek káinnan háláng watá hang sáháng támotnek.”

*Ánutu yá Jesu son tángga alek káin kuk
(Mak 16.19-20)*

⁵⁰ Kulá Jesu málám disaepelná yángot kung it Betani tangtang káin átang gu ketná iháng hip tángga átang disaepelná kuram táng yámuk.

⁵¹ Kuram táng yámánga átnárán waháranyon du Ánutu yá tánga alek káin áránnga kuk.

⁵² Jesu yá yápmangga kun du yáni wu ináng sákngingga sangga ku heronge pálak Jerusalem káin son kuráng.

⁵³ Kung rámá rámá Táwi yan it káungá hánám wata kapmená hára átang Ánutu kutná meng tárut tánga átkiuráng.

Miti yan Papia
Portions of the Holy Bible in the Nukna Language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Nukna long Niugini

copyright © 2013, 2017, 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nukna

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-24

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 13 Dec 2023

a89ec59a-f2e8-504d-b0fa-4fd1a6687573